SAYI: 22 FİYATI: 1000TL. (K.D.V. dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ ■ EYLÜL 1988

12 Eylül ve 12 Eylülcülük basbayağı kurumlaştırıldı. Kurumlaşmanın başlıca araçları 82 Anayasası, 83 Kasım "genel seçim"i, o emrivakiyi fırsat bilip yönetimi ele geçiren ANAP'lılardır. T.Özal'ın sürdürdüğü ve "geliştirmekte" olduğu "sivil" rejim 12 Eylül'ün doğrudan uzantısıdır.

DARBENİN ÖBÜR YÜZÜ

SAĞ İDEOLOJİ

İdeolojik bombardımanın "üstün uçankalesi" kitle iletişim araçlarıdır. Basın, herkesin bildiği gibi, birkaç büyük tekelin denetimi altındadır. Bir yandan siyasal iktidarın zor kullanımının baskısı, diğer yandan ekonomik ve sınıfsal nedenlerle ideolojik üstünlüğün bir aracı olma zorundadır. Bağımsız, demokrat, sol düşünceyi yansıtan yayın organları ise kâğıt zamları ve dağıtım tekellerinin acımasız sultası altında neredeyse yaşayamaz hale gelmişlerdir.

TEVFİK ÇAVDAR

CGT Genel Sekreteri KRASUCKI İLE SÖYLEŞİ

İÇİNDEKİLER

REFERANDUM

Mahalli seçimleri Kasım 1988'de mi yapalım, yoksa Mart 1989'da mı? İlk bakışta saçma görünüyor. Alternatiflerin arasında sadece dört ay var. Ama siyasetin saçmalıkları engelleyen bir rasyonalitesi vardır. Siyasette abesle iştigal olmaz. Seçimlerin dört ay önce veya dört ay sonra yapılmasının rejim açısından büyük bir anlamı olduğu besbelli. Büyük bir anlamı olmasaydı meclis olağanüstü toplantıya çağrılmazdı. Büyük bir anlamı olmasaydı iktidar tam kadro hazır bulunup "anayasayı" ve seçim yasalarını değiştirmezdi.

Tamam, siyasette saçmalık yok. Ama ortada bir saçmalık var. Bu saçmalık siyasal rejimin kendisindedir. 12 Eylül darbesiyle sindirilmiş ve "doktrine" edilmiş bir halka, yazısı da turası da darbecilerin kazancı ile biten bir seçim dayatılmıştır. Ve ANAP rejimin uzantısı olarak siyasi arenanın gerçek sahiplerinin yokluğunda seçimleri kazanmıştır. Kazanmıştır ama siyaset arenası cuntayla göbek bağı olmayan güçlerin ortaya çıkmasıyla gide gide ANAP'a dar gelmeye de başlamıştır. Güya siyasi haklar 1992 yılına kadar tanınmayacaktı. 87'de tanınmıştır. Güya son seçimlerde büyük bir çoğunluk elde eden ANAP 1992'ye kadar iktidardı. Ama bu, daha bugünden tartışılır hale gelmiştir. Saçmalık, günümüzün iktidar partisinin iktidarını seçmen oyundan daha başka faktörlere borçlu olmasından ileri geliyor. Bir iktidar var. Ama onu oluşturduğu ileri sürülen seçmen desteği şüpheli. Önce baskı ve terör, sonra da elçabukluğu hayat vermiş iktidara. Bu hayatın devamı da ya baskıya, ya el çabukluğuna bağlı. Baskı yapmak zorlaştıkça el çabukluğuna daha çok iş düşüyor. İşte en son el çabukluğu bu referandumda kendini gösteriyor. Rejimin en önemli sorunu 1992'den sonra kendini nasıl yenileyebileceği sorusudur. 1992'de Evren Paşa, Huber Paşa köşkünden ayrılacaktır. Konsey üyesi kaderdaşları da kendi köşklerinden. Çankayası olmayan ANAP üç gün kalabilir iktidarda. İşte bu yüzden referandumu yapılan şey, ilk bakışta sanıldığı gibi mahalli seçimlerin dört ay erken veya geç yapılmasından ibaret değildir. Özal topu topu % 36 olan oy desteğinin giderek düştüğünün farkındadır. Elinde Cumhurbaşkanını seçtirecek çoğunluğu vardır ama muhalefet şimdiden % 36 ile Cumhurbaşkanı seçtirmenin kimsenin haddi olmadığını söylemeye başlamıştır. Mahalli seçimlerde, genel seçimlerle oy bazı aynı olan İl Genel Meclisi seçimlerinde eğer ANAP % 30 oy alırsa ne olacaktır?

Cumhurbaşkanlığı seçiminde kıyametler kopmayacak mıdır? İşte bizce dört aylık "saçmalığın" sebebi budur. Kasım 1988'de yapılacak mahalli seçimlerde alacağı düşük oyların tam bir yıl sonra yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kullanılamayacağını düşünmektedir Özal. "O zamandan bu zamana bir yıl geçti beyler" diyecektir, "Şu anda vatandaşların % 40'ı bizi destekliyor" diyecektir. Diyecektir oğlu diyecektir. Ama mahalli seçimler Mart'ta yapılırsa Cumhurbaşkanlığı seçimi ile bunun arası yedi aydan ibarettir. Özal'ın bu seçimlerde istediği manipülasyonları yapması o kadar kolay olmayacaktır.

12 Eylül rejimi Çankaya'nın ve başbakanlık konutunun boşalmasıyla bu makamlara 12 Eylül ile ünsiyeti olmayan kişilerin gelmesiyle sona erecektir. Bu referandum özünde 12 Eylülcülerin bir güç toplama manevrasıdır. Boşa çıkarılması, tersine çevrilmesi pek mümkün bir manevra. Bunun için HAYIR demek yetecek. Ama manevranın boşa çıkarılması 12 Eylül'cülerin gitmesi demek değil. Bunun için mücadele etmek gerekiyor. ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

EKONOMİ VE POLİTİKADA
Görüş
AYLIK DERGİ

▶ **Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶ **Yayın Yönetmeni:** *Çağatay Anadol* ▶ **Yazı İşleri Müdürü:** *Burhanettin Kök* ▶ **Yazışma:** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 1000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 9000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS Ofset Tel: 511 25 36* ▶ **Baskı:** *Teknografik* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

Mahmut Dikerdem

DÜNYA BARIŞ GÜÇLERİNE SELAM!

Dünya barış hareketi, değişik çıkarları ve inançları nedeniyle birbirinden ayrılan, ancak karşı karşıya bulundukları ortak tehlikeyi her ne pahasına olursa olsun önlemek amacıyla birleşmiş yüzmilyonlarca insandan oluşan dev bir harekettir.

Eylül ayı 'Dünya Barış Günü' ile başlar. Her yıl 1 Eylül gününü barış güçleri yığınsal gösteriler, sanat etkinlikleriyle coşku içinde kutlarlar. 1 Eylül'ün Uluslararası Barış Günü olarak seçilmesinin gerekçesi de ilginç ve anlamlıdır: Bilindiği gibi, 1 Eylül 1939'da Nazi Almanyası Polonya'ya saldırarak 2. Dünya Savaşı'nı başlatmıştı. Altı yıl boyunca 50 milyon insanın ölümüne, Avrupa kıtasının harabeye dönmesine, açlığa, sefalete ve Yahudilerin soykırımına uğramasına neden olan bu savaş, faşizm, nazizm ve militarizmin demokrasi cephesince kesin yenilgiye uğratılmasıyla son buldu. Savaşın tüm dehşetini yaşamış olan kuşaklar Avrupa'da silahların sustuğu, Nazi ordularının kayıtsız şartsız teslim olduğu 8 Mayıs 1945 gününü değil de, faşist saldırının başladığı tarihi barışı anma günü seçerek, faşizm ve militarizm tehlikesinin gelecekte de asla unutulmaması gereğini vurgulamak istediler.

Dünyayı bin yıllık bir kölelik rejimine mahkûm etmek isteyen Nazi Almanyası'nın yıkılmasından üç ay sonra, Hitler'in Uzakdoğudaki müttefiki Japon militaristleri de dize gelmek üzere iken, ABD'nin yeni başkanı Truman'ın buyruğuyla Japonya'nın Hiroşima ve Nagasaki adalarının üstünde iki atom bombası patlatıldı. Bir anda 200.000 kişinin ölümüne neden olan bu korkunç silah insanlığı başka bir gerçekle de yüzyüze getiriyordu: Bir dahaki savaş insan türünün sonu olabilirdi! Bu olasılığın spekülatif bir kurgu değil yalın bir gerçeğin ifadesi olduğunu 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında başlatılan 'soğuk savaş' döneminin başdöndürücü silahlanma yarışı açıkça ortaya koydu.

Atom ve ardından hidrojen bombalarının meydana çıkmasıyla uluslararası ilişkilerin devletlerce kabul edilmiş kurallara göre düzenlenmesi son derece güçleşti ve salt kuvvete dayanan politikaların egemen olduğu bir döneme girildi. Doğu ve Batı blokları arasında diyalog en alt düzeye inerek onun yerini nükleer güce dayanan 'dehşet dengesi' aldı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 35 yıl sonra yeryüzünde 1 milyon Hiroşima bombasının tahrip gücüne sahip nükleer füzeler depolanmış bulunuyordu. Böylece insanlık bir tercihle karşı karşıya kalmıştı: Ya bu silahlar ortadan kaldırılacak ya da insan kendi yarattığı canavarın tutsağı olarak tüm uygarlıklarla birlikte yokolup gidecekti. Bu durumu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri şöyle dile getiriyordu: " Bugün artık **kıyamet** Kutsal Kitabın konusu olmaktan çıkmış, somut bir olasılık haline gelmiştir. İnsanlık, tarihinin hiçbir evresinde böylesine bir bıçak sırtında kalmamıştı". Einstein ve Bertrand Russell da 30 yıl önce yaptıkları barış çağrısında "İnsanlar yeryüzünü cennet de yapabilir, cehenneme de çevirebilirler" demişlerdi.

İşte Dünya Barış Hareketi, yüzyılımızın ikinci yarısındaki teknolojik sıçramanın yarattığı bu yepyeni tarihsel durumdan kaynaklanan sürecin ürünü, barış düzenine yönelik halk hareketlerinin bileşimidir. Başka bir deyişle, değişik çıkarları ve inançları nedeniyle birbirinden ayrılan, ancak karşı karşıya bulundukları ortak tehlikeyi her ne pahasına olursa olsun önlemek amacıyla birleşmiş olan yüzmilyonlarca insandan oluşan dev bir harekettir.

Dünya barış hareketi ülkelerin yönetimine egemen olan farklı sosyo-politik sistemler arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir eylem kuramı değildir; karşıtlığın silahlı çatışmaya dönüşmeksizin ideolojik mücadele ve yarışma biçiminde sürdürülmesi demektir. Görünen odur ki, 21. yüzyılın eşiğinde insanlık ulusların değişik ve çelişik çıkarlarının üstüne çıkabilecek evrensel ve enternasyonalist bir düzene şiddetli gereksinme duymaktadır. Bu bağlamda barış hareketi tüm ulusal kültürleri, devletlerin büyük çoğunluğunu, uluslararası kuruluşları, felsefi düşünce akımlarını kucaklayıp birleştiren ve bu niteliğiyle barışı salt siyasal koşullara bağlayan akımlardan ayrılan bir hareket olarak karşımıza çıkmakta, kısacası, yeni bir toplum modeli inşasının yollarını da açmaktadır.

Dünyayı genel bir savaşın eşiğine getiren 1962 Küba krizinden sonra barış hareketinin tüm ülkelerde ve özellikle Avrupa'da yükselişine tanık olundu. Halk yığınları siyasal yönetimler üzerinde ağırlıklarını duyurarak hükümetleri soğuk savaşa son vermeye zorladılar. Sonuçta "ulusların barış içinde birarada yaşamaları" kavramı 1975 Helsinki Nihai Senedi ile pozitif hukuka geçirildi. Bu kavramla insanlık Fransız Devrimi'nin ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ürünü olan bireysel haklara toplumsal bir hak eklemiş oluyordu. Bu, insanlık tarihinde büyük bir aşama ve aynı zamanda dünya barış hareketinin en önemli utkusu idi. Ne var ki, Helsinki Belgesi'nin devletlerarası ilişkilerde başlattığı yumuşama süreci askersel yumuşama ile derinleşip pekişmedikçe gerçek bir barış düzenine geçişten söz edilemezdi. Bu bakımdan, Helsinki'den 12 yıl sonra iki büyük devletin imzaladıkları INF (orta menzilli füzelerin yokedilmesi) antlaşması dünya barış güçlerinin ikinci büyük kazanımı sayılmalıdır. Bu antlaşma dünyamızın 21. yüzyılı nükleer silahlardan arındırılmış olarak karşılaması umudunu yarattığı gibi, kalıcı bir barış düzeni özleminin bir ütopya olmadığını göstermiştir.

Dünya barış güçlerinin bundan sonraki hedef ve görevleri nelerdir? Barıştan yana olan herkesin beklentisi, Vaşington ve Moskova'da başlatılan silahsızlanma sürecinin daha ileri götürülerek tüm nükleer füzeleri ve konvansiyonel silahları kapsayan global bir silahsızlanmaya doğru kademeli olarak gidilmesidir. Ancak bu hedefe ulaşmanın kolay olmayacağı bilinmelidir. Çünkü soğuk ve sıcak savaşlardan çıkarı bulunan çevreler hâlâ çok güçlüdür. Önümüzdeki kritik dönemde militaristlerin, askersel sanayi komplekslerinin, silah ticaretinden büyük kazançlar sağlayan çokuluslu şirketlerin hükümetler üstündeki baskılarını arttırmaları beklenebilir. Silah tekelleri Batı dünyasını ahtapot gibi sarmışlardır. Bu tehlikeye karşı en sağlam güvence halkların barış yönündeki bilinçli direnişleri olacaktır. Elde edilen kazanımları titizlikle korumak, halkların bilincini canlı tutma, ön saflarında aydınların bulunduğu barış güçlerinin yerine getireceği birincil görevdir.

1 Eylül Dünya Barış Günü tüm barış ve demokrasi güçlerine kutlu olsun! ■

SAĞ İDEOLOJİNİN BOMBARDIMANI

Tekelci, dışa bağımlı sermaye ideolojik üstünlüğünü sürdürebilmek için bütün değerleri yadsıyan, içi boşaltılmış bir kültürü de özendiriyor, geniş ölçüde kullanıyor.

Geneide sık sorulan bir soru var: Türkiye nüfusunun hemen hemen % 90'a yaklaşan ezici çoğunluğu pahalılığı, işsizliği ve yoksulluğu etiyle, kemiğiyle yaşadığı halde niçin bunların sorumluları olan iktidarlara dur demiyor. Hatta onlara iktidar yolunu açıyor, oylarıyla sürekli destekliyor. Emekçilerden, yoksul halktan yana olan partilerin toplam oyu % 30'u pek aşmıyor. Sosyalist partiler ise genellikle yasaklı, seçimlere girdikleri dönemde bile toplam oyları % 5'i bile zor buluyor. Kavranması güç gibi görünen bu çelişki değişik nedenlere dayanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bir zamanlar halkın cahilliği, çağın gelişmelerini kavrayamaması önde gelen nedenler olarak önümüze sürülmüştür. Sonraları gene buna benzer, asıl etmenin çevresinde dolaşan, çoğunlukla onun türevi olan nedenler gündeme getirilmiştir.

Bu olgunun sağın ideolojik üstünlüğünün sonucu olduğu yenilerde konuşulmaya başlanmıştır. Geriye doğru baktığımızda sağ düşüncenin, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kesintisiz olarak ideolojik üstünlüğünü sürdürmüş, 1950'den sonra bu yöndeki baskıyı daha da artırmış olduğunu görmekteyiz.

Sağın (üstelik en gerici kesiminin) ideolojik üstünlüğünü sürdüren, etkinleştiren başlıca araçları (bir başka deyişle kanalları) şöyle sıralayabiliriz:

- ▶Din, ve dinsel kurumlar,
- ▶Örgün ve yaygın eğitim,
- ▶Kitle iletişim araçları,
- ▶Lumpenleştirilen kültür.

Kuşkusuz bu kanallara birçok ekleme yapabiliriz. Örneğin sporun bu anlamda kullanılışı bunlardan ilk akla gelen.

Bu kanallar çoğunlukla içiçe girmiş olarak etkinliklerini sürdürürler. Yani bir-ikisi ya da hepsi birden ideolojik bombardıman amacıyla kullanılmaktadır. Kullanan da (bugün için) siyasal iktidarı elinde tutan uluslararası tekelci sermaye ile onunla hemhâl olan yerli sermayedir. Siyasal iktidarın elindeki zor kullanım yöntemleri ile ideolojik üstünlük, düzenli bir görev dağılımı ile, bu iktidarı güçlendirerek pekiştirmektedir. Siyasal iktidarın yasal, ekonomik ve toplumsal zor kullanımı insanları içine kapanık, her şeyi (mütevekkilâne) kabul eden bir çerçeve içerisine sokarken, ideolojik bombardıman bütün bu olanları meşrulaştırmakta, bir anlamda zorun gönüllü kabulünü sağlamaktadır.

> **Aydınlar Ocağı ideolojinin üretilmesi görevini üstleniyor. Rotary, Lions, TÜSİAD vb. örgütler ise anamalcı düşüncenin değer yargılarının aydın kesimlerde yayılmasını sağlıyor.**

Camiler, tarikat tekkeleri ve akla gelebilecek tüm kurumları ile din, var olan iktidarın belirlediği düzene koşulsuz boyun eğmeyi tanrının emri biçiminde sunmaktadır. Siyasal iktidar, ilk çağ'daki Mısır firavunları gibi tinsel bir güce kavuşturulmaktadır.

Örgün ve yaygın eğitim mevcut siyasal iktidarın düşünce yapısı doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Din, tarih, coğrafya, edebiyat, inkılâp tarihi vb. gibi dersler bu amaçla ağırlı konuma getirilmiştir. İlkokuldan yükseköğrenime kadar eğitim her aşamasında araştırma, bilimsel irdeleme bütünüyle gözardı edilerek sadece siyasal iktidarın ideolojisi doğrultusundaki yargılar benimsetilmekte, daha doğrusu ezberletilmektedir.

İdeolojik bombardımanın "üstün uçankalesi" (II. Dünya Savaşı'nda atom bombasını atan bombardıman uçağının tipi) kitle iletişim araçlarıdır. Basın, herkesin bildiği gibi, birkaç büyük tekelin denetimi altındadır. Bir yandan siyasal iktidarın zor kullanımının baskısı, diğer yandan ekonomik ve sınıfsal nedenlerle ideolojik üstünlüğün bir aracı olma zorundadır. Bağımsız, demokrat, sol düşünceyi yansıtan yayın organları ise kağıt zamları ve dağıtım tekellerinin acımasız sultası altında neredeyse yaşayamaz hale getirilmişlerdir. Bütün zorluklara karşın yaşayabilenler ise çeşitli yasal ve yasa dışı yöntemlerle susturulmaktadır. Sol dergiler üzerindeki baskılar bu eğilimin en güzel örnekleridir.

Radyo ve televizyon devlet tekelidir. Kuramsal olarak özerktir, yansız olma durumundadır. Gerçekte ise siyasal iktidarın yönetim ve denetimi altındadır. Dolayısıyla onun ideolojik bombardımanının en etkin kanalı olma durumundadır. Yurt ve dünya haberlerinin içerik ve biçiminden, belgesel programlara, hatta reklamlara kadar yayındaki her dakika iktidarın ideolojik üstünlüğünün sağlanması için kullanılmaktadır. Bir yandan tekelci sermayenin doğruları evrensel ve tek doğru gibi sunulurken, din ve ahlâk programları ile bazı belgeseller de Türk-İslam sentezinin ışığında bilgiler vermekte, değerlendirmeler yapmaktadır. Büyük çoğunluğu ABD kaynaklı diziler çokuluslu tekellerin ve kapitalist evrenin bu en gelişmiş toplumunun değer yargılarını evlerimize yansıtmaktadır. "Cosby Ailesi", "Charlie İş Başında", "Altın Kızlar", "Sevimli Üçlü" ve daha niceleri toplumun hiçbir sorununa değinmeyen, masalımsı bir gülmece havasında, yaygın deyimiyle sabun köpüğü gibi dizilerdir. Diğer yandan, ince bir biçimde hazırlanarak sunulan "Emret Başbakanım" gibi diziler ise, eleştiri ve mizah perdesi arkasında politika ve demokrasiye olan inancı sarsan düşünceleri kamuoyunda kökleştirmektedir. Yerli diziler, hem arabesk kültürü pekiştiren hem de tanrıya şükür anlayışının ağırlıklı olduğu "Perihan Abla", "Kuruntu Ailesi" ya da "Kaynanalar" gibi zırvalardır.

Tekelci, dışa bağımlı sermaye ideolojik üstünlüğünü sürdürebilmek, bu açıdan sahip olduğu alanı genişletebilmek için bütün değerleri yadsıyan, içi boşaltılmış bir kültürü de özendirmekte, geniş ölçüde kullanmaktadır. Biz buna lumpen kültürü adını vermekteyiz. Lumpen kavramının sözlük karşılığı "burjuva toplumunda işsiz, güçsüz, serseriler, dilenciler, haydutlar, hırsızlar, orospular gibi sınıflandırılmış unsurlardan ibaret ayaktakımı" biçimindedir. Lumpenburjuvazi ve lumpenproletarya kavramları ise bu tanımın sınıfsal temele oturtulmuş açıklamasıdır. Her iki grup lumpen de belirli bir işi olmayan kişidir, bir anlamda işsizdir. Ne var ki lumpenburjuvazi işsiz kalarak sınıf dışı edilmemiştir, bunu isteyerek seçmiştir. Toplumsal artık ürünün bir bölümünü rüşvet, irtikâp, sefahat, cinayet vb. gibi yollarla ele geçirip üretici olmayan tüketimde kullanan sınıf düşkünüdür. Karanlık işlerle uğraşan babaların çiçekli masalarda ağırlandığı bir gazinonun açılış gecesinde sağladığı yarım milyarlık hasılat bu tanımın tipik örneğidir. Oysa lumpenproletarya işsiz bırakılarak işçi sınıfının dışına itilmiş insanların oluşturduğu ayaktakımıdır. Her iki grup da sınıflarının "dipteki tortusudur" ve sözcüğün geniş anlamıyla "sefahat ve sefalet alanının sakinleri"dir. Bu tortunun yerleşik bir sınıf kültürü, değer yargıları kümesi, ahlâki kuralları, örf ve adetleri yoktur. Bunlar toplumun akıntıya kapılmış, yüzer - gezer, inançsız, amaçsız bireyleridir. Tekelci sermaye iktida-

rının yönlendirdiği rüzgarın önünde savrulup giderler. Kaderci, insanın özgüvenini yadsıyan, günü birlik yaşamı özendiren, köşedönücü yoz bir kültür bu rüzgarın görevini daha etkin biçimde yapmasını sağlar. Günümüzde egemen çevrelerin ekonomik ve siyasal amaçlarla pompaladığı arabesk kültür bu görevi üstlenmiştir. Aydınların bir bölümünün bile "Halkın kültürü bu, üzerinde düşünmek gerekir" biçiminde sözde irdeleyici yaklaşımları olayın tehlike boyutlarını ortaya koymaktadır. İbrahim Tatlıses, Emrah, Ferdi Tayfur ya da benzeri sanatçılar çevresinde koparılan fırtınanın arkasındaki itici gücü ancak böyle açıklayabiliriz. Başbakanın, yüksek bürokrasinin eşleri kadınlar matinesinde neden İbrahim Tatlıses'i dinlemeğe gidiyorlar? Bu sorunun yanıtı bizim bir önce söylediklerimizin en açık kanıtıdır. Görülüyor ki sağ ideoloji, üstünlüğünü kurmak, her eylemine ve kararına yığınların onayını katmak için akla gelebilecek bütün yolları denemektedir. Kullanılan yöntemler yerine göre yöresel, ulusal ya da evrensel niteliklere sahiptir.

Sermayenin halka, özellikle emeğe karşı olan kararlarının genel kabulünü sağlayan, onları meşrulaştıran bu ideolojik üstünlük geriletilmeden siyasal iktidara gerçek anlamda gelmek mümkün değildir. Tekelci sermayenin ideolojik üstünlüğü sağladığı alanda, halktan, emekten yana bir düşüncenin köprübaşını kurmak ve bunu söz konusu alanın bütününü kapsayacak biçimde genişletmek... Bunu gerçekleştirmenin ön koşulu mutlak demokrasidir. Mutlak demokrasi düşünceden siyasal örgütlenmeye kadar tüm özgürlüklerin ve temel hakların "ancak" parantezine alınmadan kullanılabildiği bir devlet biçimidir.

Mutlak demokrasinin kazanımı, geliştirilmesi ve savunumu açısından örgütlenmenin önemi yadsınamaz. Örgütlenme sermayenin ideolojik üstünlüğünü geriletme açısından "olmazsa olmaz" diyebileceğimiz ön koşuldur. Siyasal örgütlenme yani partileşme kuşkusuz önde gelmelidir. Bütün demokrasi güçlerinin kendi siyasal düşünceleri doğrultusunda partilerini kurmaları ve güçlerini parlamentoya yansıtmalarını istemek birinci adım olmalıdır.

Mevcut sendikalar, meslek odaları, dernekler sermayenin ideolojik üstünlüğünü üyelerine yönelik eğitim, tartışmalı toplantı vb. iletişim olanaklarını kullanarak sarsabilirler. Bunun da ötesinde aydınlar ve emekçilerin ortak bir platform oluşturdukları dernekler eylem ve kararlarıyla bu anlamda etkin bir konuma gelebilirler. Örneğin İnsan Hakları Derneği'nin, geçmişte Barış Derneği'nin, Halkevleri'nin oynadıkları rolü anımsamamız derneklerin etkinliğine ilişkin söylediklerimizi daha bir anlamlı kılacaktır.

Toplu dilekçelerle kamuoyunun, halka karşı sürüp giden ideolojik bombardıman konusunda uyarılması açısından yararı vardır. Nitekim aydınlar dilekçesinin uyandırdığı ilgi ve tartışma bu konuda iyi bir örnektir.

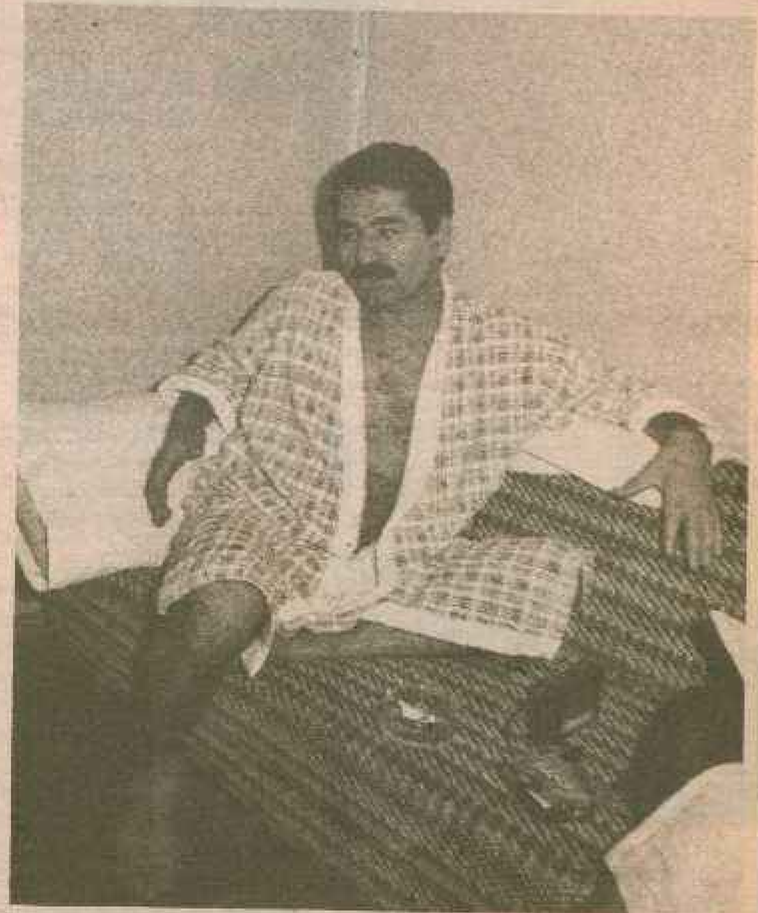
Demokratik kitle örgütleri, bugün, yasal ve ekonomik yollardan köşeye sıkıştırılmışlardır. Bunun aşılması gerekmektedir. Demokrat olma savındaki partiler pasif tutumlarıyla bir önce altını çizdiğimiz nitelikteki bir dernekleşme hareketini başlatmaktan uzaktırlar. Oysa işçi sınıfı ile toplumun diğer emekçi kesimlerinin ortak platformunu oluşturmada derneklerin yeri çok önlerdedir. Dernekler, sendikalar vb. diğer demokratik kitle örgütleri, sağ siyasal görüşün bugünkü ideolojik üstünlüğü karşısında etkin bir işlev üstlenebilecek iletişim kanallarıdır. Unutmayalım ki siyasal iktidar bu kanalı yaygın biçimde kullanmaktadır. Aydınlar Ocağı'ndan, Rotary, Lions vb. klüplere kadar bir dizi örgüt dolaylı ya da dolaysız ideoloji bombardımanına katılmaktadır. Aydınlar Ocağı ideolojinin üretilmesi görevini üstlenmektedir. Rotary, Lions, TÜSİAD vb. örgütler ise anamalcı düşüncenin, değer yargılarının (açık ve itici bir çığırtkanlığa varmadan) aydın kesimlerde yayılmasını sağlamaktadır. Fakat ideolojik üstünlüğü (üstelik en gerici anlamda) sağlayan, toplumun bütün emekçi, düşük gelirli, işsiz vb. kesimlerine girebilen örgütler cami yaptırma dernekleri, kuran kursları benzeri dinsel örgütlerdir.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra şu noktanın altını çizmekte yarar vardır: Toplumsal anlamda ilerlemenin ve gelişmenin yolu yeni bir kültürün egemen kılınmasından geçer. Geleceğin toplumu ideolojik üstünlüğü sağlayacak bu kültürün üzerine bina edilecektir. Yeni kültür barış ve demokrasi düşüncesiyle yoğrulmuş, özgür ve yaratıcı, insanlar arasında karşılıklı hoşgörü ve saygıyı temel alan bir kültür olacaktır. Bu kültür sömürünün olmadığı bir dünyanın temellerini atacaktır. Nasıl ki Rönesans ve düşünsel aydınlanma dönemi müzikten bilime kadar yaygın bir yeni kültürel birikim yaratarak yeni çağı yaratmışsa, ona temel olmuşsa, sözünü ettiğimiz yeni kültür de geleceğin yeni toplumunu yaratacaktır. İçinde yaşadığımız bilimsel ve teknolojik devrim, barış ve demokratik yeniden oluşum, sözünü ettiğimiz bu yeni kültürün yaratılması yolunu açan parke taşlarıdır.

Bugünkü tekelci sermaye iktidarı ideolojik üstünlüğünü kullanarak böylesine yenilenmeyi engelliyor. Bu, bir tek gerçeği ortaya çıkarıyor: yeni toplumsal dönüşümlere yol açacak siyasal iktidarı gerçekleştirebilmek için, bugünkü gerici ideolojik üstünlüğü aşmamız gerekir. Gelişmiş kapitalist toplumlardan, az gelişmiş kapitalist toplumlara kadar atılması gereken ilk adım budur. ■

Not: *Son günlerde yeniden gündeme gelen referandum yolunun, sağın ideolojik üstünlüğünün böylesine yaygın olduğu bir toplumda, demokratik bir yöntem olup olmadığı sanırım dikkatle irdelenmelidir.*

◆ **Kuruluş, İbo abimiz, Mimar Sinan, Küçük Emrah.** *İletişim araçları sabahtan akşama kadar evimizde bizi sağ ideolojinin bombardımanı altında tutuyor.*

Kenan Öztürk
Paris

Dünya Sendikalar Federasyonu Bşk.Yardımcısı ve CGT Gen.Sekreteri Krasucki:

"ÇÖZÜM, BİRLİĞİ BULACAK VE DAYATACAK OLAN İŞÇİLERDE"

Bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi sadece kâr amacıyla kullanmak, işsizliğin artması, hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasını doğuracak, bu da uygarlığın gerilemesini getirecektir.

Fransa'nın en büyük işçi sendikası olan CGT'nin genel sekreteri, Dünya Sendikalar Federasyonu'nun da başkan yardımcısısınız Sayın Krasucki. "Modern Sendikacılık, Evet" adlı kitabınız Türkiye'de yayınlandı, sendika çevreleri ve ilerici kamuoyunca ilgi gördü, yararlı bulundu. Kitabınızı okuyanlar, CGT'nin şu andaki savaşımını, Fransa'da karşılaşılan toplumsal sorunları ve CGT'nin bu sorunlara yaklaşımını öğreniyorlar. DSF başkan yardımcısı olmanız nedeniyle, size uluslararası sendikal hareket ile ilgili sorular yöneltmek istiyoruz.

▲ *Henri Krasucki. "Türkiye'deki sendikal hareket temel haklarından yoksun" diyen CGT genel sekterinin sendikacılık konusundaki kitabı ilgi uyandırdı.*

Önce bu fırsattan faydalanarak, kitabımın Türkiye'deki sendikacılar ve ilerici çevrelerce yararlı olarak değerlendirilmesinden ve beğenilmesinden ne kadar duygulandığımı söylememe izin verin.

Onların hangi insani, toplumsal ve politik şartlarda mücadele ettiklerinin tamamen bilincinde olduğumu iletiyor, ülkenizde özgürlük, demokrasi ve işçilerin çıkarları için bu zor şartlarda savaşım veren herkesin kararlı yiğitliğini, cesaretini selamlıyorum.

▶ Günümüzde Dünya Sendikalar Federasyonu'nu ve uluslararası alanda oynadığı rolü kısaca anlatabilir misiniz?

Her şeyden önce DSF varolan uluslararası sendikal örgütlerin en büyüğüdür. Son genel kurulunda DSF içindeki sendikaların toplam üye sayısı 214 milyonu buluyordu. Fakat üye örgütlerin dışında DSF tüm kıtaların sendikaları ile işbirliği yapmaktadır.

Gücü ve etkisi DSF'ye deneyimlerin değiş tokuş edildiği ayrıcalıklı bir yer olma imkanı veriyor. DSF'de dünyanın her yanından ona katılan sendikaların gücü, deneyimi ve bilgisi birikiyor.

Bu ona tüm dünyada sendikal hareketi desteklemek ve ilerletmek için çok önemli bir rol oynama olanağı sağlıyor. Böylece sendikal planda uluslararası dayanışma kavramı, DSF'de gerçek anlamda yerini buluyor.

Dayanışma, talepler, haklar, özgürlükler için birlikte yürütülen bu savaşım bugün her zamankinden daha gereklidir.

DSF her ulusal sendikanın kendi ülkesinde vermesi gereken mücadelede sadece moral değil aynı zamanda somut ve maddi alanda da önemli bir destektir.

Uluslararası dayanışmanın güçlerini biraraya getirirken DSF bu birleştirici rolünü, onu oluşturan sendikaların ve onunla birlikte ortak iş yapan örgütlerin bağımsızlıklarına tam saygı göstererek yerine getirir. DSF içindeki ulusal örgütler uluslararası hareketlerinde tamamen özgürdürler ve kendi ülkelerindeki faaliyetlerinden yalnızca kendileri sorumludur. DSF hiçbir biçimde şu veya bu görüşünü üye sendikalara dayatmaz. Günümüz dünyasında işçilerin çıkarlarını savunan uluslararası bir sendikal örgütün yaşamının ve çalışmalarının gerektirdiği sorumluluk kaygısı içinde her üye örgüt de bağımsız bir uluslararası kuruluş olan DSF'ye katkıda bulunur.

DSF, tüm kıtalarda toplumsal ve ekonomik sistemleri bakımından çok çeşitli ülkelerin sendikalarını biraraya getiren, gerçek anlamda dünya çapında uluslararası tek sendikal örgüttür.

Hiçbir ayrıcalık olmaksızın sosyalist, kapitalist ve üçüncü dünya ülkelerinin sendikaları DSF içinde birarada bulunuyor ve ortak çalışıyorlar. Burada eylem birliği ve tüm sendikal hareketin birliğine hizmet etmenin ötesinde, işçilerin günübirlik eylemlerinin başarısı için çeşitli ülkelerdeki sendikalar arasında oluşan yakınlaşma ve ortak iş yapma arayışlarına yardımda, çok önemli potansiyelin varlığı söz konusudur.

DSF aynı zamanda uluslararası planda mümkün olabilecek her türlü işbirliği geliştirme, mesleki planda olduğu gibi bölgesel, kıtasal hatta dünya çapında ortak çıkarlar için eylem olanakları arıyor.

▶ 2000 yılı eşiğinde insanlığı, işçi sınıfını ilgilendiren yakıcı sorunlar nelerdir?

Yaşadığımız dünya, özellikle de içinden geçtiğimiz yıllar, hem tehlike, çelişki ve zorluklarla, hem de barışçı ve ilerici değişimler potansiyeli bakımından zengin umutlar ile dolu. İçtenlikle söylemek gerekirse en yakıcı sorun tüm insanlığı yakından ilgilendiren savaş veya barış sorunu. Dünyamıza nükleer, kimyasal ve diğer kitlesel yıkım araçlarının yığılı olduğu bir dönem hakim. Burada söz konusu olan insan türünün yaşama devam edip etmeyeceği. Büyük bir olasılıkla ikincisinin karşılık vermesinden sonra yeryüzünde hiçbir canlı kalmayacağını varsayıyorsak kimin ilk ateşlemeyi yapacağını bilmenin fazla bir önemi yok. Özellikle bizim kıtamız, Avrupa'da çok önemli sayıda ülke nükleer başlık, nükleer depo ve her çeşit tahrip silahlarıyla dolu.

Bu derece bir silah birikimi kıtamızda bir o kadar da hedef yaratıyor. En ufak bir püskürme Avrupa'nın tüm yüzeyini hatta tüm yerküreyi ortadan kaldırıp, yeryüzünü bir kimyasal, nükleer volkan durumuna getirebilir. Bu felaket olduktan sonra ona engel olabilecek kimyasal ve nükleer katalizör bulunmadığı gibi, Ren nehri, Ağrı Dağı, Alpler'in en yüksek noktaları, en geniş ırmaklar, Manş denizi veya sizin Boğaziçi'nde sığınacak yer aramak boşunadır.

Fakat umutlu olmak için de sebepler yok değil. Sadece üç yıl önce, nükleer silahların bir bölümünün karşılıklı yok edilmesine başlanacağını, ABD ve SSCB arasında anlaşmalar imzalanabileceğini kim kesinlikle garanti edebilirdi. Bu şekilde başlayan bir süreç ile silahsızlanma yolunda bölgesel çatışmalara çözüm bulunmasında yeni olanaklar sağlanabilir ve dünyada yeni tip kalkınma imkânları yaratılabilir.

2000 yılında insanlığın, nükleer silahlardan arınmış ve klasik silahların ağırlığının önemli ölçüde hafifletilmiş olduğu bir dünya göreceğini düşünmek artık ütopik olmaktan çıktı. Savaş tehlikesi ve çatışmalar ortadan kaldırılmış veya önemli ölçüde azaltılmış olabilecek.

2000 yılına kadar zenginlikler yaratma ve doğaya egemen olmada insana yeni imkânlar verecek teknolojik ve bilimsel ilerlemelerde muazzam atılımların yapılacağı yepyeni gelişmelere tanık olacağız. Fakat bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi sadece kâr amacıyla kullanmak, işsizliğin artması, hayat seviyesinin düşmesi, hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması gibi kötülükleri doğuracak, bu da gerçekten uygarlığın gerilemesini getirecektir.

Böylesi bir durumda, insanların hayatlarını olumlu yönde değiştirmeleri, yaşadıkları zorlukları hafifletmeleri ve kendileri için yeni şartlar yaratabilmelerinin bir tek yolu vardır: o da mücadeledir.

Günümüz dünyasına baskılar hakimdir, sendikal özgürlükler ve insan haklarına ciddi saldırıların olduğu bir dönem yaşanıyor. Fakat bu aynı dönem daha fazla özgürlük ve demokrasiyi getirecek imkan ve istemlerin de taşıyıcısıdır.

Bugünün dünyasında, yarının dünyasının ne olacağına karar veriliyor. Her alanda her şey ne tamamen kaybedilmiş ne kazanılmıştır. Her şey halkların, özellikle de işçilerin savaşımlarına ve yeteneklerine bağlıdır. Toplumsal sorunlar hiçbir yerde işçilerin ve onların sendikalarının aktif katılımları olmadan çözümlenemez.

Ben içinde yaşadığımız yıllara ve 2000 yılına doğru uzanan yıllara gerçekçi iyimserlikle bakıyorum. Zorlukların, tehlikelerin ve bunun için gerekli mücadelenin bilincindeyim. Fakat varolan imkanların, mücadele edildiğinde ortaya çıkabilecek muazzam potansiyelin ve bu potansiyelin gelişebileceğinin de bilincindeyim.

Bu çerçeve içinde, 2000 yılına doğru DSF, olumlu gelişmeleri destekleyen, olumsuzluklarla mücadele eden bir çalışma yürütüyor.

▶ Uluslararası sendikal hareket günümüzde hangi sorunlarla karşı karşıyadır? DSF'nin bu sorunlara yaklaşımından bahseder misiniz?

Şöyle özetleyebiliriz: Dünyada barış ve silahsızlanma için savaşım, insan hakları ve özgürlüklerin savunulması, ücretler, iş koşulları, iş güvenliği için eylem, sosyal haklar için savaşım vb. sorunları var.

DSF bu temel sorunlara yaklaşırken, tüm hükümetlerden, devletlerden, politik kuruluşlardan, her türlü felsefi ve dini akımlardan bağımsız, uluslararası bir güç olarak hareket ediyor. Fakat bağımsızlık tarafsız olmak değildir. Nihayet bugünün dünyasının önemli bir kesiminde, sorunların ana nedeni, insanın insan tarafından sömürüsünden kaynaklanmaktadır. Böylesi önemli bir sorun karşısında tarafsız olunabilinir mi?

Biz işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda var olan bir örgütüz. Emekçilerin acil istemlerini ve toplumun ilerici gelişimini savunmanın ancak eylemle mümkün olduğuna inanıyoruz. Biz her ülkenin farklı sosyal ve ekonomik yapısını dikkate alan, birlikten yana bir örgütüz. Her an her konuda, şu soruları soruyoruz. İşçilerin kısa ve uzun vadede çıkarları nelerdir? Değişik deneyimlerden ne tür yarar sağlanabilir? Her ülkenin ve dünyadaki işçilerin yaşamında tüm alanlardaki yakınlaşmayı nasıl destekleyebiliriz?

Bu düşünce doğrultusunda, DSF, barış ve silahsızlanma girişimini güçlendiren, yapısı ne olursa olsun bu sürece katılan hükümetler, devletler, bağlantısızlar gibi devletler birliği, BM gibi uluslararası kuruluşlar ve dünyanın tüm barışçı güçlerini destekliyor. İşçi sınıfını silahlanma yükünden kurtarmanın yanında olan, tüm insanlığın çıkarlarına hizmet eden, ilerlemeye olanak sağlayan herkesin yanındayız. DSF, işçileri ideolojik yapılarına göre değil, ücretliler olarak haklarını savunmak ve sömürüden kurtulmalarını sağlamak için biraraya getiriyor.

DSF, mücadele temelinde her ülkede ve daha da fazlasıyla uluslararası alanda var olan çeşitliliği göz önüne alarak, tüm iş dünyasının sorunlarının ortak olduğu gerçeğinden hareketle, birleştirici sendikal bir yol izliyor.

▶ Uluslararası sendikal merkezler arasındaki ilişkilerin bugünkü durumundan bahseder misiniz?

DSF, eylem birliğinin, başta uluslararası merkezi sendikal örgütler olmak üzere tüm sendikaların birlikte olmaları imkanlarını arayagelmiştir. Örgütümüz, uluslararası sendikal birlik düşüncesini terketmiş değildir. Bugün uluslararası sendikal merkezlerin genel kurullarındaki tutanaklarına, açıklamalarına, hatta eylemlerine, değişik mücadele yöntemlerine baktığımda çok sayıda ortak nokta olduğunu görüyorum. İstisnasız tüm uluslararası merkezler, barış, silahsızlanma konularında açıklamalar yapıyorlar, iş güvenliği, yaşam seviyesi, iş koşulları, ücretlilerin haklarının savunulması, demokrasi ve özgürlükler gibi konularda aynı endişeleri dile getiriyorlar. Hepsi de uluslararası işbirliğindeki yetersizlikten duydukları kaygılarını dile getiriyor.

DSF ve kıta örgütleri olan CISA, OUSA ve Güney Amerika'nın değişik sendikaları arasında ortak amaç ve endişelerden hareketle gerçek işbirlikleri gelişti. Uluslararası planda Dünya İş Konfederasyonu (DİK) işbirliği imkanlarından söz ediyor. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (UHİSK) son kongresinde, ulusal örgütler arası ilişkilerin yaygınlaşması gerçeğini göz önüne alarak, şimdiye kadar izlediği, DSF'yi dışlama eğilimini terketti ve kendisine bağlı sendikalar ile başka ulusal sendikal merkezlerin uluslararası ilişkilerinde özgür olmalarını kabul etti. Buna rağmen UHİSK, merkezi olarak uluslararası planda gerekli ve faydalı olacak işbirliğini reddetmeye devam ediyor. Bu bir suçlama değil, var olan bir gerçekliktir. DSF ise işbirliği istemini devamlı yenileyegelmiştir. Ulusal ve uluslararası sendikaların ülkelerinde, bölgelerinde ve dünya çapında anlaşabilmeleri, tüm ülkelerin işçilerinin bir gereksinimidir.

Sonuç olarak, çeşitli ülkelerin işçileri arasında rekabet yaratan uluslararası tekellere karşı gerekli olan yakınlaşmanın somut şartlarını yaratmak günümüzde özellikle önemlidir. Biz kapsamı dar da olsa yakınlaşma ve ortak iş yapmaya götüren elverişli her imkana değer veriyoruz. Biz işçilerin birlik isteklerini ve mücadelelerini güçlendireceklerine, her ülkede ve uluslararası alanda var olan yüzeysel ayrılıkları aşacaklarına, böylece artık zorunlu hale gelen eylem için ilişkileri kolaylaştıracaklarına inanıyoruz.

▶ Sosyalist ve kapitalist ülkelerde, üçüncü dünya ülkelerinde sendikal alandaki gelişmeler nelerdir?

Sosyalist ülkelerde çok çeşitli alanlarda büyük bir kaynama görülüyor. SSCB'de Çin'de, sosyalist ülkelerin tümünde derin reformların gerçekleştirilmesine devam ediliyor. Bu reformları gerçekleştirenlerin dediği gibi daha fazla demokrasi, daha fazla sosyalizm, sosyalist sistemin bağrında sakladığı tüm potansiyeli harekete geçirmekle mümkündür. Sendikalar da bu yönde gelişiyorlar. Her ülkenin kendi özgünlüklerinin ötesinde, gelişmenin istikameti aynıdır. Bu yeniliklerle dolu süreç bu ülkeler için olduğu gibi tüm dünya için de büyük umutlar taşıyor.

Avrupa'da kapitalizmin bunalımının sonucunda işsizlik, sosyal gerileme hızlanıyor, ırkçılık ve Türk işçilerinin'de yakından tanık oldukları gibi göçmen işçilerin sömürüsü daha da artıyor. Ama kapitalizm bütünleşme yolunda ilerliyor.

Geçmişte görülmemiş yoğunlukta saldırıya uğrayan işçiler karşı koymak için savaşımlarını yükseltiyorlar. Avrupa'daki sendikal örgütler arasında amaçlar ortaklaşıyor. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ASK) tahlilleri DSF'nin Avrupa komisyonununki ile birleşiyor, ücretler, iş, özgürlükler, baskı vb. konular ortak endişeleri oluşturuyor.

Bununla birlikte ASK'ın yönetimi ve üyesi bazı örgütler ideolojik bahaneler ile gerekli olan yaklaşmayı reddetmeye devam ediyorlar. Bu durum kendi aralarındaki çelişkilere rağmen anlaşan patronlar ve hükümetlerden çok, işçilerin davasına zarar veriyor. Sonuçta, Avrupa'da sorunun çözümü, birlik yolunu bulacak ve birliği dayatacak olan işçilere düşüyor. Avrupa için gerçek olan öğeler, genel olarak kapitalist dünya için de geçerlidir.

Üçüncü dünya sendikaları dramatik bir durum içinde bulunuyorlar. Borcun yükü, kapitalistlerin IMF kanalıyla dayattıkları istekler, çoğu kez işsizlik ve yoksulluk içinde bulunan işçilerin yaşam şartlarının kötüleşmesine yol açıyor. Çekilmez olan bu duruma karşı sendikalar arasında ortak eylemler artıyor ve gelişiyor.

▶ Türkiye sendikal hareketi üzerine düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Derin bir içtenlikle size şunu söylemek isterim ki, Türkiye'deki sendikacılara veya göçmenliğe zorlanmış Türk sendikacılarına karşı büyük bir saygı duyuyorum.

Benim kendi ülkemde, Fransa'da, çok sayıda Türk göçmen işçi bulunuyor. Bunlar CGT saflarında sendikal mücadeleye katılıyorlar ve bu göçmen topluluğu içinden mükemmel sendikal kadrolar yetişiyor.

İş arkadaşlarının başında sendikal eylem cesaretinin kurbanı olan patronun adamlarının kurşunlarıyla ülkemiz toprağında şehit düşen CGT militanı Kemal Özgül'ü unutmuyoruz.

Avrupa'nın bütün ülkelerinde çok sayıda bulunan Türkiyeli göçmen işçiler ücretler, özgürlükler için ve ırkçılığa karşı verilen mücadeleye aktif olarak katılıyorlar.

Türkiye'de, bugünkü şartlarda işçilerin ve sendikacıların yetenekleri, yürüttükleri cesur mücadele, bizde hayranlık uyandırıyor.

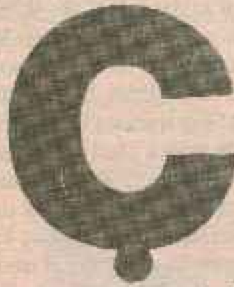
Türkiye'de, ülkenizin içinde bulunduğu bugünkü şartlarda, işçilerin ve sendikacıların yetenekleri, ülkenin gerçeklerini hesaba katarak yürüttükleri cesur ve zeki mücadele bizde hayranlık uyandırıyor, DSF ve ona bağlı örgütlerin, DİSK ve baskı kurbanı tüm sendika militanları ile dayanışmasını güçlendiriyor. İşçilerin çıkarlarını savunma ve mücadeleci sendikacılık temelinde var olan sendikal hareket, temel haklarından yoksun olmasına rağmen, etkin olarak mücadelesini sürdürüyor.

Türkiye sendikal hareketi, sendikal eylemin ana gereksinimlerini ve amacı gözden kaçırmadan, hoşgörü ile, ortak mücadele temelini bulmaya çalışıyor. Son olarak da, Türkiye sendikal hareketinin, DSF ve ona bağlı örgütlerin, aynı zamanda uluslararası sendikal hareketin bütününün desteğini ve aktif dayanışmasını hakettiğini söylemek isterim. ■

Saffet Uygur

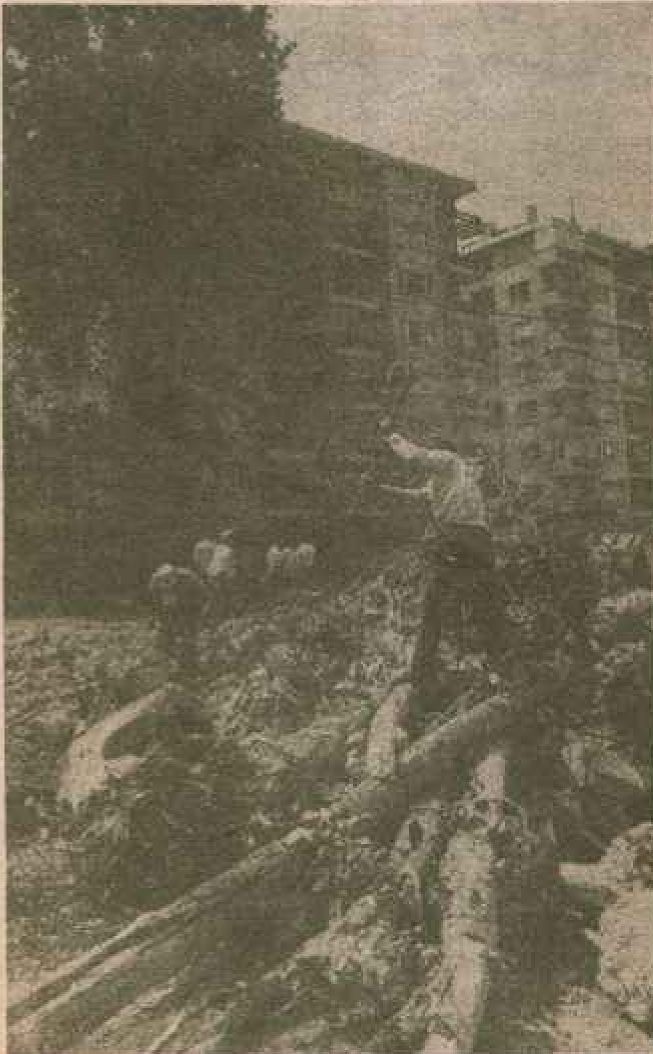
AĞACIN GÖZYAŞI

İstanbul, çevresindeki doğal yeşil kuşak oluşumuyla da eşine az rastlanan bir kent. Ama irili ufaklı birçok koru, Boğaz'daki yüksek rantları peşkeş çekmek için imara açılıyor.

evre sorunu toplumumuzun gündemine iyice yerleşti. Bu sorunların içinde de yeşil alanların ve ormanların tahribi, yağması özel bir önem kazanıyor. Çünkü kirletilen denizlerin, ırmakların, canlı doğası yok edilen göllerin temizlenmesi, yüksek faturaların emekçi halka ödetilmesi pahasına mümkün olabilir. Hava kirliliği değişik tedbirlerle azaltılabilir. Ama doğal bitki örtüsü, üretken toprağı yok edilerek ekolojik dengesi bozulan doğanın eski haline getirilmesi adeta mümkün değildir. Hele de bu bozulma İstanbul'daki gibi büyük kentlerde, insanların rahat nefes alacağı kent çevresinde oluyorsa konunun önemi daha da artar.

*▼**Bir gün aniden baltalarıyla geldiler.** Ve asırlık ağaçları baltalarıyla yerle bir ettiler. Belediye başkanı olayı bizzat yönetiyordu. (Cumhuriyet 15.8.88) Bir yandan da müteahhitler (Sağda) harıl harıl kesilip betonlaştırılacak arsa arıyorlardı.*

Kentler binaları ve caddelerini süsleyen yeşil alanlarıyla, tarihsel değerdeki ağaçlarıyla bir anlam kazanır ve insanların rahat yaşayacağı ortamı sağlar. Taş ve beton yığınlarıyla örülen, yeşil alanları katledilerek kelleştirilen kentler her yaştan insanın fizik ve moral varlığını olumsuz biçimde etkiler, biyolojik varlığını tehlikeye düşürür.

Kentlerin yeşil alanlarından, bunların çoğaltılıp geliştirilmesinden yerel yönetimler, belediyeler sorumludur. Ne ki İstanbul'da olduğu gibi son yıllarda tanık olduğumuz yeşil alan kırımının öncülüğünü belediyeler yapmıştır, yapmaya da devam etmektedir. Ama yapılanları gizlemek amacıyla olsa gerek, başta B.Dalan olmak üzere, tüm belediye başkanları, her konuşmalarında yeşil alanları artırdıklarından, konuya gerekli önemi verdiklerinden dem vurmaktadırlar.

Örneğin, 26 Temmuz 1988 günü bayram gazetesi ile birlikte bedava dağıtılan İŞTE İSTANBUL adlı belediye eki, "İstanbul Yeşil Şehir" başlığını taşıyordu. Renkli - ofset baskılı hazırlanan bu ek, yemyeşil fotoğraflarla bezenmişti ve hemen ilk sayfada "betonlaşan İstanbul'un yeniden yeşil kimliğine büründüğü", kişi başına yeşil alanın yedi katına çıkarıldığı" müjdeleniyordu. Müjdeyi veren Dalan doğru mu söylüyordu?

İstanbul, ağaç yetiştirmeye, yeşil alan oluşturmaya çok elverişli iklim ve toprak koşullarına sahipti. Bunu mevcut parklarda ve kent çevresindeki doğal yeşil alanlarda görmek, yaşamak mümkündü.

Ama Üsküdar meydanına yeni dikilen ağaçlar kuruyor, Haliç'teki yeşili sürekli sulamalarla ayakta tutmak mümkün olabiliyordu. Çünkü dökülen toprak tahlil edilmemişti. Her alanda olduğu gibi, bilimsizlik, plansızlık bu işlerde de egemen olmuştu. Haliç'te çok pahalıya malolan yeşil alanların tantanasını yapan, bununla sürekli övünen Dalan, ÇAMLICA'da, bir ulusal park olabilecek geniş alanlarda yüz yıllık ağaçlar ve çimenler sökülerek yapılan villaları görmüyor ve İstanbul böyle yeşillendiriliyordu.

Kadıköy'den Kartal'a kadar uzanan hatta, köşklerin bahçeleri bir bir bozuluyor, İPAR köşkünde olduğu gibi asırlık ağaçlar kesiliyor, İDEALTEPE'deki çamların yerine beton bloklar dikiliyor ve İstanbul böylece "Yeşil" kimliğine bürünüyordu.

Kartal'da Yakacık'ın arkasında 330 dönümlük bir arazi vardı. Üstündeki 15-20 yaşındaki ağaçlarla birinci bonitet saf bir ormandı bu arazi. Çevre halkının rekreasyon ve dinlenme ihtiyacını giderecek bu arazi niteliğinden ötürü orman tahdit alanı içine alınmış ve ORMAN sayılmıştı. Dalan'ın ve belediye kayıtlarının bundan haberi yoktu. Hazine yerleri belediyeye devredilince burası konut alanı ilan edilip 17 yapı kooperatifine tahsis ediliyordu. Ama tapu devrinde orman "pürüzü" çıkmıştı ortaya. Belediye ve yapı kooperatifleri bu pürüzün mutlak kaldırılmasını istiyordu. Çözüm de bulundu. Hemen Orman Tahdit Komisyonu çağrıldı. Görevli 59 nolu komisyondan istenen, "burası orman değildir" raporuydu. Böylece saha orman tahdit alanı dışına çıkarılacak ve sorun çözülecekti. Ama yerel Orman Şefliği de, komisyon da buna cesaret edemiyordu. Her şeyden önce insana gülerlerdi. Çünkü istenen anormal rapor için en küçük bir gedik yoktu. Belediye ilgilileri ise şöyle diyorlardı: "Bu iş mutlaka çözümlenmeli. Biz ağaçlara zarar vermeyiz. Elimizde ağaç sökme makinaları var. Blok yerlerine gelen ağaçları bunlarla söker başka yerleri ağaçlandırırız" Ve komisyon halen çözüm için çalıştırılıyor, Dalan, tahsis altında ezilmemek için gerekirse Ankara kanalıyla sonuca gitmeyi düşünüyor, böylece çevre halkı için emsalsiz bir mesire yeri olacak sahanın tahrip hazırlıkları yapılıyordu. Ve İstanbul böylece "yeşil kimliğine" bürünüyordu.

□

Tepebaşı'nda, Kasımpaşa tarafındaki dik yamaçlı boşlukları, geçen herkes görmüştür. Beldenin tek nefes alabileceği bu alana Mimarlar Odası'ndan bir yetkilinin belirttiğine göre yüksek bloklar yapılacak. Planları hazırlanmış bile. Ve oradan Taksim'e geçtiğimizde Cennet Bahçesi'nin yıkımını görmesek de, Taksim Parkında, Hilton çevresinde özenle yetiştirilen ağaçların tek tek kesildiğini, ye-

rine otopark yapılacağını, Gümüşsuyu'nda ise BÜYÜK SÜRMELİ OTELİ için her tarafın tıraşlandığını mutlaka göreceğiz.

□

2960 sayılı Boğaziçi Yasası ne diyor?

Madde 1- Boğaziçi alanının doğal güzellikleri, kamu yararı gözetilerek korunur, geliştirilir.

Madde 4- Boğaziçi'nde Orman statüsüne alınacak özel mülkiyet alanları Tarım Orman Bakanlığı'nca kamulaştırılır.

Madde 5- Boğaziçi'ndeki özel korular, çayır mesire yerleri, bostanlar, yeşil alan sayılır, bitki varlıkları korunur, geliştirilir. Bu alandaki ağaç varlıkları yokedilemez.

□

Kamu yararı ve Boğaziçi Yasası Boğaz'daki koruların, ağaçların kesilmesini, villa yapımına açılmasını yasaklıyordu ama Çengelköy'deki 600 küsur dönümlük koru alanı ANAP yöneticilerince kurulan ATA-1 Yapı kooperatifinin dikeceği binalar için çoktan hazırlanmış, inşaat başlamıştı. Çubuklu'da 1500 dönümlük DEDEOĞLU korusu Yüksel İnşaat tarafından villa imarına açılmış, planları Dalan da onaylamıştı.

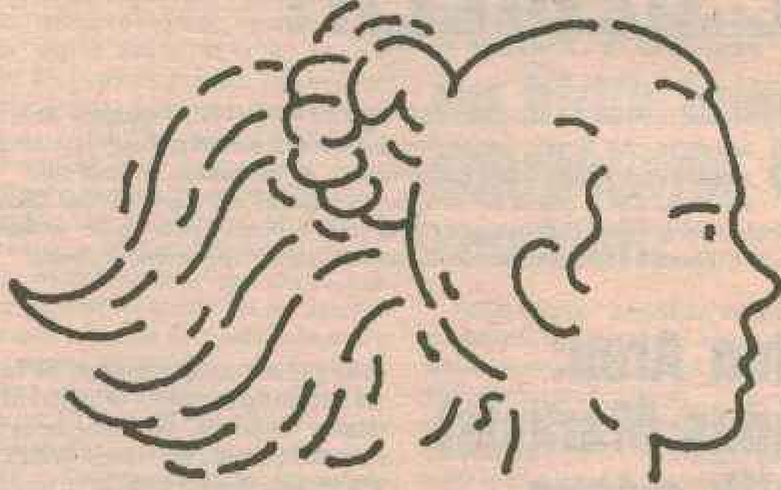
Koza İnşaat ise (KOÇ grubundan) Beykoz'daki 3000 dönümlük Serdaroğlu korusu için gerekli mevzi imar planını çoktan yaptırmış ve onaylatmıştı.

Kamunun yararına açılması gereken daha bir yığın irili ufaklı koru, Boğazdaki yüksek rantları peşkeş etmek için imara açılıyordu. Çünkü Beykoz - Polonezköy arasındaki 1400 hektarlık ormanda Niyazi Adıgüzel'in öncülüğünde planlanan ve ACAR inşaatla KAYA inşaatın birlikte yapımına başladıkları villalardan 1,5 milyar isteniyordu. Buraya da 1452 adet villanın temeli atılmıştı. Artık İstanbul çevresinin talanı bitmek üzereydi ve bu yeşil alan yağmalarıyla kent "yeşil kimliğine" bürünüyordu.

İstanbul, kent çevresindeki doğal yeşil kuşak oluşumuyla da eşine az raslanan bir kent. Beykoz'dan Şile'ye, Şile'den Riva'ya, oradan Ömerli'ye kadar, batıda ise Kilyos'tan Karaburun'a, Sarıyer'den Kemerburgaz'a kadar yayılan alanlar ormanlarla kaplı. Orman Fakültesi de bu alanlar içinde kurulu. Uygulamalı dersler bu çevrede yapılabiliyor. Özellikle son yıllarda bu harikulade doğal oluşum, bu engin yeşil alanlar tahrip ve yağmanın baş konusu oldu. Orman Fakültesi'nden bir profesör bu istila karşısında fakülteye yeni yer arayacaklarını söylüyor. Haklı da. Çünkü baltalıklar bir yana, koruluk örnek ormanlar bile hışımla yokediliyor. Toprak dengesi bozuluyor, bitki örtüsü bir daha yeşermeyecek biçimde derinliklere gömülüyor. Kilyos turistik çevresi, Sarıyer sırtları, Bilezikçi Özel Orman alanı, yüksek devlet bürokratları ve ANAP milletvekillerince kurulan UYUM, YENİ UYUM vb. sözde kooperatifler tarafından, villalarla, blok apartmanlarla bezeniyor. Fuat Imsık'lar, Hüseyin Öktem'ler, Halis Kutman'lar ellerindeki haksız imtiyazlarla dağları, tepeleri deviriyorlar, kömür, kil çıkarma uğruna ormanları yok ediyorlar ve ortaya çöl manzaraları çıkıyor. Artık Yeşilçam'cılar çöl filmlerini Kemerburgaz sahillerinde çekebilirler.

Dalan yalan söylüyor. Göstermelik üç dört parkla, asıl büyük orman talanının üstü örtülemez. ■

SÖZÜM SANADIR

Kadınlara dikkat...

Kadınlara daha çok dikkat etmek gerekiyor. Ülkemizdeki genel kanının aksine, "kadınlar" daha cesaretli, daha atak, daha kararlı.

Suskunluk ve sessizlikleri güvencesizliklerinden. Hep başkasına güvenmeyi öğreten yetiştirme biçimini aşan kadınların çok etkin olmaları beni hiç şaşırtmamıştır.

Hep başkasına güvenmek. Hep bir erkeğin güvencesini aramak.

Baba-koca-oğul üçgeninde güvence aramaya alıştırılmış bir kadın hayatı.

Buna karşın, toplumumuzdaki "kadın gücü"nü görmemek, kadınların "üretici" işlevlerini görmemek olayın özünü kaçırmaktır.

Büyütülürken aşırı güçlülükle şişirilen, aşırı sorumlulukla yükümlenen erkek çocukların aksine kız çocuklarının pasifize edilmesi, bu rollerin önemini azaltmamakta, artırmaktadır.

Yetişkin erkeklerin bütün güçlüklerinde dayanacakları bir kadın aramaları, hayat pahalılığına karşı en büyük güvenceyi "kadının idaresi"nde görmeleri, çocukların büyümesinde annelerin yeri "kadının toplumdaki güçlü yeri"nin bazı örnekleri.

Kadının "üretici" işlevleriyse doğurmakla başlar, mutfak-sofra ikilisinde, ev idaresinde, pratik-yaratıcı işlerle sürer.

Toplumsal çalışmalarda, toplumsal örgütlenmede, toplumsal değişmede kadınların katılımı "sayı arttırıcı" değil, "nitelik değiştirici"dir.

Evimizdeki "baş kaldıran genç kızımız"dan "Mayıs Alanının Anaları"na kadar dünya kadınlarının "içlerinden gelen" hareketlerine bakalım. "Kendilerine düşen bir iş olduğuna inanan" kadını durdurmak olanağı hiç olmamıştır.

Öyleyse, neden kadınlara karşı bu kayıtsızlık? Neden, "kadın sorunları"nın çözümünü "feminizmin atakları"na bırakmış görünen bu seyircilik?

Güçlü kadın potansiyelini kazanamayan "insan hakları hareketi", "demokrasi" hareketi, "sosyalizm" hareketi bu önemli eksiğini nasıl kapatacaktır?

Dikkat ediyorum da, kadınları erkeklerle yarıştırıyor gibi görünse de, kadın haklarını savunan değişik çalışmalar belki yavaş, ama kararlı bir yükseliş gösteriyor. En ciddi erkek çevrelerinde de fazlasından "anlayışlı bir suskunluk", "hoşgörülü bir gülümseme". Geleneksel erkek çevrelerinin tepkisiyse, "işi gücü olmayan kadınların şımarıklığı", "hayatlarında tokat yememiş kadınların kendi halindeki kadınları azdırmaları".

Oysa, "kadın sorunu" çok ciddi, yaşamsal önemde, toplumsal sorunların başında.

Eğer, "kadın sorununun toplumsal özü"ne sahip çıkılmakta gecikilirse, gerçekten de kadınlar, sorunlarının çözümünü eşlerinin ev işlerini paylaşmalarıyla, kendi aralarında buluşup özgürleşme duygularını yeşertmekte bulduklarını sanabilirler.

Eğer amaç, "erkeksiz de olabilen kadın"ı yaratmakla sınırlıysa diyecek yok.

Ama, "kadın sorunları"nın böylece çözümlenmesi hem yanlış hem olanaksız.

Biliyoruz, "kadın sorunları", bir yanda toplumun yanlış düzeninde "ezilen insan sorunları"ndan, onun yanında erkek ideolojisiyle yüklenmiş erkeklerce "ezilen kadın sorunları"ndan kaynaklanan karmaşık bir sorunlar demeti.

Çözüm de aynı yollardan gelecek.

Hem toplumun haksızlıklarına, adaletsizliklerine, insanı ezen düzenine "kadın ve erkek birlikte" karşı çıkmak, hem de erkeğe de, kadına da haksızlık eden sosyo-kültürel geleneksel yapıya gene "kadın ve erkek birlikte" karşı çıkarak, birlikte yeni bakış açısını yakalayabilmek.

Bütün bunlar için temel koşul, "toplumsal örgütlenmeye kadınların katılımını sağlamak"tır.

Bu amaç için çalışmak, "diğer konuların arasında bir konu", "çalışma kolları içinde bir kol çalışması" değildir, asal çalışmadır.

Toplumsal çalışmaya kadınlarını katamayan bir hareket, tek ayakla koşmaya hazırlanan atlete benzer. Yürümeyi bile başarması güç bir atlete.

Kadınlara dikkat. Hem de çok dikkat. ■

BİRLİK KONUSUNDA NE DEDİLER?

Dergimizin Temmuz sayısında TSİP ile TBKP (TİP-TKP) arasında birleşmeyi amaçlayan bir sürecin başladığını, söz konusu partilerin kendi açıklamalarını yayınlayarak okurlarımıza duyurmuştuk. Bu birleşmeye ve yasal parti sorununa ilişkin olarak bir soruşturma başlattık. İlk yanıtları Nail Satlıgan, Aydın Cezaevi'nden Vedat Pekel, ayrıca **Görüş** *yazarlarından Kenan Somer ve Sadun Aren verdiler. Gelecek sayılarımızda elimize ulaşan yanıtları yayınlamaya devam edeceğiz.*

Sadun Aren: Çağdaş Marksist kimlik ortaya konmalı

▶ TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de Marksist solu ya da geleneksel Marksist hareketi temsil eden partiler, TKP, TİP ve TSİP'tir. Aynı bir siyasal hareketin böyle 3'e bölünmüş olması, elbette ki, hareketin gücü ve sağlığı bakımından sakıncalıdır. Bu nedenle ilk iki partinin TBKP olarak birleşmeleri olumlu bir gelişme olmuştur. Ne var ki, TSİP'in bu birliğin dışında kalması önemli bir eksiklikti. Şimdi TSİP'in de birliğe katılmış olması bu eksikliği de ortadan kaldırmış ve böylece geleneksel Marksist hareketin birliği sağlanmıştır.

Ben, illegalite koşullarında oluşmuş bulunan kadroların ülkemizin kadro potansiyelini tam olarak yansıtmadığını düşünüyorum.

Ülkemizde bu üç partinin dışında da geleneksel Marksist çizgide olan kişiler ve gruplar vardır. Bunların büyük bölümünün partiler dışı kalmış olmasının nedeni zaten hareketin bölünmüş olması olduğundan, söz konusu partiler arası birlik, bunların da katılımlarını sağlayacak ve böylece en geniş bir birlik oluşacaktır.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Yasallaşma"dan birleşik partinin bugünkü yönetici kadrolarıyla doğrudan yasal parti çalışmalarına başlaması ve kapılarını bundan sonra yeni üyelere açmasını anlamak gerekir. Buna karşılık "yasal parti kurmak" deyiminden, birleşik partinin üyesi olsun olmasın, isteyen herkesin sanki yeni bir parti kuruyorlarmış gibi bir araya gelmeleri anlaşılır. Yasal bir Marksit (Komünist) parti oluşturmanın bu iki yolu arasında temelde - yani kurulacak partinin niteliği açısından - bir fark yoktur. Bütün fark yönetici kadroları bakımındandır. Gerçekten, yasal koşullarda oluşturulacak kurucular kurulunun ve bu kurulun belirleyeceği yönetici kadroların, illegalite koşullarında belirlenmemiş olan yönetici kadrolardan az ya da çok farklı olması büyük bir olasılıktır.

Ben, illegalite koşullarında oluşmuş bulunan kadrolara, ülkemizin bu konudaki kadro potansiyelini tam olarak yansıtmadığını düşündüğüm için, partileşme konusunda ikinci yolun izlenmesini daha doğru buluyorum. Bu yolun ayrıca, yukarda değindiğim parti dışı kalmış kişi ve grupların birliğe katılmalarını kolaylaştırmak gibi ek bir yararı da vardır.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Marksist (komünist) bir partinin temel amacı sosyalizmi ve ondan sonra da komünizmi kurmaktır. Bunun da temel yolu (büyük) üretim araçlarını kamulaştırmaktır. Ancak, sadece üretim araçlarının kamulaştırılmasının sosyalist bir toplum kurmak için yeterli olmadığını, bunun yanı sıra etkin bir işletmeciliğin ve her konuda demokratik katılımın da gerekli olduğunu biliyoruz. Parti sosyalizmi bu anlayış içinde halka anlatıp benimsetmeye çalışmalıdır. Bu konuda parti bilimsel sosyalizmin (Marksizmin) kılavuzluğundan şaşmamalıdır.

Ne var ki, bir komünist partisinin önemi ve işlevi sadece doğrudan iktidar mücadelesiyle ve iktidara geçince yapacaklarıyla ilgili değildir. Parti bunlardan bağımsız olarak, yani bir muhalefet partisi olarak değil, fakat toplumun bir kuruluşu olarak da bazı yararlı işler yapmalıdır. Bunun için partinin toplumun sınıf çıkarı sınırlarını aşan genel sorunlarına da sahip çıkması ve bunlara çözümler önermesi gerekir. Bu sorunların başlıcaları şunlardır: Bağımsızlık ve ülke halkının bir bütün olarak çıkarlarının yabancı ülkelere karşı savunulması, yabancı üslerden arınma dış borçlardan kurtulma ve diğer uluslararası sömürü yollarının tıkanması, barıştan ve silahsızlanmadan yana olmak, ülke yönetiminin her kademesinde demokratik katılım ve denetimi yerleştirmek, uygar dünyanın kabul ettiği insan haklarını yaşama geçirmek, Kürtlerin dillerini ve kültürlerini serbestçe geliştirmelerini sağlamak, kentleşme ve diğer genel sorunları çağdaş çözümlere kavuşturmak. Bu saydıklarıma daha başka birçok konu eklenebilir. Burada asıl önemli olan partinin çağdaş Marksist kimliğinin açıklıkla ortaya konulmasıdır. Çünkü ancak böyle olursa ülke sorunlarına gerçekten yeni ve geçerli çözümler getirilebilir ve bu konuda inandırıcı olunabilir.

▶ Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Partileşmede birinci yani yasallaşma yolu izlendiği takdirde önemli bir ön hazırlığa gerek yoktur. Böyle bir ön hazırlık ikinci yol izlendiği takdirde söz konusudur. Bu ön hazırlık, partiye üye olmayı ya da onu dışardan desteklemeyi düşünen kimseler arasında partinin kimliği ve program ve tüzüğü konusunda görüş birliği sağlamak için gereklidir. Bu da ancak ilgili kimseler arasında temasla ve tercihen yazılı bir metin üzerinde görüş alışverişinde bulunmakla gerçekleştirilebilir. Bu temasların ve görüş alışverişlerinin somut biçimleri ilgililerin durumlarına ve günün gereklerine göre çok çeşitli olabilir.

Bu verilerle şu görüşümü yinelemek istiyorum: Türkiye'nin gereksinimi bir komünist partisinedir. Bu nedenle, yasaların ve bunların uygulamalarının böyle bir partinin kurulup çalışmalar yapmasını yasaklamaması gerekir. Bu gerek yerine getirilmeden söz konusu Marksist partiyi kurmaya girişmenin sakıncaları olduğunu düşünüyorum. ■

Kenan Somer: Büyük yasal proje için konsensüs

▶ TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını, devrimci Marksistlerin birleşme ve yasal partileşme süreci ya da "büyük yasal proje" olarak adlandırmak istediğim girişim doğrultusunda atılmış ikinci bir adım olarak değerlendiriyorum. İlk adım, TİP ve TKP'nin ortak birleşme kararlarıyla atılmıştı. Bu büyük projenin iki adımda gerçekleşecek bir proje olmadığı, ikinci adımı başka adımların da izlemesi gerekeceği kendiliğinden anlaşılıyor.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Destek veren altın bulsun. Ancak kim bu "en geniş Marksist çevreler"? Örneğin kuru-

lup kurulmaması tartışılan yasal partiyi, eğer kurulacaksa, "balâskâr münevveran grubu" mu kuracak? Kendi işini başkalarından beklemek alışkanlığının yeni bir belirtisi olarak görmek istemiyorum bu destekleme "ifadesi"ni. Bu ifadeden keskin bir kaytarma kokusu tüttüğünü de söylemek istemiyorum. Öyle sanıyorum ki tartışılan sorunlar henüz yeterli bir açıklık kazanmamış.

Sorulara dönelim. İlk iki soruda, Marksist solun birliği ile sosyalist solun birliği arasında ve buna bağlı olarak ikinci soruda da yasallaşma ile yasal parti arasında, özünde yanlış olmayan bir ayrım yapılmasına özen gösterilmiş. Bense bir sonucu, o sonuca yol açan süreçten, süreci de kendi oluşturucu uğraklarının birinden ayırmamak gereği uyarınca, güncel koşullarda kurulacak yasal bir Marksist partiyi, evet yasal bir Marksist partiyi, devrimci Marksizmin birleşme ve yasal partileşme sürecinin konjonktürel bir uğragı olarak düşünüyorum: Kuramsal bir zorunluluğun yol açtığı yapısal bir uğrak olarak değil, 12 Eylül sonrası topludurumun gündeme getirdiği konjonktürel bir uğrak olarak.

Peki güncel koşullarda, kısaca söylemek gerekirse o ünlü 141 ve 142 heyulaları (heyula madde demektir) karşısında yasal bir Marksist parti kurulabilir mi? Büyük yasal projenin öncelenmesi olmaz mı bu?

Gerçeklikte 141 ve 142, nesnesini çoktan yitirmiş, gerekçesiz kalmış ve bu anlamda kadükleşmiş olmakla birlikte, hukuk dışı zorlamalarla uygulanabilen ceza maddeleridir. Bu maddelerin varlığı, çağdaş bir yasal Marksist partinin kurulup etkinlikte bulunmasını, hukuk düzeyinde engellemez, nitekim 27 Mayıs - 12 Mart ve 12 Mart - 12 Eylül arası dönemlerde engellememiştir de. Çünkü bu maddelerin ruhu, faşist İtalyan hukukçular tarafından, Üçüncü Enternasyonal dönemi Marksist - Leninist praksisine karşı faşist düzeni korumak ereğiyle yaratılmıştır ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çağını doldurmuş ve aşılmış olan Komintern döneminin Marksist - Leninist praksisine yönelik bir silahın, çağdaş Marksist praksise karşı kullanılması, 12 Eylül sonrası dönemde de görüldüğü gibi, yalnızca "fiili" durumlara yol açabilmektedir.

Bilindiği gibi Komintern'e kabul edilmenin temel koşulu, Lenin'in deyimiyle "burjuvaziyi ve suç ortaklarını" demokrasiden dışlayan devrimci devlet terörü olarak proletarya diktatorasının, ya da bir başka deyişle devlet biçimi olarak proletarya diktatorasının benimsenmesiydi. Komintern'e kabul edilebilmenin öteki 20 koşulunu, proletarya diktatorasının bu devlet biçimi olarak benimsenmesi temellendiriyordu. İki dünya savaşı arasındaki dönemde, devrimci Marksizmi liberal Marksizmden ayıran temel ölçüt ya da ana ayrım çizgisi, devlet biçimi olarak proletarya diktatorasının benimsenmesiydi. Yoksa yeni bir devlet tipi olarak proletarya diktatorasını, Kautsky'nin deyişiyle, "demokrasinin proleter erklik evresindeki içeriği" ya da olanaklı en geniş demokrasiyi gerçekleştiren ve sönmeye yüz tutan devlet olarak proletarya diktatorasını, o dönemin liberal Marksist sosyal demokratları da benimsiyorlardı. Oysa Komintern, devlet tipi olarak proletarya diktatorasının, ancak devlet biçimi olarak proletarya diktatorasından başlayarak kurulabileceğini kabul ediyordu. O dönemin tarihsel gerçeklikleri de, bunun başka türlü olamadığını yeterince göstermişti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni uluslararası koşullar, devlet biçimi olarak proletarya diktatorasının kabulünü, devrimci Marksizmin temel ayrım ölçütü olmaktan çıkardı. Devrimci Marksizm, "patlıcanın dalkavuğu" değildi. Bugün 141 ve 142, ülkemizde yasal bir Marksist partinin kurulması ve / ya da etkinlikte bulunması karşısında zaman zaman "fiili" bir engel oluştursa bile, artık bir hukuk engeli oluşturamaz.

Böylece kurulup kurulmaması tartışılan yasal partinin, eğer kurulacaksa, Marksist bir parti olması gerektiğini söylemek istiyorum: Devrimci Marksistlerin birleşme ve yasal partileşme sürecinin konjonktürel bir uğrağını oluşturacak Marksist bir parti. Bunun, söz konusu projeyi öncelemekle hiçbir ilgisi yok.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Bence bu partinin, solun mümkün olan en geniş kesimini kucaklamaktan çok, simgelemesi gerekir. Programatik hedefler ve temel politikalardan söz ederken, parti için öngörülen işlev gözden uzak tutulmamalı, programda partinin Marksist niteliği ve sosyalist yönelimi olumlanmakla birlikte, Marksist solun birleşme ve yasal partileşme sürecinin, yani büyük yasal projenin öngerektirdiği somut demokratik hedeflere ağırlık verilmeli ve bu hedeflerle uyumlu temel politikalar benimsenmelidir. Gene de sosyalist devrimi erteleyen "demokratik" ya da "ulusal demokratik" bir program değil, her gerçek sosyalist savaşım programı gibi özgün bir sosyalist savaşım programı olmalıdır bu. Şu basit nedenle ki Marksist partiler, sosyalist devrimi hazırlamak ve gerçekleştirmek için kurulurlar. Ayrıca bu yasal Marksist partinin, gerçekleşmesine katkıda bulunacağı büyük yasal proje açısından bir ilkörnek, bir prototip işlevi görebileceği de unutulmamalıdır.

▶ Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Bütünle parçayı, süreçle uğrağı birbirinden ayırmamak ne kadar önemliyse, birbirine karıştırmamak da o kadar önemli. Dördüncü soruda galiba bu ikisi birbirine karıştırılıyor. Büyük yasal projenin konjonktürel uğrağını simgeleyen yasal Marksist partinin, bence her şeyden önce yasal Marksist etkinlik göstermeleri engellenen siyasal özneler arasındaki konsensüsü, mutabakatı ete kemiğe büründürecek ve iktidar savaşımından çok birleşme ve yasallaşma savaşımına yönelecek, yoğun bir sosyalist propagandayla birlikte yoğun bir demokrasi savaşımı sürdürebilecek (askeri deyimle bir "iç hat manevrası" yapabilecek kişilerden oluşan ve çok da geniş tutulmayan bir kadro tarafından kurulması ve etkinlikte bulunması gerekiyor. Dördüncü soruda dile getirilen sorunların, ancak böyle bir parti kurulduktan sonra devrimci Marksizmin yasal partileşme sürecinin daha sonraki uğraklarında gündeme gelebilecek sorunlar olduklarını sanıyorum. Şimdi gereken, sözünü ettiğim konsensüsü ete kemiğe büründürebilmek. ■

Vedat Pekel: Bu birlik bundan sonrakilerin zeminidir

Genel olarak "sosyalizm amaçlı" solun, potansiyeli ile ulaşabildiği toplumsal etkinlik düzeyi arasında küçümsenmeyecek bir açıklık bulunmaktadır. Bu etkinliği artırma doğrultusunda girişilen çabaların başında birlik çalışmaları geliyor. Yeni değil. Çok değişik parti ve gruplar arasında çeşitli denemeler yapıldı. Şu anda yürütülen girişimlerin TKP - TİP ve TBKP-TSİP örneklerinden ibaret olmadığı da biliniyor. Bütün bunları olumlu karşılamak gerekiyor.

Edinilen deneyim, birliğin, salt iradeye bağlı olmayan, kendi nesnel temellerine sahip tarihsel bir süreç olduğunu gösteriyor. Artık deneme - yanılma yöntemiyle doğruya ulaşma gibi ağır maliyetli bir yolun terkedilmesi gerekiyor.

Ülkemizde güçlü, yeterli birikime sahip, kitlesel bir Marksist partinin ortaya çıkışında gecikme vardır. Birlik sorununu karmaşık hale getiren olgular arasında bu da vardır.

Sosyalizm amaçlı sol içinde Marksist solun, ayrı ve özel bir konuma sahip olduğu kuşkusuzdur. O halde, genel olarak Devrimci Sol diye nitelenebilecek tüm parti ve çevrelerin kendilerini "Marksist" saydıkları (bu bir olumluluktur) dikkate alınırsa, ayrım çizgisi nereden çekilecektir? Bu çizgi, devrimci teoriye bağlılıktan, reel sosyalizme bakış açısından, uluslararası işçi sınıfı hareketinin devrimci geleneklerine sahip çıkmaktan, ulusal ve uluslararası görevleri bağdaştırmaktan, başka türlü söylemek gerekirse, enternasyonalist bir konumda bulunmaktan geçmektedir.

Kuşkusuz başka şeyler de söylenebilir. Böyle bir yazı çerçevesinde bu kadarının yeterli olduğunu sanıyorum.

Ülkemizde, güçlü, yeterli birikime sahip, kitlesel bir Marksist partinin ortaya çıkışında gecikme vardır. Birlik sorununu karmaşık hale getiren hatta belki de gündemde böyle bir sorunun bulunmasına neden olan olgular arasında bu olgu da bulunmaktadır.

12 Eylül'le birlikte yaşanılanların birlik eğilim ve arayışlarını hızlandırdığı günümüzde, sapla samanın birbirine karışmasını önlemek için bazı temel noktaların altının çizilmesi gerekiyor.

1- Türkiye'de bugün için, yukarıdaki tanıma uyan "Marksist Sol" kapsamına, TKP - TİP ve TSİP girmektedir. Böyle bir yaklaşım ne sekterliktir ne de "az olsun benim olsun" anlayışıdır. Bu, ülkemizin tarihsel gerçekliğidir. Bu nedenle birlik bu temelde sağlanmalıdır. Kuşkusuz kendi özgüllüğü içinde başka "Marksist" parti, çevre ve kişiler de bu- ▶▶

TBKP ile TSİP'in başlattığı birleşme sürecini hem son derece olumlu hem de biraz şaşırtıcı buluyorum. Türkiye solunun gerek bütünü, gerekse tek tek parçaları içerisindeki değişik odakların sayısını azaltmaya dönük her girişim sonuç olarak Türkiye solunun ideolojik topografyasının durulaşmasına hizmet edeceğinden TSİP'in TİP ile TKP'nin yanına gelmesi de esas olarak olumludur. Ama bu girişimi "Marksist solun" tümünün değil, onun bir bölümünün birliğine giden yolda atılmış bir adım olarak görmek gerekir. Çünkü Türkiye'de Marksist solun genişçe bir bölümü, ülkemizdeki devrimci sürecin yakın (anti-emperyalist ve demokratik) görevlerini burjuvazinin kimi kesimleriyle birleşerek değil, burjuvaziyi bir bütün olarak karşısına alarak çözmeyi öngören bir stratejik ve programatik anlayışa sahiptir. Birinci anlayışı aşamacı ya da reformcu sol, ikinci anlayışı ise devrimci sol olarak adlandırabiliriz. TBKP (TİP-TKP) TSİP, birleşme süreci, TİP ile TSİP'in TKP'nin - üstelik 1980 öncesine oranla reformculuğu ve aşamacılığı derinleşmiş - konumuna yaklaşmaları sayesinde başlamış olduğuna göre, reformcu soldaki birleşmenin yanı sıra, solun bütünü içindeki ayrışma sürecini de hızlandıracaktır. Bu girişimin içerdiği bir olumsuzluk varsa o da pekâlâ on yıl önce gerçekleştirilebilecek böyle bir birleşmenin ancak bugün sağlanabiliyor olmasının ifade ettiği anlamsız gecikmedir.

Birleşmeyi şaşırtıcı bulmamın nedeni ise şu: TSİP daha 1977'de TKP'nin "ileri demokrasi" programını eleştirmişken, TKP'nin bu günkü program anlayışı ise o günkünün de sağındayken bu günkü birleşmenin gündeme gelmesi için aradan geçen on yılı aşkın sürede önemli birtakım ilkesel yakınlaşmaların meydana gelmiş olması gerekir. Şaşkınlığım, bir **Görüş** okuru olarak bu yakınlaşmaları birleşme haberinden önce sezememiş olmamdan ileri geliyor.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aktardığınız ifade, TİP ile TKP'den kaynaklanan dar grupçu ve yersiz bir ısrarın bu partilerce terk edildiğini gösteriyor. Sosyalist solun **bir bölümünün** birliği açısından bu gelişmeyi de olumlu karşılamak gerekir.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

"Ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmek" için benimsenmesi gereken, işçi sınıfının ideolojik, siyasal ve örgütsel bağımsızlığını, geniş küçük burjuva yığınların ise işçi sınıfının hegemonyası altına girmesini sağlayacak bir programatik perspektiftir. Bu ise açıkça ve birtakım "ara aşamalar"ın dolayımından geçmeksizin anti-kapitalist olan bir program demektir. Gel gelelim böyle bir programın "solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayabilmesi", 1. soruya cevap verirken sözünü ettiğim ayrışma nedeniyle olanaksızdır. Sorunuzun içerdiği bu çelişkinin, işçi sınıfı hareketinin siyasal ifadesinin illе tek bir partide cisimlenmesi gerektiği yolundaki yanlış ön kabulünüzün bir ürünü olduğu kanısındayım. ■

Celal A. Kanat

Enternasyonalizmin yeni boyutları

Enternasyonalizm öğretisini kavramak ve uygulamak için, onun dogmatik yorumlarını da, konjonktürel "enternasyonalizm" anlayışlarını da aşmak gerekiyor.

Marksist harekette yeni anlayışın devrimcileştirici etkileri derinleştikçe ve farklı alanlarda, farklı boyutlarıyla kendilerini somutlaştırdıkça, sürekli yeni soruların ortaya çıktığı ve bunları yanıtlamaya yönelik kuramsal çalışmaların, yeni yanıtlarla birlikte, daha başka sorular da ürettikleri gözleniyor.

Yeni koşullarda, işçi sınıfı hareketinin ulusal bileşenleri ile onun, bir bütün olarak, uluslararası çıkarları arasındaki ilişkinin ne tür bir yenilenme geçirmesi gerektiği sorusu da bunlar arasındadır ve sanırım, oldukça önemlidir. Burada, sorunun hem bilinen, genel yanlarına, hem de günümüz koşullarındaki özgül yanlarına çok kısa bir biçimde değinmek amaçlanmıştır.

□

Genelde enternasyonalizm, uluslararası işçi sınıfı hareketinin ulusal bileşenleri arasındaki özel ilişkileri dile getiren bir kavram olup dayanışma, işbirliği, görüş ve deneyim değiş tokuşu, uluslararası kazanımların korunması ve ortak yaklaşımlar geliştirilmesini içerir. Sosyalist ülkeler arasındaki sosyalist enternasyonalizm, proleter enternasyonalizmin özgül bir biçimidir.

Toplumsal psikoloji açısından enternasyonalizm, burada bütün uluslararası işçi ve ulusal kurtuluş hareketleri olarak beliren ve günümüz koşullarında, verili amaca doğru yönlendirilmiş geniş halk hareketlerini ve barış güçlerini de kucaklayan en üst düzeydeki psikolojik kaynaşmışlığı dile getirir. Bu kaynaşmışlık, farklı tarihsel durumlarda farklı biçimler ve örgütsel yapılar gösterir. Tarihte Uluslararası Komünistler Birliği, enternasyonaller, Kominform, uluslararası danışma toplantıları ve bölgesel karşılaşmalar gibi yapılar çerçevesinde karşımıza çıkan enternasyonalizm geleneği, günümüzde genel insanlık sorunlarını, barış ve silahsızlanma konularını, bilimin ve teknolojinin ortaklaşa geliştirilmesini, yeni bir uluslararası ekonomik düzenin kurulmasını, evrensel güvenlik kavramına dayanan ve tüm askersel - politik blokların karşılıklı ve aşamalı dağıtılmasını amaçlayan yeni bir anlayışın yaygınlaştırılmasını, vb. da kapsayacak alanlarda yeniden yapılandırılma gereksinimiyle karşı karşıyadır.

Enternasyonalizmin hareket noktası tekil çıkarların bütünsel çıkarlara, kısa erimli hedeflerin uzun erimli hedeflere, yaratıcı bir biçimde bağlanması olmuştur. Sorun, kendi tarihsel gelişme koşulları içinde bu tarzda doğru olarak konulmuş olmakla birlikte, her zaman doğru ve yapıcı biçimde uygulanmış olmaktan uzaktır. Özellikle Lenin'in ölümünden sonra, kimi özgül deneyimlerin ve yöntemlerin mutlaklaştırılmak istendiği dayatmacı bir mantık boy vermiş ve bu hatalı yaklaşıma karşı, kimi parti ve hareketlerin saflarında, görünüşte farklı, ancak metodolojik bakımdan simetrik başka yaklaşımların doğduğu gözlenmiştir. Böyle bir ortam, bir yandan dogmatik, tek-merkezci, dayatmacı önermeleri ve öte yandan da, kapalılığı, darlığı, bölgecilik ve milliyetçiliği öne çıkaran yaklaşımları beslemeye yaramış ve sonuçta, enternasyonalizm öğretisinin yeni duruma ve koşullara uyarlanması görevi günümüze sarkmıştır.

Enternasyonalizm öğretisini kavramak ve her şeyden önce de uygulamak için, onun dogmatik yorumlarını da, konjonktürel "enternasyonalizm" anlayışlarını da aşmak gerekiyor. Bunun önkoşulu ise, temel özellikleri arasında şu noktaların da önemli bir yer tuttuğuna inandığımız güncel gerçeklikleri iyice kavramaktan geçmektedir:

a) Özünde bütünsel ve tek olan Marksizm ancak çok - biçimlilik içinde yaşama geçebilir;

b) İşçi sınıfının günümüzdeki hemen tüm ivedi sorunları, insanlığın güncel sorunlarıyla içiçe geçmiş, örtüşmüştür ve bu süreç giderek daha net bir görünüm kazanmaktadır;

c) Kapitalizm ile sosyalizmin, iki ayrı sistem olarak, başlangıçta öngörüldüğünden çok daha uzun bir zaman bir arada var olacakları ortaya çıkmıştır, dolayısıyla, ne sosyalizm, ne de kapitalizm tüm olanaklarını kullanmışlardır.

d) Ortaya çıkan ve kimi kuramcılar tarafından "uygarlık bunalımı" diye nitelendirilen günümüzdeki durum toplumsal ilerlemenin hem öznesini hem de amacını etkilemekte ve bunların, geçmişte düşünüldüğünden çok daha geniş bir çerçeveye taşmasına zemin hazırlamaktadır.

Kuşkusuz, enternasyonalizme katkının en önemli boyutlarından biri, her bileşenin kendi özgül ivedi görevlerini yerine getirmesi ve temel amaca doğru yolu açmasıdır. Ancak bunun hakkıyla yerine getirilmesi de, günümüzde çok daha fazla bütünselleşmiş ve karşılıklı bağımlılık kazanmış olan dünyamızın ana gelişim süreçlerini yeterince açık biçimde kavramayı ve bu yönde davranabilmeyi önkoşmaktadır. Sorun, bu diyalektiğin özünün anlaşılmasıdır. ■

Enternasyonalizmin hareket noktası teki[l] çıkarların bütünse[l] çıkarlara, kısa eriml[i] hedeflerin uzun eriml[i] hedeflere bağlanmas[ı] olmuştur.

Gültekin Gazioğlu:

"BİZLERİ DIŞARDA YAŞAMAYA MECBUR EDENLERİN SALTANATI ÇOK SÜRMEZ"

Politik göçmenlerin yurda dönüşlerini en başta iktidarın tavrı belirler. Başbakanın "Türkiye'de mahkemeler bağımsızdır, isteyen gelsin" gibi sözleri gerçeği yansıtmıyor.

Siyasi göçmenliğe 12 Eylül ile zorlananlar ve bunlardan yurttaşlık hakları kaybettirilenlerle ilgili olarak sürdürdüğümüz yazılara TÖR-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu ile yurtdışında yapılan söyleşiyi ekliyoruz:

▶ Siyasi göçmenlerin yurda dönüş sorunuyla ilgili olarak aktif bir çalışmanın içinde yer alıyorsunuz. Bu çabaları kısaca anlatır mısınız? Hangi temelde, nasıl bir anlayışla yürütülüyor, neyi hedefliyor?

Yurtdışında yaşamak zorunda bırakılan politik mültecilerin, özgür yurttaşlar olarak Türkiye'ye dönmeleri konusundaki çalışmalar, geçen yıl Başbakan Turgut Özal'ın Batı Berlin Parlamentosu'nun davetlisi olarak Batı Berlin'i ziyareti sırasında başlatıldı. Batı Berlin Parlamentosu aynı tarihlerde, Türkiyeli politik mültecilerden yurttaşlık hakları kaybettirilen bizleri de davet etti. Böylece bizler, ilk kez kendi özgül bir sorunumuz etrafında biraraya geldik. Kendi aramızda sorunlarımızı görüştük; Batı Berlin Parlamentosu'nu ziyaret ettik; siyasi parti grupları temsilcileri ile temaslar yaptık; Parlamento binasında bir de basın toplantısı yaptık. Basın toplantımız geniş yankı buldu.

> **Doğal yargıç ilkesinin geçerli olacağı, adil bir yargılama ve tutuksuz yargılanma güvencelerinin sağlanması halinde pek çok siyasi mülteci hemen Türkiye'ye dönebilir.**

Yurttaşlık hakları kaybettirilenlerin bu çalışması, yararlı bulunmakla beraber, diğer siyasi göçmen arkadaşlarımız tarafından bir yanı ile eksik bulundu. Denildi ki; sorun yalnız yurttaşlık hakları kaybettirilenlerin sorunu değil, bütün politik göçmenlerin sorunudur. Onlar da, kağıt üzerinde olmakla birlikte, yurttaşlık haklarını fiilen kullanamıyorlar. Türkiye'nin dışında yaşamak zorunda bırakılıyorlar. Tabii bu eleştirilerinde yerden göğe kadar haklı idiler. Bunun üzerine 20 Mart 1988'de Federal Almanya'nın Köln şehrinde, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan 300'ü aşkın politik mülteci bir araya geldi. Çok değişik meslek ve siyasi eğilimden insan, ortak sorunlarını düzeyi yüksek bir olgunluk içinde tartıştı. Müşterek ilkeler ve birlikte çalışma prensipleri kararlaştırıldı. Bu çalışmanın hiçbir siyasi akıma destek anlamı taşımadığı, karşı da olmadığı vurgulandı. Toplantı sonunda, "Türkiyeli Politik Mültecilerle Dayanışma ve Eşgüdüm Avrupa Komitesi" oluşturuldu. Komitenin görevi, adından da anlaşılacağı gibi bütün Avrupa ülkelerinde bu konuda yürütülecek çalışmaları koordine etmektir. Komite içinden, bir de günübirlik çalışmaları yürütecek sekreterya seçildi. Koordinasyon Komitesi ve Sekretaryası hem Avrupa'daki çalışmaları organize edecek, hem de Türkiye'deki demokratik çevre ve kuruluşlarla ilişkiler geliştirecek. Politik göçmenlerin yurda dönüşü konusu, demokratik hak ve özgürlükler uğruna ülkemizde verilmekte olan mücadelenin bir parçası olduğu için, sadece bizlerin değil, tüm demokrasi güçlerimizin ortak sorunudur. Bu yanı ile Türkiye'deki mücadele önemli ve tayin edicidir.

Önümüzdeki Kasım ayında Avrupa demokratik kuruluşlarının, Uluslararası Af Örgütü, B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliği temsilcilerinin katılacağı bir toplantı düzenleyeceğiz. Türkiye'den de İnsan Hakları Derneği ve siyasi parti temsilcilerini davet edeceğiz ve konuyu birlikte tartışmaya çalışacağız. Basın toplantıları yapacağız. Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu nezdinde girişimlerimiz olacak. Özetle söylenirse, konuyu sıcak tutacağız; mevcut durumu kabullenmeyeceğiz, mücadeleyi sürdüreceğiz. Aynı duyarlılığın ülkemizde de gösterileceğini umuyoruz.

▶ Biliyorsunuz İnsan Hakları Derneği siyasi göçmenlerin yurda güvenlikli dönüşünü sağlamak üzere bir komisyon oluşturdu. Bu girişimi nasıl karşılıyorsunuz?

Türkiye'de İnsan Hakları Derneği'nin, politik mültecilerin haklarını savunmak, ülkeye dönüş olanaklarını gerçekleştirmek üzere bir ihtisas komisyonu oluşturmasını sevinçle karşıladık. Komisyonu oluşturan kişilerin herbirinin, kendi alanlarında yetkin ve tanınmış kişilerden oluşması ayrıca güven verici bir unsur. Ancak inanıyorum ki, onlar da bir hazırlık dönemi yaşıyorlar. Neler yapabileceklerini araştırıyorlar. Çalışmalarının hangi safhada olduğunu bilemiyorum. Ancak İnsan Hakları Derneği'ni ve oluşturduğu komisyonu son derece ciddiye alıyoruz.

▶ Yurda dönüşün asgari koşulları neler olabilir? Bu sürecin hızlandırılması nasıl mümkün olabilir?

Yurda dönüşün koşulları tek tek politik mültecilere göre değişik olabilir. Çünkü politik mültecilerin konumları, durumları, beklentileri aynı değil. Komitemizin daha önce basına açıkladığı yedi maddelik talebi var. Bu talepler ayrıca, tüm demokrasi güçlerimizin asgari acil ortak talepleri olarak da değerlendirilebilir.

Bana göre politik göçmenlerin kitleler halinde ülkeye dönüşü bir genel siyasi afla mümkündür. Ancak bu olmadan da, doğal yargıç ilkesinin geçerli olacağı, adil bir yargılama ve tutuksuz yargılanma güvencelerinin sağlanması halinde de pek çok siyasi mülteci hemen Türkiye'ye dönebilir. Örneğin, böyle bir ortamda ben Türkiye'ye dönerim. Bu aslında bir koşul değildir. Demokrasi ve hukuk düzeninin işlediği her ülkede bulunması gerekli en asgari koşullardır. Ancak, ne yazık ki, bugün ülkemiz bu koşulların çok uzağındadır. Yargı bağımsızlığı savunma hakkının kutsallığı geçerli olmadığı gibi, işkence ve zulüm hâlâ kol geziyor. Cümle âlem bu durumu biliyor. Bu ortamda başbakanın "Türkiye'de mahkemeler bağımsızdır, isteyen buyursun gelsin" türünden sözleri gerçeği yansıtmıyor ve havada kalıyor.

Politik göçmenlerin yurda dönüşlerini, en başta siyasi iktidarın tavrı belirler. Bu günkü iktidarın demagojik laflarla durumu idare etmekten öte somut bir iş yapmaya niyeti yok. Bu noktada demokrasi güçlerimize, özel olarak basına, muhalefet partilerine görev düşüyor.

Türkiye'nin başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere kabul ettiği uluslararası antlaşmalarla Avrupa ülkelerinde binlerce insanımızın politik mülteci olarak yaşama zorunda bırakılması tam bir çelişkidir. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa ile olan ilişkilerinde de sürekli gündeme gelecek konulardan birisidir. Bir zamanlar, "Türkiye hapishanelerinde siyasi tutuklu yoktur" diyen başbakanın, bir süre önce bizler için de "çoğunun durumu çok iyi, zaten Türkiye'ye dönmeyi düşünmüyorlar" dediği biliniyor. Bu sözlerin kafa karıştırmaktan, konuyu çarpıtmaktan başka bir anlamı olmadığı gibi, gerçeklerle de bağdaşan bir yanı yoktur. İnancım odur ki; Türkiye'yi babalarının çiftliği sananlar, bizleri yıllardır ülkemizin dışında yaşamaya mecbur edenlerin saltanatı uzun ömürlü değildir. Muhaliflerine tahammül edemeyenlerin, insanların en temel haklarına el uzatanların saltanatı, dünyanın hiçbir yerinde uzun ömürlü olmamıştır. ■

Gönül Dinçer

Bir haber, bir insan

Her şeyin boz bulanık olduğu ülkemizdeki dostlara güzel bir insanı tanıtmak istedim. Kaybetmiş olsak bile saflarımızdan böyle insanların çıktığını bilmek, geleceğe duyduğumuz güveni artıracaktır.

HOLLANDA TÜRKİYELİ İŞÇİLER BİRLİĞİ GENEL BAŞKANI NİHAT KARAMAN ÖLDÜRÜLDÜ....

Geçen haftalarda, Hollanda, Avrupa ve Türkiye basınında gözden kaçmayacak genişlikte yer aldı bu haber. Hollanda kamuoyu, Nihat'ın alçakça bir politik cinayetin kurbanı olduğundan hiç kuşku duymadı ama bir başka şeye pek şaşırdı...

Hollanda'nın en büyük günlük gazetesi "Volkskrant", Nihat'ı ve ölümünü ele aldığı yazılardan birine şu soruyla başlıyordu: Ünlü bir pop yıldızına, sporcuya ya da politikacıya bile kolay nasip olmayan böylesine geniş ilgi, saygı ve sevginin konusu olan bu göçmen Türk kimdi? Hollanda Kiliseler Birliği'nden Komünist Partisi'ne kadar uzanan geniş yelpazeden örgütün ortaklaşa ilan vererek kaybından duydukları derin üzüntüyü dile getirdikleri Nihat Karaman kimdi? Kimdi, Hollandalı bir dostunun öldürüldüğü gece yazdığı şiirli ilana imza atan Hollandalı feministle, papazın, Türkiyeli komünistle, Hollanda Türk-İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Başkanının kişisel saygı ve sevgisini kazanmayı başaran bu insan?

Hollanda TV ve radyosu, büyük günlük basını başta olmak üzere, Hıristiyan Demokrat eğilimli "De Tijd"'dan, homoseksüel hareketin yayın organlarından "Gay Journal"'e kadar her tür ve görüşten yayının yaşamına, mücadelesine ve kişiliğine saygıyla geniş yer verdiği Nihat Karaman kimdi?

Bizde adettir, bir devrimci, solcu öldüğünde veya öldürüldüğünde, hele ardında yapıtlar bırakmış bir yazar veya sanatçı da değilse, "örgütlü devrimci mücadelesi" tanıtılmakla yetinilir. Devrimcilerin biyografilerinin de, bir kalıptan çıkmış gibi olması gerektiğine neredeyse inanılmıştır. Kuşkusuz, Nihat'ı böyle tanıtmak isteyenler yazacak, söyleyecek çok önemli ve anlamlı şeyler bulacaklardır.

O, HTİB'nin kurucusudur, 1976'dan bu yana genel başkanıdır. Hollanda Kültür Bakanı Brinkman'ın belirttiği gibi, "N.Karaman'ın ölümü salt Hollanda'daki Türkler için değil, hem diğer yabancılar hem de çok renkli Hollanda toplumu için yeri doldurulmaz bir kayıptır". Hollanda Komünist Partisi Yönetim Kurulu Üyesi Anne de Boer'in "De Waarheid" gazetesinde belirttiği gibi, "N.Karaman her ulustan işçinin Hollanda işçi sınıfı içinde yerini alması için mücadele verdi". Hollanda'nın büyük günlük gazetelerinden "Het Parool"'ün yazdığı gibi Nihat "Kadınların mücadelesine gösterdiği dayanışma, barış mücadelesi, eşitlik için verdiği uğraş, ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı mücadelesi" ile Hollanda'da seçkin bir yere sahipti. En büyük günlük gazete "De Volkskrant"'ın özlü ifadesiyle, "Öldürülen Türk lider Karaman pek çokları için bir babaydı". Nihat'ın, Türkiye işçi sınıfının ve demokrasi ve barış güçlerinin mücadelesine katkısı öylesine önemliydi ki yine "De Volkskrant" gazetesinin belirttiği gibi "Sol idealist Karaman'ın ne durum olursa olsun adının popüler olmadığı bir tek yer vardı: Türkiye Büyükelçiliği".

Ne var ki, tüm bunlar Nihat Karaman'ın "güneşin altında" doldurduğu ve ölümüyle bıraktığı boşluğu anlatmakta yetersiz kalıyor. Çünkü o, dünyayı inandığı Marksist ülküler doğrultusunda değiştirmek için yukarda sıralananlarla yetinmeyip, çok zorlu bir mücadeleyi de birlikte yürütüyordu. Nihat için "bireysel olan da politikti". Birey olamadan "devrimci" olmaya çalıştığımız Türkiye'de pekçoğumuza örnek olacak bir içtenlik ve kararlılıkla önce kendisini ve en yakın çevresini değiştirme mücadelesi veriyordu. "Evde kurt, örgütte ve sokakta kuzu" olmayan, yaşamın tüm alanlarında ülküleriyle tutarlı düşünen, düşündüğü gibi davranan ve yaşayan iç tutarlılığı olan bir insan olmak için verdiği mücadele, en az yukarda sayılanlar kadar önemliydi.

İnsan hakları, demokrasi, kadınların kurtuluşu için yalnız egemen sınıflara ve güçlere karşı değil, kendi kendisiyle de mücadele içindeydi. Erkek egemen bir dünyada, erkek egemenliğinin tartışılmasının bile abes kaçtığı kökenden gelen, İspirli Nihat'ı öncelikle yenilgiye uğratmıştı. Öyle ki, onların evi, aile ilişkileri, bu açıdan çölü andıran çevremizde bir demokrasi, kadın ve çocuk hakları vahası gibiydi. Belki de bu nedenden, onun ölümüne kocalarına, nişanlılarına ve sevgililerine gösterecek tek yakın örnek de öldürüldüğü için en çok kadınlar üzüldü. Bir de çocuklar. Öyle ya, kaçının babası Murat ve Soydan gibi "Anneye-babaya geçit yok" diye haksızlığa uğradıklarını dile getirecek olsa Nihat gibi ciddiye alırdı?

Şimdilerde pek sık yineler olduğumuz "yeni politik kültür"'ün pek çok ögesi Nihat'ın günlük örgütsel ve politik yaşamının ve davranışlarının doğal bir karakteristiğiydi. Alçakgönüllülük, farklı görüşlere hoşgörü göstermek, özeleştiri yapma cesareti, farklı ve karşıt düşüncedekilerle uzlaşmalara varabilme becerisi, dogmalardan çok gerçeğe bağlılık, emir ve direktiflerden çok ikna temelinde, insanların aklını ve yüreğini kazanmaya dayalı yönetim tarzı, bir bakıma onun kişiliğinde içselleşmiş özelliklerdi. Bunların önceleri sözde, sonraları özde pek geçerli olmadığı çevrelerde yanlış anlaşılmasını ve kullanılmasını önleyemese de, Nihat'ı Nihat yapan bu özelliklerini sessiz bir inatla korurdu. İyi ki de öyle yapardı.

Nihat'ın Hollanda göçmen hareketindeki doldurulmaz yeri ve katkıları, bu özelliklerine sıkıca bağlıydı. Hollanda Türk-İslam Kültür Dernekleri Federasyonu İkinci Başkanı Osman Bahadır'ın konuşmasında belirttiği gibi: "Nihat vermeden alınamayacağını bilirdi. Görüşlerinden vazgeçmeden, ama karşısındakinin görüşüne saygı göstererek, göçmenlerin çıkarı için uzlaşmalara varma becerisini gösterirdi. Mevki hırsı yoktu". Hollanda'nın ilerici haftalık dergisi "De Grone Amsterdam"'da hakkında çıkan bir yazıda belirtildiği gibi: "Nihat olmaksızın sol görüşlü örgütlerle İslam örgütlerinin birlikte çalışmalarını sağlamak olanaksızdı. Sağ ve solun bir organda çalışması açısından IOT (Türkler için Danışma Kurulu) ender bir örnektir ve başka hiçbir ülkedeki Türkler arasında bu gerçekleşememiştir."

Nihat, IOT'un ne başkanı ne de genel sekreteriydi ama Hollanda'daki Türkiyeli göçmen kitlesinin doğal lideriydi.

Hollanda'daki politik mültecilik yaşamımda tanımak şansına eriştiğim güzel insanlardan birisiydi Nihat. Türkiye'ye dönüşümde mültecilik yıllarımın kazandırdığı güzel insanlardan birisi olarak onu dostlarıma anlatacağımı, tanıtacağımı düşünürdüm. Daha 1987'yi 88'e bağlayan gece (Nihat'la Maviye her zamanki incelikleriyle, "garip kalmasınlar" diye "bekâr" mültecilerden bir grubu evlerine çağırmışlardı) Bizi Schiphol'den nasıl uğurlayacaklarını, onların da özgürce gelebilecekleri Türkiye'de bu kez de bizim onları karşılayıp, konuklayacağımız üzerine planlar ve espriler yapmıştık. Sonunda, biz Schiphol'den Nihat'ı, ona Türkiye pasaportunu geri verecek kadar bile özgürleşemeyen, ölüye bile saygı gösteremeyecek kadar insanlığından uzaklaşanların kol gezdiği ülkemize, Hollanda pasaportuyla yolcu ettik. Onu ülkesine yolcu etmeye gelen çeşitli ulustan, görüşten insanların paylaştığı ortak acı ve saygı ise insana ve onun geleceğine, her şeye karşın güven ve umut duymamıza yetiyordu.

Zaten Nihat'ı da, her şeyin boz bulanık olduğu ülkemizdeki dostlara bunun için tanıtmak istedim. Kaybetmiş olsak bile, onun gibi güzel bir insanı tanımak, saflarımızdan, böyle insanların çıktığını bilmek insanın, Türkiye'nin ve dünyanın geleceğine duyduğumuz güveni artıracaktır diye düşündüm. ■

▼ **Nihat Karaman.** *Hollanda'daki Türkiyeli göçmen kitlesinin doğal lideriydi.*

YASAL SOL PARTİ: EMEKÇİ ALTERNATİFİ

Bir partinin ideolojik çerçevesini tayin eden temel belge kuşkusuz ki o partinin programıdır. Program partinin kimlik belgesidir.

Sol kamuoyunda tartışılan yasal parti, nasıl bir parti olmalı?

Bir partiyi parti yapan esas faktör, kuşkusuz onun sınıf karakteridir. Sınıf karakterinin temel kıstası ise, partinin savunduğu **gerçek** sınıfsal çıkarlardır. Bir örnekle somutlarsak, özellikle Batı Avrupa'da sosyal demokrat partiler sınıf tabanı ve desteği açısından "işçi partileri" sayılırlar. Ancak nihai değerlendirmede kapitalist düzenin - dolayısıyla da artıdeğer sömürüsünün - devamını öngördükleri için işçi sınıfının çıkarlarını gerçekten savunmuş olmazlar. Bu nedenle "Batı'nın sosyal demokrat partileri, ne kadar çok işçi desteğine sahip olurlarsa olsunlar, işçi **sınıfının** partisi sayılmazlar.

"İktidar hedeflemek" siyasi bir parti olabilmenin ön şartıdır, yoksa iktidara gelmenin değil. İktidara gelebilmek için her şeyden önce buna muktedir olmak gerekir.

Partinin, temsil ettiği sınıfın -ya da toplum kesimlerinin - çıkarlarını gerçekten savunup savunmadığı onun izlediği politikaya bakılarak irdelenir. Politikaya yön veren ise dünya görüşüdür, ideolojidir.

Öyleyse yasal parti meselesinde tartışılması gereken konulardan birisi, bu partinin sahip olacağı ideolojidir.*

Biliniyor, sol karakterli çeşitli ideolojiler var. Ancak günümüz dünyasında - ve de ülkemizde - sol ideolojiler içinde Marksizm bir hayli ağır basıyor. Öyle ki, doğrudan Marksist olanlar dışında Marksizmden şu veya bu ölçüde esinlenmeyen ve etkilenmeyen sol bir harekete rastlanmıyor. Dahası, Türkiye özgülünde hemen herkes, solda yer alan partilerin, çevrelerin ve kişilerin neredeyse tamamı kendini Marksist görüyor. Dolayısıyla yasal partiye Marksist ideolojinin damgasını vurması kaçınılmaz gibi gözüküyor.

Mevcut rejim, onun hukuki çerçevesi, Marksist bir partinin kurulmasına müsaade eder mi? Bir hayli tartışılan bu mesele ayrı bir konu. Sol siyasetler ve solcular üzerinde süregiden baskı ve uygulamalar, bir hayli sıkıntıyı göğüslemek zorunda kalacağımızı gösteriyor. Ancak ne yapalım ki, hem emekçi halkın çıkarı yasal bir partiyi dayatıyor hem de böyle bir parti demokrasi mücadelesinin yol alabilmesi için zorunlu.

Yasal partiyi oluşturacak olanların Marksist olmaları, partinin ideolojisinin netleşmesine yeter mi?

Yetmeyeceği baştan belli. Çünkü herkes kendini Marksist kabul etse bile genellikle diğerlerini en azından kendisiyle türdeş Marksistler olarak görmüyor. O halde yasal partinin sol hareket içinde kapsayıcı bir yaygınlığı olsun isteniyorsa, partinin ideolojisi "inceltilmiş" - isterseniz "özgülleştirilmiş"- bir Marksizm olamaz, olmamalıdır.

Marksizm'in "kalını" olur mu?

Bu soruyu tartışmak yasal parti girişiminin realizasyonunda bir fayda getirmez. Marksizmin belli başlı teorik belirlemeleri temelinde anlaşanlar, özgül Marksist yorumlarını da muhafaza ederek bir araya gelebilirler. Üstelik böylesi, partinin fikri hayatını zenginleştirir, onun faaliyetini yaratıcı ve yapıcı kılar.

Kaldı ki "inceltilmiş" bir Marksist ideolojiyle yola çıkmak, belki bir tür meydan okumaktır ama böylesinin güncel amaca - yasal siyaset sahnesinin imkânlarından yararlanmaya - ne kadar hizmet edeceği de bir hayli kuşkuludur. Meselenin bu yanıyla da yasal parti **başlangıçta** olabileceği - sınırları zorlayabileceği- ölçüde Marksist olmak zorundadır. Böylesi bir başlangıç, sınırların devamlı zorlanmasıyla, demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinin mesafe katetmesiyle birlikte ve buna paralel olarak yasal partiyi oluşturanların birbirlerinden etkileşimlerinin sağlayacağı olumlu gelişmeler sonucu, işçi sınıfı içinde kökleşmiş, geniş emekçi yığınların aktif desteğini sağlamış, ideolojisi giderek oturmuş bir partinin daha **baştan** hedeflenmesiyle asla çelişmez. Bana kalırsa, meseleye böyle yaklaşıldığı ölçüde hem yasal partinin elbirliğiyle oluşturulması kolaylaşır hem de yıllardır şikayet edilen ve sıkıntısı çekilen **bölünmüşlüğe** ve **dağınıklığa** radikal bir çözüm getirilmiş olur.

Yasal partinin ideolojik hattı nasıl somutlanır, bir başka deyişle nasıl **belgelenir?**

Bir partinin ideolojik çerçevesini tayin eden temel belge kuşkusuz ki o partinin programıdır. **Program partinin kimlik belgesidir.** Öyleyse yasal partiyi elbirliği ile oluşturacak olanların programa ilişkin bakış açıları ortaya koymaları, programatik meselenin sol kamuoyunda açıkça ve canlı bir şekilde tartışılmasına imkân sağlamaları, partinin ideolojik hattının belgelenmesinde son derece yararlı olacaktır.

Ben bu yazıda programa ilişkin teorik analizlere girmeyeceğim. Sadece program anlayışımı dile getirmeye çalışacağım. Teorik analizlere program tartışmasının gelişmesi sürecinde, gerektiği ölçüde başvurmayı daha yerinde görüyorum. Amerika'yı yeniden keşfetmiyoruz. 1980'e gelene değin ülkemizde azımsanmayacak sayıda Marksist ideolojili yasal parti kuruldu. Özellikle 1960 sonrasındaki deneylerin parti programının oluşturulmasına hayli yardımcı olacağı kanısındayım. Şayet 1980'den sonra dünyanın ve ülkemizin bir hayli değiştiği, bu nedenle önceki parti programlarının hepten demode olduğu ileri sürülecekse elbette ayrıntılı teorik analizlere ve tartışmalara ihtiyaç duyulacak demektir. Ancak ben ne dünyadaki ne de Türkiye'deki 80 sonrası gelişmelerin, ülkemiz şartlarında Marksist bir partinin programına ilişkin **klasik** bakış açısını değiştirmemizi gerektireceği kanısında değilim.

"Klasik" bakış açısından söz ettiğime göre programa ilişkin söyleyeceklerim büyük ihtimalle bilineni tekrar olacaktır. Ancak, bir hafıza tazelemeden öteye pek yararı olmayacak olsa da, madem ki program yasal partinin kimlik belgesi sayılacaktır, öyleyse görüşlerin açıkça dile getirilmesinden başka yolumuz yoktur.

"Program, bir partinin elde etmek için uğrunda mücadele ettiği her şeyi açık seçik ve kısa olarak ifade eden bir bildiridir." İşçi sınıfı partisinin programına ilişkin bu veciz klasik belirleme, bugün de yasal parti programının hazırlanmasında yardımcı olabilir.

Partinin "elde etmek için uğrunda mücadele edeceği şeyler"in başında iktidar gelir. Bu, sadece emekçi karakterli partiler için değil, ne türden olursa olsun bütün siyasi partiler için geçerlidir. Zaten siyasi partiyi diğer örgütlerden ayırdeden de onun bu niteliğidir. Bir başka deyişle, iktidarı hedeflemeyen bir parti, parti olamaz, olsa olsa bir tür hayır derneği olur. Gerekçesi ne olursa olsun, iktidarı hedeflemeyen bir parti, kendini istediği kadar "parti" diye takdim etsin, hiç kimse tarafından parti olarak kabul edilmez. Çünkü sınıflar arasındaki ilişkilerde nihai kararı iktidarı elinde tutan verir. Ve bunu da herkes böyle bilir. Bu durumda, emekçi halkın çıkarlarını savunan bir parti, örneğin sömürü ve

baskıya karşı mücadele verirken, aynı zamanda iktidarı hedeflemiyorsa, emekçi yığınlar için siyasi bir örgüt olarak bir anlam ifade etmez. Çünkü sömürü ve baskıya son verilmesine giden yolun, ilk başta iktidara gelmekten geçtiğini her emekçi sağduyusuyla dahi bilir.

"İktidarı hedeflemek" iktidara gelmeye yeter mi? Somutlarsam, parti iktidarı hedefliyor diye, nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan emekçi halk elbirliğiyle partiyi destekleyip iktidara mı getirir?

Hiç de böyle olmadığını, olmamasının da çeşitli sebepleri olduğunu biliyoruz. "İktidar hedeflemek" siyasi bir parti olabilmenin ön şartıdır, yoksa iktidara gelmenin değil. İktidara gelebilmek için her şeyden önce buna **muktedir** olmak gerekir. Oysa hele siyaset sahnesine yeni ayak bastığında parti hiç de güçlü olmayacaktır. Burada uzun uzun üzerinde duramayacağım pek çok faktör yüzünden de kolay güçlenemeyecektir. Emekçilerin çoğunluğu uzunca süre partiyi, en azından **iktidarı almaya muktedir** bir örgüt olarak göremeyeceklerdir. İktidarı hedefliyor olsa bile iktidar vaadetmeyen bir partinin geniş yığınsal destek sağlamasını beklemek hayalciliktir.

Parti nüfusun ezici çoğunluğunun, emekçi halkın çıkarlarını savunuyor, ama bu çoğunluğun desteğini sağlayamıyor. Evrensel planda tanık olduğumuz bu olgunun nedeni bellidir. Emekçi karakterli bir parti, gücünü, emekçi yığınların kendisine sahip çıkmasından, emekçilerin kendilerini, partileri aracılığıyla iktidarı ele geçirecek yegâne güç olarak görmelerinden alır. Bu da onların, partinin sadece kendileri sayesinde **iktidara gelmeye muktedir** olabileceği bilincine ulaşmalarıyla mümkündür. Bir yandan burjuvazinin egemenliği, bir yandan da geçmiş asırların toplumun omuzlarına çöken mirası bu bilincin yığınsal boyutlara ulaşmasını engellemektedir. Böyle olunca emekçilerin çoğunluğu kendi çıkarlarını savunan partinin, kendilerinden bağımsız, bizatihi parti olarak güçlü ve iktidarı almaya muktedir olup olmadığına bakmaktadırlar. Sonuçta parti yeterince güçlü görünemediği için iktidar adayı olarak nüfusun çoğunluğunun desteğini kazanamamakta, böylece esas güç kaynağından yoksun kaldığı için de iktidarı almaya muktedir olamamaktadır.

Bu bir kısır döngüdür ve günümüzde kapitalizm altında yaşayan ülkelerde bu kısır döngüden kurtulmanın yollarını aramak hemen bütün Marksist partilerin başlıca uğraşıdır.

Tıkanıklığı aşmanın çaresi tıkanmaya yol açan olgunun giderilmesinde gibi gözüküyor. Madem ki yığınlar partinin, kendilerinin ona sahip çıkması halinde güçlenebileceği bilincine kolay ulaşamıyorlar, öyleyse partiyi yığınların günübirlik hayatına sokmaya çalışmak gerekiyor. İşte güncel taleplerin, demokratik hak ve özgürlüklerin hayati önemi bir kez daha bu noktada açığa çıkıyor. Partiyi yığınların hayatına sokacak olan onun günümüzdeki sıkıntılarıdır, acil talepleridir. Parti emekçilerin çekmekte olduğu sıkıntıların üzerine gittiği, acil talepleri yükselttiği ölçüde yığınlarda yankı uyandıracak, bu somutluk üzerine inşa edilecek demokrasi mücadelesi yığınların katılımını sağlayabilecek, demokratik hak ve özgürlükler yığınların onlara sahip çıkmalarıyla ete kemiğe bürünebilecek ve işte ancak böyle mücadele içinde sınayarak yığınlar kendilerinin - ve dolayısıyla partinin - neye **muktedir** olabileceği bilincine ulaşabileceklerdir. Özellikle ülkemizin verili şartlarında, yukarıda sözünü ettiğim **kısır döngü**den kurtuluşta, böyle bir yol izlemenin belirleyici olacağı kanısındayım. Öyleyse partinin, onun kimliğini belirleyen esas iktidar programının yanı sıra **bu programa ek niteliğinde**, onu tamamlayan güncel bir demokrasi programına sahip olması gerekecektir.

Partinin, emekçi halkın iktidarını hedefleyen programı neleri kapsamalıdır?

Bu yazıda programın kendisinden çok ona bakış açısını ele almaya çalıştım. Benim görüşüme göre program, mevcut burjuva partilerinin tümüne, onların program ve icraatlarına karşı bir **emekçi alternatifi** oluşturmakla yükümlüdür.

"**Emekçi alternatifi**" olmanın ön şartı, sömürü ve baskının ortadan kalktığı, emekçinin kendi kendisinin efendisi olduğu, emekçilerden başka efendinin bulunmadığı bir düzeni, yani sosyalizmi öngörmektedir. O halde sosyalizm programatik bir hedef olmalıdır. Sosyalist bir düzenin oluşturulabilmesinin ön şartı, partinin, emekçi halkın öncü gücü ve temsilcisi olarak iktidara gelmesidir. Ancak günümüz Türkiye'sinde iktidara gelinir gelinmez sosyalizme geçmek, mevcut ekonomik ve sosyal şartlar altında imkan dahilinde olmadığı gibi böylesini zorlamak doğru da değildir. Çünkü Türkiye'nin kronikleşmiş bunalımının başlıca nedeni, emperyalizme bağımlı tekelci ekonomik yapı ve onun üzerinde yükselen üstyapı ilişkileridir. Dolayısıyla emekçi halkın kurtuluşu doğrultusundaki ilk adım, büyük üretim araçlarının özel mülkiyetine son verilmesi ve emperyalizmle olan tüm bağımlılık ilişkilerinin kesilerek bağımsızlığın kazanılmasıdır.

Günümüzde bağımsızlığı kazanıp korumanın yolu **barışçı** bir politika izlemekten, barışı savunmaktan, dünyamızı tehdit eden nükleer tehlikeye karşı çıkmaktan, **dünya barış güçleriyle dayanışma** içinde olmaktan geçiyor. Barış mücadelesi ile antiemperyalist mücadele iç içe; bu ikisi birbirini tamamlıyor. Öyleyse barışçı görevleri hakkıyla yerine getirebilmek için de emperyalizmle bağları koparmak gerekiyor.

"Başka bir ulusu ezen ulusun kendisi de bağımsız olamaz". O halde Türkiye'nin bağımsızlığı, aynı zamanda şovenizme son verilmesini, TC sınırları içinde yaşayan herkesin eşit şartlara sahip olmasını, evrensel ilke olan kendi kaderini tayin etme hakkının herkese tanınmasını gerektirecektir. Bu, aynı zamanda programın **emekçi alternatifi** olabilmesinin bir gereğidir.

Nihayet, demokratik hak ve özgürlüklerin yığınlara maledilmesine ket çeken başlıca engel tekelci burjuvazidir, onun kontrol ettiği devlet mekanizmasıdır. **Emekçi alternatifi** ise, toplumun hayatında ve yönlendirilmesinde, emekçi halkın her kademede aktif olarak katıldığı bir demokrasiyi halkın kendi demokrasisini getirmekle yükümlüdür. Büyük üretim ve dolaşım araçlarının kolektif halk mülkiyetine geçirilmesi, tekelci burjuvazinin ekonomideki egemenliğini sona erdirirken, aynı zamanda onun demokrasi üzerindeki vesayetinin ortadan kalkmasının maddi temelini yaratarak, halk yığınlarının demokratik hak ve özgürlükleri, kendi iktidarları altında, kendilerinin çok yönlü gelişmelerinin hizmetine koşmalarını mümkün kılar. Böylece çalışanların kendi kendilerini yönettikleri halk karakterli bir demokrasiye geçilmiş olur.

Özetle, "emekçi alternatifi" antiemperyalist, antimonopolist, ve antişoven ve demokratik nitelikli **köklü dönüşümleri** ihtiva etmelidir.

Yasal partinin sahip olması gereken programa ilişkin olarak ilk ağızda söyleyebileceklerim bu kadar. Bu yazıda programa bakış açımı ortaya koymaya çalıştım. O nedenle programın somut olarak nasıl olması, bölümleri ve bu bölümlerin içerikleri gibi konulara değinmedim. Ayrıca öne sürdüğüm programatik hedefler arasındaki organik ilişkilere de girmedim. Programa ilişkin tartışmaların sol kamuoyunda mesafe katetmesiyle birlikte bu konuların da daha ayrıntılı olarak ele alınmaları mümkün olabilecek.

Program, mevcut burjuva partilerinin tümüne, onların program ve icraatlarına karşı bir emekçi alternatifi oluşturmakla yükümlüdür.

Marx'ın ünlü sözüyle "gerçek harekette atılan her adım bir düzine programdan daha önemlidir." Ne ki bizim, yasal platformda henüz "gerçek bir hareketimiz" dahi mevcut değil. Ve bu "gerçek hareket"in elbirliğiyle kotarılmasının yolu da, **önce davranmaktan**, sonra da bu hareketin **ortak senedi** ve **kimlik belgesi** niteliğindeki parti programını hep birlikte tartışıp oluşturmaktan geçiyor. ■

** Tabii bunların tersi de geçerlidir. Esas anlamda ideolojiyi belirleyen sınıfın varlığıdır, onun çıkarlarıdır. Ancak bu maddi temelden hareketle bir kere dünya görüşü şekillenip, ideoloji ana hatlarıyla belirlendi miydi artık siyasi çizgiye damgasını vuran ideoloji olur. Ve pek ünlü deyişle "ideoloji yığınlara maloldugunda **maddi** bir güce dönüşür".*

Ahmet Kaçmaz

YASAL PARTİ, YASALLAŞMA

Yasal parti girişimi ile yasallaşma et ile tırnak gibidir.

Görüş dergisinin Haziran 1988 sayısında yayınlanan **"Yasal Parti Girişiminde Solcu Aydınların Rolü"** başlıklı yazımda "... yasal bir parti oluşturmakla yasala çıkmak birbiriyle çelişmez; bunlardan biri, diğerinin karşıtı olarak görülemez. Aksine yasal parti yasallaşma sürecine hız katar, yasallaşmayı çabuklaştırır. Çünkü yasal partinin günümüz şartlarında acil hedefi, demokratik hak ve özgürlüklerin savunulması ve toplumda geçerli kılınması olacaktır. Yasal partinin varlığı ve faaliyeti demokrasi mücadelesine ivme kazandıracaktır. (...) Böylece otoriter rejimin ömrü daha kısalacak, demokratik hak ve özgürlüklerin bir bütün olarak kazanılması, bu kapsamda yasallaşma hakkının elde edilmesi daha yakınlaşacaktır. (...) yasal parti bunun başlıca manivelalarından birisidir" diyordum. Konuyu biraz daha açmak istiyorum.

Kendi yasallaşmalarını her şeyin önüne koyanların yasal parti girişiminde olumsuzluklara yol açmaları pekala mümkün olabilmektedir.

Uzunca bir süreden beri sol kamuoyunda tartışılan - ve zaman zaman da bir hayli tavsayan - solda yasal bir parti oluşturulması girişimi, yasallaşmanın **fiilen** kazanılmasının ve yasallaşmanın önündeki **hukuki** engellerin kaldırılmasının en etkili ve sonuç alıcı yoludur.

Yasal partinin oluşturulması, hep altını çizdiğim gibi bir süreç meselesidir. Bu süreç, yasal parti konusunun tartışılmasıyla birlikte zaten başlamıştı. Önümüzdeki dönemde de sanıyorum - ve de umuyorum - daha da hızlanarak sürecek. Örneğin sol hareket içinde saygınlık kazanmış ve temsili niteliğe sahip bir ekibin, partiyi elbirliğiyle oluşturmak için sol kamuoyuna çağrıda bulunması, kuşku yok ki süreci ivmelendirir. Ancak bu, yasal partinin realizasyonunda başlangıç adımıdır. Partiyi oluşturacak esas süreç bundan sonra başlar. Bu süreç, partinin niteliği, işlevi, kapsamı vb. çeşitli konulardaki tartışmaları, partinin programına ve tüzüğüne ilişkin çalışmaları - ki tüzük ve program sol kamuoyunda yaygın bir şekilde tartışıldıktan sonra, **kolektif** ürünler olarak nihai hallerine getirilmelidir kanımca - ve partinin yurt çapında örülmesini kapsar. Sürecin ne kadar alacağını şimdiden kestirmek zordur. Açıkça görülebileceği gibi gerçekten sonuç alınması, yani sol kamuoyunda, sosyal demokrasiden daha radikal alternatiflere özlem duyan işçilerle, emekçiler arasında yaygın bir destek ve katılım sağlanması isteniyorsa, yoğun fakat sabırlı, karşılıklı anlayış ve hoşgörüye dayanan bir çalışma sürecinden geçmek gerekecektir.

Bu süreç, aynı zamanda yasallaşmanın da kazanılması süreci olacaktır. Çünkü bir hakkın en sağlam ve kalıcı bir şekilde kazanılmasının yollarından birisi - ve birincisi - o hakkı **fiilen** tasarruf etmektir. Yeryüzünde, çalışan geniş yığınları doğrudan ilgilendiren ne kadar demokratik hak ve özgürlükler varsa, hemen hepsi bu yoldan kazanılıp topluma maledilmişlerdir. Bugün yasal bir parti oluşturmak için girişimde bulunmak ve bu girişimi yurt çapında yoğun bir faaliyet sürecine sokmak, solcuların en meşru hakkıdır. Mevcut rejim bu kapsamdaki çalışmaları sabote etmek istese de solun sahip olduğu toplumsal meşruiyet zorlukların göğüslenmesinin başlıca güvencesi olacaktır. Kaldı ki, hukuki sınırların zorlanması, "ben kendi sınıf hukukumdan başka hukuk tanımam" çocuksuluğuna vardırılmadıkça - yani amaç bağcıyı dövmek değil de üzüm yemekse- mevcut rejim de, toplumsal meşruiyetin dayattığını kabullenmek zorunda kalabilir. Ve böylece yasal partiyi adım adım örme süreci, bu olgunun bizzat kendisi, aynı zamanda yasallaşmanın fiilen ve hukuken kazanılmasına hizmet etmiş olur.

Ancak bu kadarla da kalmayacaktır. Yasal partinin oluşturulması sürecinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki yasakların kaldırılmasına ilişkin çalışmalar doğal olarak önemli bir yer tutacaktır. Yasal parti girişiminde yer almak isteyenler aynı zamanda, 141 ve 142 başta olmak üzere düşünce ve örgütlenme hakkını yasaklayan veya kısıtlayan tüm yasakların kaldırılması, yasaklı partilerin üzerindeki yasağa son verilmesi için mücadele vereceklerdir. Böylece yasal partinin oluşturulması çalışmaları, bir yanıyla yasallaşmanın kazanılması sürecine ivme katacak, yasallaşmanın savunulduğu değerli bir platform sunacaktır.

Zaten yasal parti girişiminde yer alanların aynı zamanda düşünce ve örgütlenme üzerindeki yasakların ve kısıtlamaların kaldırılması için vargüçlerini sarfetmeleri eşyanın tabiatı gereğidir. Çünkü bunun aksi binilen dalı kesmek olur. Siz hiç düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü savunmayan, bu uğurda mücadele etmeyen solcu gördünüz mü? Demokles'in kılıcı altında sürgit oturmayı kim ister?

Kısacası yasal parti girişimi ile yasallaşma adeta et ile tırnak gibidirler. Her ikisi yekdiğerini tamamlar. Yasal parti sürecinin gelişmesi yasallaşmanın kazanılmasını çabuklaştırır ve kolaylaştırır. Buna karşılık yasallaşmanın önündeki engellerin temizlenmesi yasal partinin oluşturulmasındaki zorlukların göğüslenmesine katkıda bulunur. Üstelik yasal partinin oluşturulması ile atbaşı yürütülen düşünce ve örgütlenme özgürlüğü mücadelesi, sürecin bir noktasında semeresini verebilir ve diğer demokratik hak ve özgürlüklerle birlikte düşünce ve örgütlenme hakkı da bir bütün olarak kazanılabilir. Acil demokrasi mücadelemizde, daha fazla memnunluk duyabileceğimiz bundan başka bir şey olamayacağı gibi, böylesi kuşkusuz işimizi daha kolaylaştırır.

Bu durumda **"yasallaşma ile yasal parti girişimlerini karşı karşıya koymamak gerekir"** türünden **"endişeler"** niye? Madem ki bu ikisi birbirini bütünlüyor, bu tür vurgulara başvurmanın ne anlamı var? Yoksa **yasal parti girişimi** ile **yasallaşma**, birbirinin karşısına konabilir mi?

Gördük, konulması mümkün değil ama, ne yazık ki fiiliyatta bu karşılıklı birbirini tamamlama ilişkisi **tek yanlı** olarak bozulabiliyor. Örneğin **sol** nitelikli yasal bir partinin oluşturulması tartışmaları sürerken, "Türkiye'nin yasal bir sol partiye ihtiyacı olmadığı" ileri sürülüyor, siyasi yelpazenin "demokratik" bölümü lebalep dolu iken "demokratik bir parti"nin kurulması savunuluyorsa bu, **yasal partiye karşı çıkmaktır.** Üstelik bunu yapanlar, bir yandan yasal partinin elbirliği ile oluşturulmasını reddederlerken, öte yandan da yasallaşma için mücadele veriyorlarsa - ki bu onların kuşkusuz en doğal hakkıdır - bu olup bitenin adı, düpedüz, yasallaşmayı - hem de sadece kendi yasallaşmalarını - yasal parti girişiminin **karşısına** koymaktır.

Dahası, örneğin yasal parti girişimi yeni bir canlanma dönemine girmek üzereyken, yasala çıkmak kapsamında - olmayacağı ayan beyan ortadayken - adıyla sanıyla yasal parti kurmaya kalkışmak - üstelik bunu bir başına yapmak - yasallaşmayı, yasal partinin tam da **karşısına koymaktan** başka bir şey değildir. Nitekim gerçekte olmuş olan da budur ve söz konusu olay yasal parti girişimine olumsuz etkide bulunmuştur. Demek ki yasal parti girişiminde yer alanların yasallaşmaya engel olmaları fiilen mümkün değildir ama kendi yasallaşmalarını her şeyin önüne koyanların yasal parti girişiminde olumsuzluklara yol açmaları pekâlâ mümkün olabilmektedir. Tabii bundan yasallaşma mücadelesi de zarar görmekte, yasallaşmanın kazanılması gecikmektedir.

Öyleyse yasallaşma ile yasal partiyi karşı karşıya koymamak türünden "endişeler"i bir çeşit özeleştiri olarak mı değerlendirmek gerekiyor?

Dilerim ki böyledir ve yine dilerim ki yasal parti girişimine, dolayısıyla yasallaşma mücadelesine zarar verecek benzeri **emrivakilerle** bir daha karşılaşmayız. ■

Not: Ağustos sayısındaki yazımda bir atlama olmuş. Atlanan yer bilimsel açıdan nemli. Düzeltme yapmakta yarar var. 12. sayfa 2. sütun "Biliniyor..." diye başlayan 4. paragrafın ilk iki cümlesi şöyle olacak: ***"Biliniyor, ilkel komünal toplumdan çıkılıp sınıflı topluma geçilmesinde toplumsal artı ürün belirleyici rol oynamıştır. Toplumun bir bölümünün alışmadan yaşayabilmesi, o toplumda çalışanların hayatta kalabilmeleri için gerekli üründen bir miktar daha fazlasının üretilmesine ağlıdır."***

Gül Çakır

Amerika, Amerika-6

JOHNNY'NİN DİLLERE DESTAN CEHALETİ

ABD'de ekonomik-siyasi iktidarı elinde tutanlar, toplumu ülkede ve dünyada olan bitenden bilerek habersiz bırakıyor, eğitimi bunu sağlayacak şekilde yönlendiriyorlar.

İyi ki atalarımız Amerika'nın yolunu bulabilmişler, 24 milyon yetişkin Amerikalı, yani her yedi kişiden biri, dünya haritasında ABD'nin yerini bulamıyor". **National Geographic Society** kurumunun başkanı Gilbert Grosvenor ABD dahil dokuz ülkede 10 820 yetişkin arasında yapılan araştırmanın sonuçlarını böyle değerlendiriyor. İsveç, F.Almanya, Japonya, Kanada, İtalya, Fransa, Britanya, Meksika ve ABD'de yapılan ortak araştırmada tarih, coğrafya ve siyasetle ilgili sorulara verilen karşılıklar Amerikalılar'ın, özellikle de genç Amerikalılar'ın dünyadan ne denli habersiz olduğunu bir kere daha gösterdi. 18-24 yaş grubundaki Amerikalılar sıralamada sonuncu oldular. Araştırmaya katılan Amerikalılar'dan ancak yarısından azı Britanya, Fransa, Güney Afrika ya da Japonya'nın yerini harita üzerinde bulabiliyordu. Yarısı Varşova Paktı üyesi ülkelerden birini dahi bilmiyordu. % 32'si ise NATO üyesi bir ülkenin adını söyleyemez durumdaydı. % 16'sı Sovyetler Birliği'ni NATO üyesi sanıyordu. Her on Amerikalı'dan en az biri ABD'nin "komünist blok"a dahil olduğunu düşünüyordu. Ve daha neler, neler...

Araştırma, öncekilerin sonuçlarını da doğruluyor. Grosvenor "atalarının yolu bulabilmiş olması"na şükrededursun, yolun nasıl bulunduğunu bilmeyenlerin sayısı milyonlarla ölçülüyor. 1986'da bir yıl Amerikan tarihi dersi görmüş olan lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, her üç kişiden biri Kolomb'un Amerika kıtasına 1750'den sonra geldiğini söylemiş. Öğrencilerin % 68'i Amerikan İç Savaşı'nın başlangıç ve bitiş tarihini bilmiyor. Bilinmeyenler arasında örneğin 1. Dünya Savaşı'nın ya da Pearl Harbor baskınının tarihleri de var.

Fen bilgisine gelince, Illinois Üniversitesi'nin 1985'te yetişkinler arasında yaptığı bir araştırma Amerikalılar'ın üçte birinin molekülün ne olduğunu bilmediğini, üçte ikiden fazlasının da radyasyonun ne olduğunu anlamadığını gösteriyor. Yabancı dil öğrenimi ise Amerikalılar için tam bir kâbus. Ortaöğretimdeki öğrencilerden yalnızca % 20 kadarı bir yabancı dil öğrenmeye hevesli görünüyor ve bu dersi seçiyor. **"Amerika 1 Numara"** imajının "efendim karşımızdaki İngilizce öğrensin" şeklindeki uzantısı yabancı dil bilmezlik ve öğrenmezliğin, dolayısıyla tecrit olunmuşluğun teşvikinden başka bir şey değil. Sonuçta, Amerikalılar'ın dış ülkelerde düştükleri gülünç durumlar ve cehaletten doğan kendini beğenmişlikleriyle dalga geçen binlerce fıkra türemiş durumda. Aslında ABD'de yaşayanların İngilizceyi ne kadar bildiklerine bakarak, yabancı dildeki başarısızlıklarına hiç şaşmamak gerekir. Federal İstatistik Bürosu'nun 1986'da günlük basına yansıyan verilerine göre, tüm ülke çapında yapılan araştırma ABD'de yetişkinlerin % 13'ünün okuma-yazma bilmediğini göstermiş. Ama esas çarpıcı yan, okuma-yazma testini geçemeyenlerin % 0,8'inin üniversitede okumuş, %6'sının lise mezunu, % 18,6'sının bir süre liseye devam etmiş, % 34,3'ünün ise 6 ile 8 yıllık bir eğitimden geçmiş olması! **Washington Post'**un benzer doğrultudaki saptamalarına göre 60 milyon yetişkin Amerikalı (18 yaşın üstündekilerin üçte biri) gazete başlıklarını bile sonuna kadar okuyamaz halde. "Eğitim görmüş" bu kişileri bir yana bırakırsak, B.M. verilerine göre ABD okur-yazarlık sırasında dünyada 49'uncu. Bir de bunların hesaba katıldığını düşünün!

Mesele salt bir "eğitim meselesi" değil. Söz konusu olan, ekonomik-siyasi iktidarı elinde tutanların toplumu **bilerek** ülkede ve dünyada olan-bitenden habersiz bırakmaları, eğitimi bunu sağlayacak şekilde yönlendirmeleri. Büyük sermayenin çıkarları doğrultusunda yoğurulan düşünme tarzı ve kavramların, düşünce yerine kalıpları, değer yargısı yerine klişeleri dayatmanın en önde gelen yollarından birisi bu. Somut sonuçları açısından, etkili olduğu da ortada. Öyle ki, Amazon'u Mısır'da, Vladivostok'u Almanya'da, Ganj'ı Brezilya'da sanan adam, minicik Grenada'nın ABD'nin "hayati çıkarlarını tehdit ettiği"ne neden kolayca inanmasın? Tarih diye bir yığın tahrifat ve manipülasyonla karşı karşıyayken, "komünizme karşı haçlı seferi"nin doğruluğunu-yanlışlığını nasıl ayırdetsin? Dünyayı en az sözcükle ve "televizyon ne verdiyse o kadar" algılamaya yöneltilen Amerikalı, tüm film boyunca toplam bir daktilo sayfası laf eden Rambo'ya neden hayranlık duymasın? "Güçlü olanın haklılığı"na neden ikna olmasın?

Johnny'nin dillere destan cehaletinin bir kere daha sergilendiği şu günlerde, Amerikan kütüphanelerine yönelik bir faaliyet sürüyor. Kütüphaneye bu artan ilgiyi gösteren % 40'ı hiç kitap okumayan sıradan Amerikalılar değil, FBI. "Kızıl casus" arama histerisi şu sıralarda kütüphaneleri de sarmış durumda. FBI'ın hazırladığı **"Library Awareness Program"** kütüphanecileri "uyanık" olmaya çağırıyor. Buna göre istihbarat görevi yapması istenen kütüphane görevlileri, bilimsel-teknik buluşlarla, haritalarla ya da savunma-silahlanma konularıyla ilgilenen kişileri izleyip, rapor edecekler! Tam da yukarıdaki cehalet tablosuna denk düşen bir faaliyet.

Sıradan Amerikalı'yı "özgürlük aşığı", "müteşebbis" vb. etiket ve klişelerden sıyırıp, olduğu gibi gördüğünüzde ayırdedici bir niteliğinin koyu cehalet olduğu ortaya çıkıyor. Johnny'e çizilen kader hem cahil hem de bu cehaletinden ötürü alabildiğine kaba ve kayıtsız olmak. "Eğitim"den beklenen de onu böyle, etrafına yabancı, dünyaya bigâne ve yönlendirilmeye hazır tutmak. ■

▼ ***Coca Cola ve Amerikalı.*** *ABD'de eğitim, düşünce yerine kalıpları, değer yargısı yerine klişeleri koymayı hedefliyor. O zaman da yoksul Amerikalı, Rambo gibi "güçlü" olanın haklılığına" inanıyor.*

Yalçın Yusufoğlu

SİYASAL KÜLTÜR VE 12 EYLÜL

Siyasal kültürümüzün çekim noktası 16. Son Türk Devleti. Siyasal yaşam bu merkezi otoriteyle ve etrafındaki resmi ideolojiyle belirleniyor.

Halen ülkemiz siyasal yaşamının içinde bulunduğu yüzeysellik ve seviyesizlik politik ortamın en belirgin özelliği. Bu durumdan en çok yararlananlar da iktidar partisinin aferistleri, arivistleri. Buna karşılık, muhalefet partileri, sınırları çizilmiş, kuralları konulmuş bir politika sahnesini peşinen kabul etmişler, gözlerini kamuoyu yoklamalarının verdiği oy yüzdelerindeki değişmelere dikmişler, ANAP'ın oyları düşecek, kendilerininki artacak ve bir dahaki genel seçimlerde iktidar güneşi doğacak diye beklemekteler.

İktidar partisine alternatif olarak çıkan partilerin muhalefetinde öze değgin bir içerik yok, suyuna tirit bir muhalefettir gidiyor. Örneğin, ana muhalefette sayılan, üstelik de sosyal demokrat olan partinin -dönüm noktası diye tanıtılan- "görkemli, görkemli" diye yere göğe konulamayan son kongresine bakınız, sosyal demokrasinin "muhalefetin görkemliliği"nden ne anladığını görünüz. Geçtiğimiz genel seçimlere limonla giren SHP, kongresinde bu kez havanda limonata döverek yaz sıcağında partili serinletiyor. Bir genel başkan adayı partilileri "güneşi zaptetmeye" çağırıyor, sağ kanadın genel sekreter adayı "gelin canlar bir olalım" diye sesleniyor, sol kanadın önde gelen bir ismi K.Evren'i eleştirmek için bula bula Hafize Özal'ın Süleymaniye'ye gömülme kararnamesini buluyor ve bu eleştiriyle büyük alkış topluyor. Böylece, demokrasinin, insan haklarının bulunmadığı, milyonlarca insanın yoksulluktan, geçim sıkıntısından acı çektiği ve kıran kırana bir kurtlar sofrasına dönüşmüş ilişkiler çerçevesinde aciz kaldığı bir ülkede sosyal demokrasi "şimdilik muhalefetteyim" diyerek ekonomik-sosyal sorunlar için parmağını kıpırdatmadan düğün dernek bir dahaki seçimleri bekliyor.

İktidar partisine gelince, önce üniforma gölgesindeki yasaklı bir seçimle parlamento çoğunluğunu sağlamış, rejimin mutemedi olmuş, bu çoğunlukla yasayı değiştirip üçte bir oy karşılığı sandalye sayısını üçte ikiye yaklaştırmış, aynı iskemle miktarına dayanıp yerel seçimler ve referandum atraksiyonu yapıyor; gelecek yıl Çankaya'da, rejimin nizamiyesinde nöbet devir-teslimine hazırlanıyor. Basın bu parti yönetimini de, onun kabinesini de liberal diye tanıtıyor.

Liberalliği kendi karihasında bir iktidar partisi, yerli standartları benimsemiş sosyal demokrat bir ana muhalefet partisi, demokratlığı Demokrat Parti'nin adından gelen bir başka muhalefet partisi politik ortamı belirliyorlar, daha doğrusu asıl belirleyici ögenin taşıyıcısı oluyorlar. Çünkü bu partilerin hepsinin üzerinde **siyasal kültürümüz** var. Siyasal kültürümüzün çekim noktası ise 16. Son Türk Devleti. Siyasal yaşam, onun temel değer yargıları, normları, kuralları, şartlanmaları hep bu merkezi otoriteyle ve onun etrafında tabulardan, naslardan, hamasi laflardan oluşturulmuş resmi ideolojiyle belirleniyor. Resmi ideolojiye göre Silahlı Kuvvetler devletin bânisi, hâmisi ve sahib-i aslisi. Hukuk, genel oy, parlamento, diğer temsili kurumlar, siyasi partiler, basın vb. ancak mer-

Arslan Başer Kafaoğlu

TAM SEKİZ YIL GEÇTİ

Bir askeri yönetim, mutlu azınlığın işine, seçimle gelen iktidardan daha çok yarar.

I

12 Eylül üzerinden tam sekiz yıl geçti. Sekiz yıldır insanlar haklarının bir çoğunu, yirminci yüzyıl insanının bir demokrasi ülkesinde kullanabildiği gibi kullanamıyor. Örneğin dernek kurma özgürlüğü kâğıt üzerindedir. Sendikal işlemler sıkı kontrol altında. Türkiye'de çalışanların yüzde sekseninin sendika kurma ve yüzde 90'ının grev yapma hakkı yok. Sendikayı bir yana bırakın devlet memurları kendi meslek kollarını korumak için dernek kurma hakkından bile yoksun.

İnsanlar faşist ceza yasasıyla suç sayılan düşüncelerinden dolayı doğal yargıca gidemiyor. Bu gibi suçların yargılanması için, özel uzmanlık mahkemeleridir bahanesi altında, adli güvencesi tartışılabilir yargıçlardan kurulu Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin önüne çıkartılıyor. Bir yazı dizisi mahkemece mahkûm edilmeden daha birinci yazı çıktığında durdurulabiliyor. Türkiye'de polis hiçbir demokraside olmadığı kadar ve yurttaş özgürlüklerine karşı yetkilerle donatılmış. Hükümet, düzen, siyasal fikirlerini beğenmediği kişilerin peşini cezaevlerinde bile bırakmıyor. Bunlara orada da işkence yapılıyor ve bu nedenle de cezaevlerinde açlık grevleri birbirini izliyor. Bütün bunlar 12 Eylül Harekatı ile belirlenen bir "halkı küçük gören", "halkı soyut devlet kavramının bir kölesi" olarak kabul eden devlet başkanının TV'de yıllar yılı halka, yığınlara maalesef başarıyla aşıladığı bir felsefenin, bir devlet anlayışının doğal sonucudur. Aslında "12 Eylül Türkiye'yi en çok o günlerde parlamentoda bulunan hangi partiye en çok yaklaştırmıştır" sorusunun yanıtı kesin ve açıktır: Milliyetçi Hareket Partisi felsefesine. Bu daha ilk günlerde belli olmuştur. Partinin düşünce üreticilerinin başında gelen Agâh Oktay Güner, 12 Eylül'den birkaç ay sonra "tarihte fikir ve ideolojisi iktidarda olduğu halde, kadroları hapiste olan böyle bir parti görülmemiştir" derken epeyce haklıydı.

12 Eylül sağ ve solun vuruşması nedeniyle ülke bağımsızlığının tehlikeye düşmesi dolayısiyle değil, bütün yasal engellere ve eylemlere karşın "soluñ güçlenmesi" olayının saptanarak, daha fazla güçlenmesini önlemek amacıyla yapılmış bir askeri darbedir. Askeri yönetimleri de ülkede kendi istediği gibi bir tutucu dengenin artık iktidarda kalamayacağını anlayan Amerika Birleşik Devletleri büyük ölçüde motive etmiştir. Amerika'nın haberalma örgütleri Türk ordusunun kendi askeri ve siyasi felsefeleriyle yetişmiş üst kademelerinin yönetime el koymalarında kendi ülke çıkarları açısından yarar görmüşlerdir. Bunun böyle olduğu o dönem üzerinde yazılmış

kezi otoritenin çevresindeki yörüngelerde hareket edebiliyorlar.

Örneğin, İç Hizmet Talimnamesi'nin bir maddesi bir anda tüm bu kurumların üzerine çıkabiliyor ve onların hepsini bir kenara itebiliyor. Dün olduğu gibi bugün de hukukun üstünlüğünden, parlamenter rejimin faziletlerinden, çoğulcu sistemin meziyetlerinden, milli iradenin öneminden bolca söz ediliyor, ama eskaza parlamentoya bir emr-i hak vâki olsa -gerçi hâlihazırda böyle bir darbeye hacet yok, fakat diyelim ki, böyle bir müdahale zuhur etse - bakanlar, milletvekilleri, parti ileri gelenleri eşlerine "hanım çantamı hazırla, birazdan beni almaya gelirler" diyeceklerdir. Basın memleketin huzura kavuştuğunu, politikacıların işleri çığırından çıkararak darbeyi kaçınılmaz kıldıklarını yazacak, üniversitelerin yönetici kurulları destek bildirisi kaleme almak için ivedilikle toplanacak, kahvehane politikacısı "ben **ihtilal** olacağını söylemiştim, iyi oldu, zaten bize Atatürk gibi eli sopalı bir adam lâzım" diye buyuracaktır. Darbeyi yapanlar başta olmak üzere siyasetin içindekiler "en kısa zamanda demokrasiye geçilmesi" temennisiyle demokrasiye olan bağlılıklarını dile getirecekler, darbe karşısında demokrasiden geçenler, demokrasiye geçilecek günleri beklemeye başlayacaklardır. Böylece, öznesi belli olmadığı için ancak edilgen kiple ifade edilebilen bir fiil dillerde tekerlenip duracak ve o fiilin "özne"liği bizzat mevcut fiili durumu yaratmış olanlara bırakılacaktır.

Sözünü ettiğimiz politik kültür, kuşkusuz ki, 12 Eylül'le oluşmadı, zaten vardı, ama 12 Eylül'le iyiden iyiye pekişti. O hâle geldi ki, ortam biraz gerginleşse - son örneğini Özal'a yapılan suikast girişimi ertesinde gördüğümüz gibi- hemencecik "ara rejim"den, "demokrasinin bir tehlike atlattığından" söz ediliyor, Kenan Evren 12 Eylül öncesinden söz edecek olsa, basından siyasi partilere uyarı seslerinin yükselmesi demokrasi savunuculuğu sayılıyor.

Siyasetçiler, politik kalemler 12 Eylül'den çıkartılan derslerden sözediyorlar, sık sık konsensustan, siyasal hoşgörüden konu açıyorlar, ama 12 Eylül'ün siyasi kültürdeki yerine, bu kültür değişmeden toplumun da, devletin de gerçek bir demokratikleşme sürecine giremeyeceğine pek az kişi değiniyor.

Öte yandan "Türkiye değişiyor, Türkiye değişiyor" sözü sık sık tekrarlanıyor. Türkiye değişiyor, elbette değişiyor da.. toplumsal siyasi kültürümüzde merkezi otoritenin yeri bir türlü değişmiyor. Evet, toplum değişmiştir, 12 Eylül 1980'in getirdiği politik koşullar da kısmen değişmiştir, ama ne rejim değişmiştir, ne de onu vareden politik kültür.

Ne de olsa Müslüman milletiz, hayır da, şer de Allah'tan gelir diye bir kez iman etmişiz. Fakat besbelli ki, şerden başka bir şey geldiği yok yukarıdan.

Durum böyleyken, gözümüzü yukarıya dikip "bu kadar şerir olma, biraz da mağfur ol, kerem et birlikte demokrasiyi kuralım, ülkeyi esenliğe götürelim" diye bir niyazda ya da temennide veya teklifte bulunarak siyasal kültür değişmez, "Türkiye değişiyor" saptamalarının birtakım politik illüzyonlara dönüştürüldüğü siyasal çözüm arayışlarıyla demokrasiye erişilmez.

Politik yaşamın ileriye ve yeniye doğru değiştirilmesi ancak mevcut siyasal kültürün içindeki demokrasi karşıtı ögelerin bertaraf edilmesiyle mümkün olabilir; böyle bir yenilenme ya da iyileşme ise her şeyden önce merkezi otoritenin hem merkeziyetçiliği hem de otoriterliği geriletilerek başarılabilir. Politik güçler dengesi demokratizm lehine ancak bu yoldan değişmeye başlayabilir. Bu amaç doğrultusunda asloları, yoğun bir siyasal ve düşünsel çalışmayla yığınların aktif siyasete çekilmesidir.

Herhangi bir toplumsal politik kültür, kuşkusuz ki, verili bir toplumun ve belli koşullar bütünlüğünün ürünüdür; bir sosyal bilinçlilik formu olarak ekonomik, sosyal, tarihsel, ulusal, geleneksel faktörlerden, toplumsal psikolojiden etkilenir, adalet duygusunun, ahlâk anlayışının, dinsel yargıların, estetik düzeyin -diğer sosyal bilinçlilik formlarının, ya da onların sistemlerinin, alt sistemlerinin- o verili koşullardaki biçimlenişiyle karşılıklı etkileşim içindedir. Bu etkenlerin tüm toplamı tarafından belirlenir, kendisinin geçirdiği evrim ise onlar üzerinde etki yapar, ilh.

Politik yaşamın ileriye ve yeniye doğru değiştirilmesi ancak mevcut siyasal kültürün içindeki demokrasi karşıtı ögelerin bertaraf edilmesiyle mümkün olabilir.

Bir toplumun siyasal kültürünün gelişmesi, yetkinleşmesi insanların en geniş şekilde toplumsal yaşamın tüm alanlarına gönüllü ve yaratıcı katılımlarının gerçekleştirilmesiyle ve kitleler ile politika arasındaki **yabancılığın** kaldırılmasıyla mümkündür. Bir başka deyişle, yığınlar politik yaşamı etkileyebildiklerini, değiştirebileceklerini gördük-▶▶

cilt cilt kitapla kanıtlanmıştır. Mehmet Ali Birand'ın askeri darbeyi anlatan ve yayınlanmadan önce zamanın genel kurmay başkanınca da okunup, esaslı hiçbir düzeltme görmeden yayınlanan kitabı, Ufuk Güldemir'in Sayın Evren ile General Rogers'ın nasıl bir noktada birleştiklerini ayrıntılarıyla belirleyen "Kanat Operasyonu"nu anlatan kitabı bu yazılara en önemli iki örnek olarak gösterilebilir.

Halkımız önceden yararlı ve kaçınılmaz olarak gördüğü 12 Eylül operasyonunun kendine nelere mal olduğunu yeni yeni görmektedir. Bir askeri operasyonun engellenmesi ve sivil toplumun bütün koşullarıyla, kesintisiz süregitmesi istek ve endişesi içindedir. Acaba bunun yolu nedir?

II

Bunun yolu demokrasiyi "tam" hale getirmektir. Bize demokrasiyi yanlış öğrettiler. Dediler ki "belli dönemlerde -bu dönemler dört ya da beş yıl olabilir- halk kendini yönetenleri seçerse, bu demokrasidir". Oysa demokrasi bu değildir. Demokrasi kendi içinden halkın seçtiği bir iktidar da olsa, bu iktidarın ne yaptığının, ne gibi kararlara vardığının, bu kararları nasıl uyguladığının halk tarafından **kesintisiz** ve **etkili** biçimde denetlenmesi anlamına gelir. Halk iki seçim yılı -günü- arasında bir iktidarın yapıp ettiklerini denetleyemiyorsa o ülkede demokrasi olmaz. Güçlülerin örgütleri iktidarları etkiler. Yani hükümetler sadece güçlü biçimde örgütlenmiş sınıf ve katmanların daha doğrusu sadece bir sınıfın -sanayici- ile aracılar katmanının etkisinde onların yarattığı etkiler doğrusunda yönetirler ülkeyi. Doğal ki adına bazen "mutlu azınlık", bazen "komprador burjuvazi" denilen bu ittifakın çıkarları Türk halkının çıkarlarıyla çelişki halindedir. Bu çelişki kısa bir sürede ortaya çıkar. Çelişkinin ortaya çıkışıyla en örgütlü grup, yine bu "mutlu azınlık"ça, ya da ülkenin dışından bu mutlu azınlıkla karşı karşıya ülke üzerinde pazarlık yapanlarca göreve çağrılır.

Kuşkusuz bir askeri yönetim, mutlu azınlığın seçimle gelen bir iktidardan daha çok işine yarar. Seçimle gelenlerin, emekçilere karşıt uygulamalara yakın veya uzak bir gelecekte yapılacak seçimleri düşünerek girememesi olasılığı vardır. Askeri yönetimler kendi icraatlarında bu gerçeği **çekinmeden dile getirirler.** Derler ki, onların (yani seçimle gelenlerin) **aşağılık seçim kaygılarıyla (!) yapamadıklarını biz yapacağız derler. Yaparlar da...** Örneğin 12 Eylül iktidarının emekçilerin çıkarlarını **bir seçimle gelen** -geldi varsayalım- bir MHP iktidarı bile yapamazdı. Bu nedenle olaylara doğru tanıt (teşhis) koyalım. **Ve askeri iktidarların doğası gereği emeğe karşı** olacaklarını ve zaten bunun için göreve çağrıldığını unutmayalım.

Halkımız önceden yararlı ve kaçınılmaz olarak gördüğü 12 Eylül'ün kendine nelere malolduğunu yeni görüyor.

Ancak bir demokrasi eğer halk üretim ilişkileri çerçevesinde ve üretim sürecinde, tıpkı sanayiciler, tefeciler ve aracılar gibi örgütlenir ve bu örgütler bilinçli ve güçlü hale gelirse, ne seçilmiş yönetimler bu kadar kısa dönemde bu derecede kokuşabilirler ne de bir sınıf ve katman ittifakı en örgütlü silahlı grubunu seçilenler yerine iktidara çağırabilir ve ne de bu çağırma olsa da, silahlı bir güç ciddi bir muhalefetle karşılaşmayı ve belki de yenilmeyi göze almadan iktidara el koyabilir. ■

leri oranda ona ilgi duyarlar, sosyal yaşamdaki etkinliklerini siyasal yaşam kanalından geliştirebileceklerine, iyileştirebileceklerine inandıkları ölçüde politik bakımdan aktifleşirler.

Bu nedenle, toplumu ileriye götürmek isteyen sosyal ve politik güçler her şeyden önce hem toplumsal, hem de siyasal alanda bağımsız bir güç halinde varolabilmek, o bağımsız gücü meydana getirecek halk yığınlarının - her alanda - kendi bağımsız ve özerk kurumlaşmalarını gerçekleştirebilmek, varolanlarını geliştirmek, güçlendirmek, söz konusu kurumlaşmaları, örgütlenmeleri bir araya getirmek için çabalarını yoğunlaştırmak zorundadırlar. Unutmamak gerekir ki, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan yığınlar siyaset ve devlet dışında ne denli güçlüyseler, ne denli örgütlüyseler, onların siyaset üzerindeki belirleyicilikleri, etkileri ve faaliyetleri de o denli güçlü ve sonuç alıcı olacaktır.

İşte, ülkemizdeki ileri güçlerin ileriliği, esas olarak taşıdığı bağımsız güç olabilme potansiyelinden, yetisinden ve realitesinden gelmektedir. Ama bu varoluş, bugünkü gibi küçük bir varlık halinde kaldığı sürece salt politik alana indirgenir ve bu durumuyla kayda değer politik bir güç haline de gelinemez.

Bugün ülkemizin en ivedi sorunu demokrasidir, toplumun da, devletin de demokratikleşmesidir. Ne ki, bu demokratikleşme aşağıdan, devlet dışından gelecektir, ancak ondan sonra devlete yansıyacaktır. Devletin toplumda demokratikleşmeye hizmet edebilmesi için demokratik güçler tarafından yönetilmesi, yani evvela kendisini demokratikleştirmesi gerekmektedir. Bugünkü yönetimin devleti demokratikleştirmesi beklenemez. Böyle bir beklenti, ya hiçbir şey yapmayıp beklemek - gerçekten de beklemek - olur ya da rica minnet bir konsensus arayışıyla yönetime ödün üstüne ödün vermeye dönüşür. Oysa 12 Eylül'ler ve onların politik kültürü bir yazgı değildir. O siyasallığı veri kabul edip muhalefet yapmak da muhalefet değildir.

Demokrasi ve siyasi kültür açısından yerli sosyal demokrasi ile onun solundakiler arasındaki başlıca fark buradadır. Sosyal demokrasi geleneksel merkezi otorite kutsamasını benimsemiştir, andığımız politik kültürü edinmiş, onun bir parçası olmuştur, merkezi otoritenin içindeki kurumlardan ve kurallardan dışarı çıkıp özerk bir sosyal - politik güç haline gelememiştir.

Gözümüzü yukarıya dikip "bu kadar şerir olma, kerem et birlikte demokrasiyi kuralım, ülkeyi esenliğe götürelim" diye bir niyazda bulunarak siyasal kültür değişmez.

Politik kültüre yer etmiş tabuların, kavramların, anti-demokratik önyargıların, sayısız koşullanmaların toplum bilincinden dışarlanması, siyasal kültürün köklü bir demokratik içeriğe, demokratik bir değerler sistemine kavuşması, böyle bir siyasal bilinçliliğin - ve siyasal aktivitenin - yaratılması, geniş yığınların devlete kul değil, ülkenin yurttaşları oldukları bilinciyle tercihlerini, görüşlerini belirleyecekleri koşullara varılması için yoğun çaba göstermek tüm demokratik kesimlerin işidir. Sosyal demokrasi de bu güçlerdendir. Ama unutmamak gerekir ki, merkezi otoritenin sosyal demokrasiden daha soldaki güçlere ve düşüncelere tahammülü yoktur. Ona böyle bir tahammül ve hoşgörü çağrısı çıkarmakla ülkede ne siyasal ne de sosyal bir güç haline gelmek mümkündür. Sol kendi gücüyle, kendi örgütlenmesiyle, birleşmesiyle, politika sahnesinde temel güçlerden birisi haline gelmek ve halkın siyasal olsun ya da olmasın tüm demokratik kurumlarıyla bizatihi kendi sosyal ve örgütlü varoluşunu yaratmasına yardımcı olmak zorundadır. Solun varoluş nedeni buradadır, sol bunu başarmadıkça "dünyayı değiştirme" öngörüsü süslü bir söz olmaktan öteye gidemez. ■

12 Eylül'ün ekonomi politiği

KISKACA GİRDİK

Ekonomik ve toplumsal yapı, yerli ticari sermaye, uluslararası tekeller, 12 Eylül üçlüsünün kıskacı içine alınıyor.

Türkiye, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle, önceki dönemlerden çok farklı bir ekonomik ve toplumsal sürece sokulmuş bulunuyor. 12 Eylül, yoğun bunalım döneminde ekonomik sorunlara çözüm için öngörülen 24 Ocak ekonomik önlemlerini tamamlıyor, onlara kalıcı bir nitelik kazandırıyor. Ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmeleriyle, tam bir bütünsellik gösteriyor. 12 Eylül'ün gerçek niteliğinin anlaşılması için bu bütünselliğin gözden uzak tutulmaması ve konumunun iç ve dış gelişmeler çerçevesinde saptanması gerekiyor. Nicel ve nitel farklılaşmalar gösterse de, Türkiye'nin ekonomik gelişmesi, özel girişimciliği güçlendirmeye dayanıyor. Bu durumda, 12 Eylül sonrasının gelişmelerinin kavranması için, önceki dönemlerle farklılığının netleşmesi yönünden, konunun tarihsel gelişme içinde sergilenmesi zorunlu oluyor.

Az gittik, uz gittik

Ülkemizde, özel girişimciliği güçlendirme yoluyla ekonomik gelişmenin sağlanması anlayışının **egemen** olması, kesinkes uygulama alanı bulması, İkinci Dünya Savaşı sonlarından başlıyor. Ondan önce, özel girişimi güçlendirmeye dayalı bir politika izlenmekle birlikte yerli özel sermayenin yetersizliği, kamu girişimciliğini öne çıkarıyor. Ulusal bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla tamamlamak isteyen Cumhuriyet hükümetleri, yerli üretimi artırmanın, üretim olanaklarını genişletmenin çözümünü kamu girişimciliğiyle buluyor. Savaş sonrasında, yerli ticari sermayenin gelişmişliği ve özellikle ABD'nin istemleri, özel girişimciliğin egemen olmasını sağlıyor. 12 Eylül öncesinde uygulanan özel girişimci politikanın belirleyici özelliklerinden biri, yerli üretim olanaklarının geliştirilmesine, giderek, yerli sermayenin sanayi sermayesine dönüşmesine, önem vermesidir. Dönemin hükümetleri, iç pazarı yabancı mallara açmıyor, ekonomi yazınında bilinen adıyla, dışalım yerine yerli üretim politikası izliyor.

Sonra, özel girişimci niteliklerine, bunu açıkça vurgulamalarına karşılık, 1980 öncesi otuz yılının hükümetleri, kamu ekonomik kuruluşlarını (KİT'i) özel kesime devir işlemlerini yapamıyor. Bunun yerine, KİT'in, özel girişimlerle ortaklıklar kurarak, ucuz girdi sağlayarak ve nitelikli personel gereksinmelerini karşılama gibi yöntemlerle, çok yoğun bir biçimde özel birikime destek olmaları yoluna gidiliyor. Ek olarak, KİT'in 1950'li yıllarda temel tüketim malları, 1960'lı yıllarda ara malları ve 1970'li yıllarda da yatırım mallarını üretiminde işlev görmeleri sağlanıyor.

Üçüncü nokta, gelir ve bölüşüm süreçleriyle ilgilidir. 12 Eylül öncesinin yönetimleri, işçilerin, memur ve emeklilerle köylülerin satın alma gücünü azaltma yoluna gidemiyor, mutlak anlamda yoksullaşmalarını sağlayamıyor. Varolan göreli demokratik ortamda hükümetlerin toplumsal istemleri gözardı edememeleri, özellikle 1960'lı yıllarda sendikal hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi ve işçi sınıfının örgütlü uğraşısı bu politikanın izlenmesinde etken oluyor. Ek olarak, yerli üretime dayalı gelişme anlayışı da, iç pazarın genişletilmesini, buradan salt emeğiyle geçinenlerin alım gücünün azaltılmamasını gerekli kılıyor.

Türkiye, bu koşullarda 1970'li yıllara giriyor. Ancak, iç ve dış gelişmeler, 1960'lı yılların demokrasi içinde sanayileşme türü gelişme anlayışına izin vermiyor. ABD, Dünya Savaşı sonrasından başlayarak, Türkiye'nin demir-çelik, petrokimya ve kâğıt gibi alanlarda, ağır sanayi kurmasına, sürekli karşı çıkıyor. Aynı istem, Dünya Bankası ve IMF çevrelerince de sürekli vurgulanıyor. Ülke içinde, hak ve özgürlüklerin yaygınlaşması, sermaye kesimini ürkütüyor. 12 Mart 1971 askeri müdahalesi bu çerçevede gerçekleştiriliyor, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması yoluna gidiliyor. 1970'li yıllar, dışalım yerine yerli üretim biçimi sanayileşme politikası için, bir sınav oluyor. O yılların hükümetleri, bu politikada ısrar ediyor, makine ve motor sanayilerinin kurulması, bu amaçla KİT'in yeniden öne çıkması gündeme geliyor.

Ülke 1970'li yılların sonlarında, ekonomik ve siyasal bunalıma sürükleniyor. Dış ödeme güçlüğü ve enflasyon, şiddet eylemlerinin yoğunlaşmasıyla tamamlanıyor.

...Ve 12 Eylül'e ulaştık

Ülke 12 Eylül'e geldiğinde, ekonomik ve toplumsal bunalım doruk noktasında bulunuyor. Bunalımdan çıkışın siyasal çözümü, hak ve özgürlüklerin olabildiğince sınırlandırılması, demokratik süreçlerin sona erdirilmesiyle bulunuyor. Ekonomik sorunun çözümü de, Türkiye'nin dünya kapitalist sistemiyle **tümüyle bütünleşmesi** oluyor. Bütünleşme, gelişmiş kapitalist ülkelerin çok açık ve keskin bir işbölümü kavgası verdikleri dönemde oluyor. Sanayileşmiş ülkeler, kendi aralarında **teknolojik üstünlük** uğraşısı veriyor, bu alanda yarışıyor, rekabet ediyor. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerin pazarlarına egemen olmada, işbirliği ediyor; az gelişmiş ülke pazarlarını paylaşımı yoğunlaşıyor. IMF ve Dünya Bankası destekli bu süreç, sanayileşmiş ülkelerin teknoloji üretimini, beyinsel üretimi tam bir kıskançlıkla kendileri için tutma-

larını, az gelişmişlerin ucuz emek, ucuz hammadde kaynağı olmasını sağlıyor.

12 Eylül'ün ekonomi politiği, bu çerçevede, açıklık kazanıyor. Gerçekte, 12 Eylül, yalnızca, ekonomide dışa açılma süreçlerini sürekli kılmakla kalmıyor. Getirdiği yasal ve kurumsal düzenlemelerle, uluslararası tekelci sermayenin çıkarlarına, gelişmiş kapitalist ülkelerin istemlerine siyasal ve toplumsal uyumu sağlıyor; daha doğrusu, bütünsel bir çöküntü ve yıkımın aracı oluyor. Sonuçta, ekonomik ve toplumsal yapı, bu süreçten çıkar sağlayan yerli ticari sermaye, uluslararası tekeller ve 12 Eylül üçlüsünün kıskacı içine alınıyor.

Bu kıskacın ekonomik içeriği piyasa ekonomisine öncelik verilerek dışa açılma biçiminde sunuluyor. Oysa, bu süslü önermelerin altında yatan, üretimsizlik, işsizlik ve dış borçlanmadır.

12 Eylül dönemi, üretim olanaklarının genişletilmesini sağlayamıyor, sermayeyi üretken sermayeye dönüştüremiyor. Nitekim, ekonomik bunalımın en yoğun olduğu 1978-79 yıllarında ulusal gelir içinde yatırımların payı % 22 dolayındaydı, bu oran sürekli bir azalma eğilimiyle 1987'de % 17,6'ya düşüyor. Tüm özel girişimci sözlere karşın, özel kesimin yatırımlarının ulusal gelire oranı, aynı yıllarda, % 11'den % 7,5 dolayına iniyor. 12 Eylül öncesinde, yurda gelen yabancı özel sermayenin % 87 gibi bir bölümü imalat sanayiine gitmekteydi, bu oran günümüzde, % 55 dolayına gerilemiş bulunuyor. Toplam yatırımlar içinde, tarım, madencilik, sanayi ve enerji gibi üretken sektör yatırımlarının payı da, % 56'dan % 38 dolayına inmiş bulunuyor. Tüm bu göstergeler, bir gerçeği kanıtlıyor; 12 Eylül ekonomisi, toplumsal **üretim olanaklarını** genişletemiyor. Sermaye, ticari sermayeye dönüşürken, işsizlik çığ gibi büyüyor, OECD verilerine göre % 80'ini yaşları 15-25 olan gençlerin oluşturduğu 7 milyon kişi işsizdir.

12 Eylül dönemi ekonomisinin en başarılı olduğu alan, dışsatımın artırılmasıdır. Doğrudur, Türkiye'nin dışsatımı bu dönemde dört katına yakın artmıştır. Ancak bu artış, üretim artışından kaynaklanmıyor, dışsatıma verilen aşırı parasal desteklerden doğuyor. Çok basit bir hesapla kolayca görülebilir ki, bir dışsatım dolarının Merkez Bankası'na maliyeti, bu parasal destekler nedeniyle, satış fiyatının en az % 50 fazlasına geliyor. Bugün örneğin 1400 liraya sattığı bir dışsatım dolarına banka en az 2100 lira ödüyor. Ek olarak, ülkenin dış ticaret fiyat oranları, ekonominin zararına işliyor. Türkiye, bir birim dışalım için, 1979'a göre bunun iki katı dışsatım yapmak zorunda kalıyor. Dışsatım artarken, ülke yoksullaşıyor.

Ekonominin dış dünyasının asıl ilginç boyutu, dışalımın göreli ve aşamalı biçimde serbest bırakılmasında görülüyor. Ülke, uluslararası tekelci sermayenin pazarı yapılıyor. Dış krediler bunun karşılığında veriliyor, yine çok sözü edilen artan dış "itibarın" arkasında yatan çıplak gerçek, ülkenin bir açık pazar konumuna getirilmesidir. Yabancı sermaye ise, bankacılık, mühendislik, danışmanlık, satış hizmetleri ve bir ölçüde de turizm sektörlerine yoğunlaşıyor.

Üretimi ve yatırımları artıramayan 12 Eylül ekonomisi, ülkenin bir ucuz emek cenneti olmasını sağlıyor. İşçi, memur, emekli ve köylü gibi emeğiyle geçinen toplum kesimlerinin satın alma gücü, sürekli biçimde düşürülüyor. 1979'daki düzeyinin en az % 60 altına inmiş bulunuyor. Vergileme dahil, tüm düzenlemelerini özel sermaye birikimini artırmaya göre yapan bir anlayış, sonuçta, bunu başaramıyor. Yukarıda değinildiği gibi, özel yatırımları artıramıyor. Sonuçta, sekiz yıl boyunca yinelenen tüm "istikrar" özlemlerine karşın, ekonomi, ne dış ödeme güçlüğünden ne de enflasyon baskısından kurtuluyor. Uygulanan politika, amaçladığı bu sorunları bile çözüme yetmiyor. Bunalım giderek derinleşiyor. Herhangi bir ekonomi politikasının başarı ölçütü, üretim olanaklarını ne ölçüde genişlettiğidir. 12 Eylül bu ölçüte göre, tam anlamıyla, başarısızdır. Ancak, 12 Eylül, bu başarısızlığına koşut olarak, büyük yıkımını, toplumsal ve siyasal gelişmelerde gösteriyor.

Toplum, ekonomik ve siyasal baskı altında tutuluyor. Yoğun baskı ve kapkaranlık anti-demokratik ortam, toplumsal gelişme yollarını tıkıyor. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki sınırlamalar, sendikal haklar başta olmak üzere örgütlü hak arama yollarının kapatılması, basın özgürlüğünün kısılması 12 Eylül'ün ekonomi politikasını tamamlayan öğeler oluyor. Bunu, üniversitelerin kışlaya dönüştürülmesi tamamlıyor, beyinler türbana sarılıyor, yüzyıllardır değişik kültürlerin beşiği olan Anadolu, tam bir kültür yozlaşmasına tanık oluyor. Gencecik beyinlerin geliştirilmesi yerine, Ortaçağ karanlığı tekelci sermayenin sömürüsünü biraz daha artırmak için, egemen kılınıyor.

▲**Ucuz emek cennetinin çalışanları.** *12 Eylül'de işçilerin satınalma gücü düşürüldü, bir bardak demli çayı bile ucuza çıkarma çabaları ortaya çıktı.*

Sonuç, ya da nasıl bir yarın?

12 Eylül rejimi, ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlara çözüm getiremediği gibi, varolan sorunların daha da ağırlaşması sonucunu veriyor. Dış borçlar, 12 Eylül öncesine göre üçe katlanıyor, işsizlik artıyor, ulusal üretim olanakları genişlemiyor. Toplumun değişik kesimleri geleceğe umutla, güvenle bakamıyor. 12 Eylül, faşizmin besleyicisi, süt anası olan, 1980 öncesinin şiddet eylemlerinden doğan **korkuyu** gündemde tutarak, sürüyor.

Herhangi bir ekonomi politikasının başarı ölçütü, üretim olanaklarını ne ölçüde genişlettiğidir. 12 Eylül bu ölçüte göre, tam anlamıyla başarısızdır. Ancak 12 Eylül, bu başarısızlığına koşut olarak büyük yıkımını toplumsal ve siyasal gelişmelerde gösteriyor.

Bu karanlık gidişe son verilmesinin bir tek yolu bulunuyor. Demokrasiden, ulusal bağımsızlıktan ve özellikle yerli üretimin, beyinsel üretim dahil, artışından yana olan tüm toplum kesimlerinin birleşmeleri gerekiyor.

Önce, Türkiye ekonomisi bir yol ayrımındadır. Özel girişimciliğe dayalı gelişme, **tek başına**, yeterli değildir. Dolayısıyla, satıyoruz, sattık sözlerine karşın, kamu girişimciliği varlığını sürdürecektir. Özellikle temel mal ve hizmetlerin üretilmesiyle, en yeni teknolojilerin alınmasında ve giderek yerli üretimde, KİT'e önemli işlevler düşmektedir. Hızla artan, 60 milyonluk nüfusuyla bir ulus, yalnızca imparatorluk döneminin görkemli askeri başarılarıyla bir teknoloji ve uzay çağı olacak olan 21. yüzyıla giremez. Türkiye ekonomisi, çağdaş üretim tekniklerini, yeni teknolojileri bir noktasından "yakalamak" zorundadır. Bu süreçte, araştırma birimleriyle, özerk üniversiteleriyle, beyine dayalı üretimin de gelişmesini sağlayacağından çok önemlidir. Bu tür bir ulusal amaca ulaşılmasında, kuşkusuz, kamu girişimciliği öne çıkmaktadır.

Sonra, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla, bir yaşam biçimi olarak yerleşip derinleşmesi, önem kazanıyor. Çağımız, değişik toplum kesimlerinin **örgütlü** hak arama yollarını buldukları çağdır. 12 Eylül'ün insanları yalnızlaştıran, baskı altında bireyciliğe iten anlayışının yerini, kesinlikle, sendikalar, dernekler, kooperatifler ve meslek birlikleri gibi toplum kesimlerinin örgütleneceği süreçler almalıdır. Bu durumda en güncel sorun, çoğulcu ve katılımcı demokrasiye işlerlik kazandırılmasıdır. Bu doğrultuda oluşacak toplumsal ve ulusal bilinç, bu bilincin düzeyi ve niteliği, 12 Eylül'lerin de gerçek sonu olacaktır. ■

AYIN KONUSU
12 EYLÜL

Gül Çakır

İCRAAT ANAYASAYA UYGUNDUR

''Anayasal düzen''e geçişimizden altı, ''parlamenter rejim''e geçişimizden beş yıl sonra, ''anayasa dahilinde müdahale'' dönemini tüm tezahürleriyle birlikte yaşıyoruz.

A nayasa düzeni''ne geçişimizin ''demokrasiye dönüş'' alameti olmadığı, her gün karşı karşıya geldiğimiz demokrasi dışı icraat ve görüntülerle bir kere daha anlaşılıyor. Bizzat kendisi demokrasiyi sona erdiren bir müdahalenin ürünü olan 1982 Anayasası'nın ''demokrasi''mizin güvencesi, seçilmezse devlet başkanı seçilirse Cumhurbaşkanı olarak işbaşında bulunan Evren'in ise bu ''güvence''nin kefili olduğu düşünülürse, bu görüntülerde şaşılacak yan yok. 12 Eylül'ün kurumlaşma sürecini darbenin dışında mütalâa etmek yanılgısına düşmeyenler, darbeyle yaratılan fiili durumun artık ''anayasal düzen''e dönüşmüş bulunduğunu anlamakta güçlük çekmiyorlar.

''Anayasal düzen''e geçişimizden altı, ''parlamenter rejim''e geçişimizden beş yıl sonra, ''anayasa dışı'' müdahaleye şimdilik gerek bırakmayan bir ''anayasa dahilinde müdahale'' dönemini tüm tezahürleriyle birlikte yaşıyoruz. Gerçekte, 12 Eylül'ün bugününden ne beklendiği, ''demokrasi''ye resmen geçişimizden önce, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde açıklanmıştır: ''Bir ülke böyle mütemadiyen sıkıyönetim idaresi altında tutulamaz. Öyle bir idareye sahip olmalıyız ki, artık mevcut yönetimler böyle sıkıyönetime başvurmadan bu tür olayların üstesinden gelebilsinler''.[1] Başta 1982 Anayasası olmak üzere mevcut rejimin hukuki çerçevesini çizen yasalar ve tüm mevzuat bu anlayışa uygun olarak şekillenmiş, askerin gözetimi ve eli altında bir ''demokrasi''den öte hiçbir beklentiye kağıt üzerinde dahi cevaz verilmemiştir. Kaldı ki hiçbir illüzyona kapılmamak gerektiği en açık biçimde defalarca anlatılmıştır: ''El sürülmemiş bir şey bırakmama niyetindeyiz. Hiç olmazsa bizden sonra gelenler rahat etsinler. 12 Eylül günü yaptığım konuşmada nelere değindiysem, gerekeni yapılmış, ilgili kanunlar çıkarılmıştır (...) birtakım hususların düzeltilmesi için tedbirler alındıkça birtakım çevrelerde belli rahatsızlıklar başladı. Onlar zannettiler ki söylediklerim o zamanın heyecanı içinde söylenmiş şeylerdi. Hayır sevgili vatandaşlarım **onların hepsi teker teker düşünülerek** söylenmiş şeylerdi. Bunlar arasında okullarımız vardı, üniversitelerimiz vardı, yargı organları vardı, dernekler vardı, diğer anayasal ve anayasal olmayan kuruluşlar vardı''.[2] Fiili iktidarı ''anayasa düzeni''ne dönüştürme yolunda gereken tüm adımlar atıldıktan sonra, tanklar artık gönül rahatlığıyla sokaklardan anayasa hükümlerine çekilmiştir.

''İç düşman''

12 Eylül rejiminin kurumlaşmasında temel taşlardan en önemlisini oluşturan 1982 Anayasası'na yurttaşların bir kısmını ''iç düşman'' olarak gören şu yaklaşım egemendir: ''Çağımız gizli savaş devrini yaşamaktadır. Düşman hudutlardan saldırmıyor, hedefi olan toplumun içine nüfuz ederek ayrılıkçı, bölücü, milli bağları ve dayanışmaları tahrip edici ve milleti içinden parçalayıcı mihraklar ve unsurlar halinde, ülkenin, halkın ve devletin içinde belirip ortaya çıkıyor''.[3] Bu teşhisin 1982 Anayasası'nda nasıl ifade bulduğuna geçmeden önce, taşıdığı **beynelmilel** özelliğe değinmek gerekiyor. 12 Eylül retoriğinin ve icraatının ordunun görevinin ülkeyi ''iç düşman''a karşı korumak olduğuna dair ''milli güvenlik doktrini''yle tam bir rezonans göstermesi rastlantı değildir. Bu husus darbenin iç ve dış koşullarının analizine, kurumlaşma sürecine ve rejimin niteliğine ışık tutması bakımından asla gözardı edilmemelidir.[4]

''İç düşman'' olarak görülen ve gösterilen yurttaşlara duyulan hiddet 1982 Anayasası'nın ilânından önce her vesileyle belirtilmiştir. ''Kendilerini artık muayyen bir ideolojiye angaje etmişler, beyinlerini yıkamışlardır. Bu gibilere ne yapsanız, ne söyleseniz para etmez. Onları kafalarından kesseniz, inandıkları bu sapık ideolojilerden ayıramazsınız''[5] şeklinde tanımlanan ''iç hain güçler''e karşı, Anayasa **''hiçbir düşünce ve mülahazanın** Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma görmeyeceği''ni kesin biçimde ilan etmiştir. Bunun anlamı yukarıdaki ''mülahaza''ya uygun düşmeyen dünya görüşü ve düşüncelere hayat hakkı tanımayacağıdır. Nitekim ''siyasi partiler Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olarak çalışırlar'' hükmünü getiren Siyasi Partiler Kanunu'ndan, ''yağlı güreş hakemliğini yüceltmek için güreş meydanları içinde ve dışında Atatürk ilkelerinin verdiği güç ve inançla'' çalışmayı öngören Yağlı Güreş Yönetmeliği'ne kadar bilcümle mevzuat da bunu doğrulamaktadır.[6] Öte yandan ''Türk milli menfaatleri, Atatürk ilkeleri'' vb. kavramlar da ancak iktidarı elinde bulunduran askerlerin tefsirine uygun anlaşılmak zorundadır. ''Atatürk'ün koyduğu ilkeler yanlış tefsir edilerek gençlere şırınga edilmeye çalışılıyorsa hareketsiz kalınmayacağı'' gösterilmiştir.[7] Ve nihayet demokrasinin ve hukuk düzeninin **''bu Anayasa'da gösterilen** hürriyetçi demokrasi ve **bunun icaplarıyla belirlenmiş** hukuk düzeni'' olarak anlaşılması gerektiği anayasa hükmüdür.

▼ *Askerin gözetimi ve eli altındaki bir ''demokrasi''den öte hiçbir beklentiye kağıt üzerinde dahi cevaz verilmedi.*

AYIN KONUSU
12 EYLÜL

▲**Özal'ın rejimi.** *"Kapanmış bir 12 Eylül dönemi"'nin halefi değil, 12 Eylül'ün bugünü.*

"Demokrasiye geçiş"imizi belgeleyen 1982 Anayasası'nın bir diğer temel özelliği uluslararası kabul gören, evrensel insan hak ve özgürlüklerini tanımamasıdır. Anayasa'nın "temel hak ve hürriyetler"'i düzenleyen her bir maddesinin uluslararası normlara nasıl ters düştüğü üzerine pekçok örnek verilebilir. Oysa anayasanın temel hak ve özgürlükleri fiiliyatta ortadan kaldıran lafzını uzun boylu irdelemeye dahi gerek yoktur. Zira "temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının kısmen veya **tamamen durdurulabilir** veya bunlar için anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir" olduğu anayasada hükme bağlanmıştır (md.15). Temel hak ve hürriyetlerin "milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla" **tamamen** durdurulmasının nasıl mümkün olabileceğini soranlar cevabı 12 Eylül "hukuk"unda aramak durumundadırlar.

Temel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak 1982 Anayasası'nda yer alan en vahim ihlâl, hiç kuşkusuz, yaşama hakkı teminatının ortadan kaldırılmış olmasıdır (md. 16). "İç düşman"a açılan savaşta yaşama hakkının ortadan kaldırılma bilançosu İnsan Hakları Derneği'nin saptamalarından çıkarılabilir.

1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklere "demokrasi tarihimizde geçirdiğimiz tecrübelerin bize öğrettiği zaruretlerle bazı sınırlamalar" getirilmiş, bu anayasa "Türk halkına ne gerekiyorsa onu karşılayacak bir anayasa olarak" hazırlanmıştır.[8] Buna göre Türkiye Cumhuriyeti "toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde" insan haklarına saygılıdır. Her Türk vatandaşı "**bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden** eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve madde ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine **doğuştan** sahip"tir. Doğarken böyle bir anayasanın yapılabileceğini öngörememişsek, kabahat 12 Eylül'ün değildir!

Ama esas çarpıcı olan, "demokrasi tarihimizin" talep ettiği söylenen bu kısıtlamaları 11 Eylül 1980'de ilân edilen Şili Anayasası'nda da aynen bulmaktır. Şilililer de bizim gibi, maddi ve manevi varlıklarını evrensel insan hak ve özgürlüklerine göre değil, "bu anayasa ile tesis edilen hak ve hürriyetlere uygun olarak" geliştirme hakkına sahiptirler. Sıkıyönetim ve olağanüstü hal koşullarında bu hakların hiç kullanılmaması, normal koşullarda ise "milli güvenlik" gereklerine uygun kullanılması anayasanın güvencesi altındadır.[9] Her iki anayasa da "milletin birlik ve beraberliğinin bozulmasına imkân hazırlayan" ve "hak ve hürriyetler karşısında devlete kendi kendisini koruyabilme imkânı bahşetmeyen" önceki anayasaların yerine ve "milli güvenliğin sağlanması, cumhuriyetin korunması" görevini yerine getiren ordunun gözetiminde hazırlanmış, "hak ve özgürlükleri genişletip, koruyalım derken, güçsüz, bir şey yapamaz duruma getirilen" devlet güçlendirilmiştir.

1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin kullanılamamasını garanti altına almak üzere getirilen genel ve özel kısıtlamalar herkesin bilgisi dahilinde olduğu için bunlara tekrar yer vermeye gerek yok. Yine de bunların ilâve sıkılamalarla vardığı gülünç boyutları, çeşitli maddelerde yer alan bir tekerlemeyle vurgulayalım:

"Dernekler siyasi amaç güdemezler... sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler."

"Sendikalar siyasi amaç güdemezler... dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler."

"Siyasi partiler... dernekler, sendikalar, vakıflar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar."[10]

"İç düşman"a karşı beynelmilel önlemlerden, 'serseri' mülahaza edilen yurttaşlara yönelik milli önlemlere kadar her yönüyle 1982 Anayasası, 12 Eylül'ün "hukuk"u olduğunu ve bizzat kendi varlığının demokrasiye dönüşüm önünde bir engel oluşturduğunu tartışmaya yer bırakmaksızın göstermektedir.

Askeri vesayet

"Anayasa düzeni" 12 Eylül'le yaratılan fiili durumu güvence altına alırken, en başta da iktidar üzerindeki askeri vesayete süreklilik kazandırmıştır.

"Türk Silahlı Kuvvetlerimizin asli görevi olan Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak, ancak felaketlerden sonra, yani iş işten geçtikten sonra ifa olunacak bir zabıta görevi telakki edilemeyeceği"[11] için, bu görev, Anayasa'nın "Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda" hazırlandığı ve "Türk milleti tarafından, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunduğu" ibareleriyle Başlangıç bölümünde kabul ve ilan edilerek "anayasal"laşmıştır. Artık asker-sivil "demokrasiye âşık Türk evlatları"nın mülahazalarına katılmayan "iç düşman"lar için anayasa dahilinde demokrasi dışı müdahalelerin günlük hayatın sürekli parçası haline gelmiş olmasında anlaşılmaz yan yoktur.

1982 Anayasası'nın kişilik haklarıyla ilgili bölümünde sınırlama gerekçesi olan "milli güvenlik", devlet yapısına değgin hükümlerde "Konsey" olarak gelip icranın tepesine oturmuştur. Milli Güvenlik Konseyi "devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, **toplumun huzur ve güvenliğinin** korunması"'nı, kısaca toplum hayatının her yönünü zapt-u rapt altında tutmayı görev bilmekte ve sözünü dinletmektedir. Askeri vesayetle ilgili olarak sıkıyönetim ve olağanüstü hal uygulamalarına ilişkin hükümler de yeterince fikir vermektedir: "Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi **belirtilerin** ortaya çıkması" olağanüstü hal'i, "olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması" ise sıkıyönetimi gerektirmektedir. "Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzeni"'nin yukarıda belirttiğimiz üzere 12 Eylülcülerin anayasal konum elde etmeleri anlamına geldiği düşünülürse, demokratik hak ve özgürlükler için her tür girişimin anayasada belirtilen türden "ciddi belirti" olarak görü[illegible] pekalâ mümkündür. Nitekim olan da budur. Üstelik "demokrasiye geçiş" vitrininde bulunmamız, bu vesayetin arada bir "hepimiz bu vatanın evladıyız. Bugün üzerimizde bir üniforma var, yarın üniforma yok. Bugün üzerimizde üniforma yok, yarın var"[12] türünden gözdağlarıyla hatırlatılmasına da engel değildir.

Sonuç olarak, "anayasa düzeni"ne adım atışımızdan bu yana tanık ve hedef olduğumuz icraatın tekrar tekrar gösterdiği gerçek şudur: Mevcut rejim "kapanmış bir 12 Eylül dönemi"'nin halefi değil, 12 Eylül'ün bugünüdür. ■

DİPNOTLAR:

1- K.Evren, Anayasayı tanıtma gezisi/İzmir Konuşması, Tercüman 3.11.1982.

2- Bursa Konuşması, Tercüman 5.4.1982.

3- Radyo-TV Konuşması, Tercüman 1.11.1982.

4- Küba Devrimi'nin ardından Latin Amerika ordularının görevini "iç güvenlik"'i sağlamak olarak belirleyen Kennedy-McNamara stratejisinin dayandığı "milli güvenlik doktrini" diğer kıtalarda da, Pakistan'dan Güney Kore'ye kadar bir dizi ülkede darbelere gerekçe edilegeldi.

5- K.Evren, Diyarbakır konuşması, Tercüman 29.10.1982.

6- Siyasi Partiler Kanunu No.2820, 22.4.1983; Yağlı Güreş Yönetmeliği Resmi Gazete sayı 18401, 14.5.1984.

7- K.Evren, Balıkesir konuşması, Tercüman 19.4.1982.

8- Trabzon ve Erzurum konuşmaları, Milliyet 27-28.10.1982.

9- Şili 11 Eylül 1980 Anayasası md.1 ve md.41.

10- 1982 Anayasası md. 33, 52, 69.

11- K.Evren, Radyo-TV konuşması, Tercüman 26.10.1982.

12- Göle konuşması, Cumhuriyet 17.2.1988.

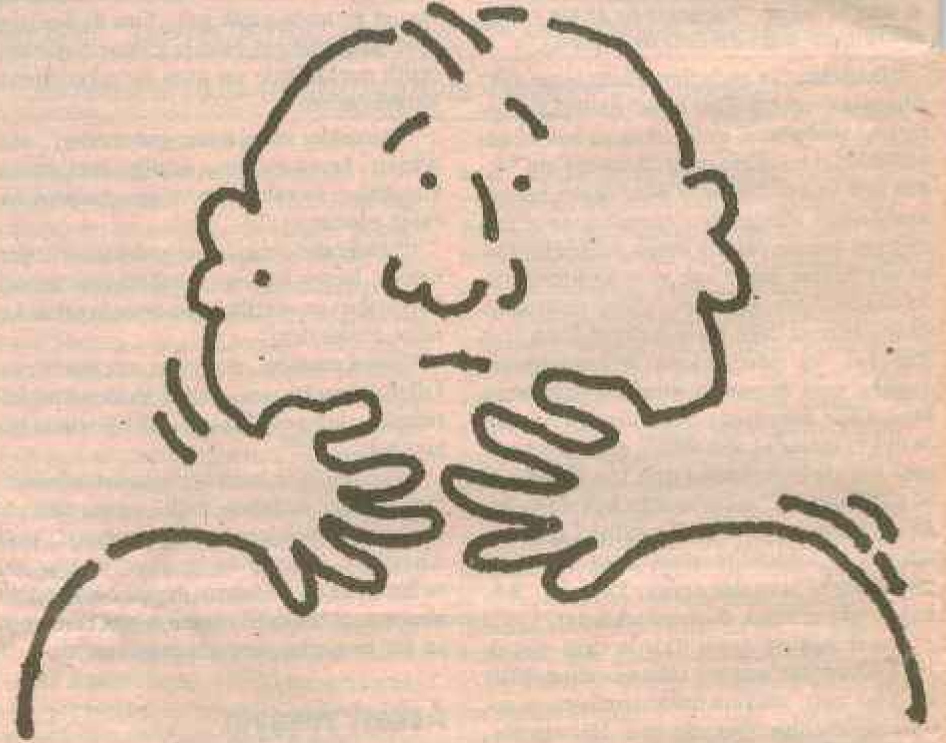

▼**Atatürk ilkelerinin verdiği güç ve inançla.** Yağlı Güreş Yönetmeliği bile, güreş meydanları içinde ve dışında "Türk'ün tarihi ve manevi değerlerinin korunmasına özen gösteriyor.

Tomris Uyar

Darbelerin öbür yüzü

Bir darbenin kişisel yaşamı, toplumsal yaşamı gizli gizli kemiren etkisini, "dışarı"yı bir tür "içeri"ye çeviren baskıyı da görmezden gelemeyiz.

Metal Yorgunluğu adlı öykümün başkişisi dürüst, yılgın, yıkılmış bürokrat Ferdi Bey, yaşamını devleti kurtarmaya adamış, bu yüzden sevdiklerinin acılarına bile körleşmiş eski hesap uzmanı, yurdumuza DÜŞSA anonim şirketi tarafından getirtilen bilgisayar Lin Bey'e "kesintisiz bir uyku" karşılığında bütün düşlerini vermeye çalışırken şöyle diyor bir ara: "Diyeceğim, bizim halkımız sokağa on yılda bir çıkar. İnançları ve parası değer düşümüne uğradığında. Her on yılda bir kılığı da değişir. Düşüşü kolaylaştıran yabancı unsurlardan birtakım özellikler kaptığından." Kot pantolon giyen, ağır kokular sürünen, gömleklerinin yakası göbeklerine kadar açık, boyunlarında Osmanlı işi madalyon, serçe parmaklarında Anadolu-işi yüzükler taşıyan, konuşurken çok bağıran, insana dirsek payı bir boşluk tanımayan yeni yabancı unsurların, takas edilecek düşleri bile olmayan bu hoyratlar kalabalığının bilgi ve becerilerini sıraladıktan sonra da "Tamam, dedim kendi kendime", diyor, "yakında halkımızı yine sokaklarda görebileceğiz." Öykünün yazılış tarihi Nisan 1980.

Yazarın kafası, eski CHP'li Ferdi Bey'in kafası kadar karışık değilse de -en azından "halk" tanımı konusunda- onun da birşeylere hazırlandığı belli oluyor. Birtakım olayların tırmandığını ya da ustalıkla tırmandırıldığını bilen yine de karamsarlığa kapılmamak, umudunu yitirmemek için bu bilgileri "sezgi" diye nitelemeye çalışan bir aydın, üç beş günlüğüne de olsa tatile gitmemelidir! Güzel bir doğa görünümü, gazeteleri sabah erkenden okuma alışkanlığının ister istemez yokolması, dostlarla söyleşiler, sezgilerini bile bir süre bilinçaltına atmasına yolaçabilir.

Bastıran yağmurla İstanbul'a geldik. Eve. Radyodaki sesler habire güven veriyordu. Televizyonu açtım: Programlarda değişiklik yoktu. Sokaklar doluydu.

12 Eylül günü Kuşadası Festivali'nden ailecek dönerken, sabahın altısında otobüs şoförünün açtığı radyodan Hasan Mutlucan'ın türküleri yükselince, önce oğlum atıldı: "Anne, ihtilal olmuş galiba!" O günlerde 11 yaşındaydı ama anlaşılan evde konuşulanlardan ya da sokaklarda esen ve her nedense (!) bir türlü dindirilemeyen terör rüzgârından derinden etkilenmiş, o da birşeyler bekliyormuş.

O anda bütün ertelediklerim yüzeye vurdu: Ve "acı acı rahatladı içim". Hiç değilse beklemek bitti! İki-üç kere kimlik aramasından geçip, iki kere de aranacak bavullarımızı yerlere döktükten sonra Bursa'da iki saat kadar bekledik. Bu süre içinde bavulumda hangi kitapların bulunduğunu, yanımdaki festival broşürlerinde neler yazdığını düşünmeye, anımsamaya çalıştım. Yolcuların çoğunun attığı sevinç çığlıklarına kulak kabartmamaya uğraşarak otobüste bizim kadar yadırgı birilerini aradı gözüm. Vardıysa da ben saptayamadım.

Bastıran yağmurla İstanbul'a geldik. Eve. Radyodaki sesler habire güven veriyordu. Televizyonu açtım: Programlarda bir değişiklik yoktu. Sokaklar doluydu, sanki gelişigüzel bir gündü. Başlangıçta kulağa hep **tarafsız** gelen bu seslerin, sonraları nasıl bir **taraf** olduğunu anımsayan yoktu pek. (Bazen eş-dostta da görülüyordu bu tür değişmeler üstelik. Sözgelimi bana 27 Mayıs'ı coşkuyla haber veren bir aile dostu, sonradan karşı-iktidarın kilit adamlarından biri olmuştu.) Yıldırma ve usandırma politikası amacına ulaşmıştı yine. Bir kere daha. Duygularımı eski bir hukukçu olan babamla paylaşmak için telefona sarıldım: Sesi benimkinden de daha buruktu. Herhangi bir durumda yardıma hazır olduğunu söyledi.

Darbelerin toplumlar üstündeki etkisini araştırırken haklı olarak gözaltına alınanlara, tutuklananlara öncelik tanıyoruz. Ama bir darbenin kişisel yaşamı, toplumsal yaşamı gizli gizli kemiren etkisini, "dışarı"yı -tabii ki tam tamına değilse de- bir tür "içeri"ye çeviren baskıyı da görmezden gelemeyiz. 12 Eylül'ü izleyen günlerde acaba kaç kişi geceleri uyuyabildi? Kaç kişi küçük bir çanta hazırlamadan yattı yatağına? Kaç kişi kitaplarını uzun uzun gözden geçirmedi? Caddenin köşesindeki tezgâhta bir gün önce serbestçe satılan kitap, **sizin** evinizde bulunursa pekala "yasak" sayılabilirdi sözgelimi. Ama bu da evinizi arayacak kişinin insafına kalmıştı yine. Yani bu bile belirsizdi. İnsanların yaşamları, bir anda birilerinin canının bir şey istemesine bağlıydı. Kimbilir boşanmaya karar vermiş kaç çift bu belirsizlikte omuz omuza dayanabilmek için kaç yıl zoraki bir birlikteliğe katlandılar? Kaç öğrenci okulda görünmemek için sınava girmedi ya da endişeli ailesince gönderilmedi ve hakkını yitirdi? Kaç ana-baba eve sığınabilecek bir dost çıkar diye çocuğunu gönderebileceği arkadaşlarının bir listesini yapmadı aklından? Kaç yazar, bilinçsiz oto-sansüre kapılmaktan ürktü?

Darbeye **alışmış** toplumlarda yurttaşların ürkek davranmaları, kendilerine yapılan haksızlığa kolay kolay karşı çıkmamaları, biraz da bu kapalılık, bu belirsizlik açısından incelenmeli. Darbeyi destekleyenlerin safında değilse bir yurttaşın -isteniyorsa- mutlaka somut bir suçu bulunur. "Suçum ne acaba?" diye koyu koyu düşünürken -istenildiği üzere- zaman yitirir. "Suçsuzum!" diye bağırdığındaysa zaten bütün toplum suçludur artık. ■

AYIN KONUSU
12 EYLÜL

Halim Togan

AHİLLEUS'UN TOPUĞU

Ülkede bugün 12 Eylül ertesini, 12 Eylül-Kasım 83 arasını pek andırmayan göstermelik manzaraya rağmen, rejimin niteliğinde öz ve işleyiş olarak değişen ne?

Kimilerine göre 12 Eylül bir felaketti, geldi geçti. Gerçi o felâketi hep birlikte uzun yıllar yaşadık ama, ülkeyi ve toplumu da başka, daha ağır bir felaketten o kurtardı. 12 Eylül'ün yanlış uygulamaları, sakar çıkışları, aşırılıkları, vb. olmasaydı elbette daha iyi olurdu. Zaten demokratik rejime müdahalenin en kötü yanı burasıdır: yanlışların, sakarlıkların, aşırılıkların düzeltilmesine askeri rejimin doğası elvermez. En iyisi, rejime müdahaleye meydan vermemektir. 12 Eylül öncesinin yanlışları, sakarlıkları, aşırılıkları olmasaydı 12 Eylül'e de gerek kalmazdı. 12 Eylül bir felaketti ama, kaçınılmazdı. 12 Eylül öncesinin felaketinden 12 Eylül'ün felaketiyle kurtulduk. Çivi çiviyi söker gibi...

Bugün kendini demokrasi ve özgürlük, insan hakları, ülkenin dış itibarı, uygar geleceği, vb. üzerine söz söylemeye yetkili gören birçoklarının 12 Eylül değerlendirmesi üç aşağı beş yukarı bu yöndedir. Aynı çevrelerin gözünde 12 Eylül artık geride kalmıştır. Ortalık durulmuş, demokratik rejimi politik partileri, seçimleri, muhalif basını, vb. ile yeniden tam değil ama "hani neredeyse" işlerliğe kavuşmuştur. Şimdi rejimin üzerine titremenin zamanıdır. Mükemmeliyetçilikte fazla ısrarlı, aceleci olmamak gerekir. Türkiye toplumu demokrasiye lâyık bir toplumdur. Kendine yaraşan rejimi eninde sonunda bulacaktır. Şimdilik bu kadarı ona tam yetmese de olduğu kadarı da yeterlidir; gelecekten umutlu olmamak için bir neden yoktur. Yeter ki 12 Eylül öncesinin olumsuzluklarına bir kez daha sürüklenmekten sakınmasını bilelim.

Böylesi görüşler, çeşitli biçim ve dozlarda, bir hayli yaygın. Basında hergün dile getirilip duruyor. Kendi burunlarınının ucundan ötesini görmeyen ya da görmemeyi yeğleyen sahiplerine de, tersini savunanların aklı seliminden şüphe duymaya hak verdirecek kadar makûl görünüyor.

Çivi çiviyi sökmedi

Biz bu görüşleri paylaşmıyoruz.

12 Eylül'de ve sonrasında çivi çiviyi sökmedi. **Çivinin üzerine çivi çakıldı.** 12 Eylül öncesi rejimin kıçıkırık demokratik kurumlarına ve işleyişine dahi tahammülleri olmayanların kasıtla rejime soktukları çivinin üzerine yine aynı kasıtla 12 Eylül'ün çivisi çakıldı. O çivi hâlâ yerinde çakılı duruyor. Bu gerçeği görmemek, sekiz yıldır olduğu gibi bugün de bu ülkeye ve insanlarına reva görülen muameleyi görmezlikten gelmektir. Onun da nedeni, daha somut olarak, çiviyi çakıldığı yerden söküp çıkarma gayretinin üç otuza malolacağı, giderek düzenin hepten çivisinin çıkacağı korkusudur. Her toplumun lâyık olduğu rejimi bulması gibi, toplumların hâli ve geleceği üzerine düşünüp söz söylemeyi iş edinenler de kendilerini lâyık gördükleri tercihte karar kılarlar!

12 Eylül'ün bu yeni yıldönümünde kimilerinin öznel tercihleri ve o tercihleri besleyen sınıfsal içgüdüler ne olursa olsun, nesnel gerçeklik ortada.

12 Eylül ve **12 Eylülcülük** başbayağı kurumlaştırıldı. Kurumlaşmanın başlıca araçları, 82 Anayasası, 83 Kasım "genel seçim"i, o emrivakiyi fırsat bilip yönetimi ele geçiren ANAP'lılardır. T.Özal'ın sürdürdüğü ve "geliştirmekte" olduğu "sivil" rejim 12 Eylül'ün doğrudan uzantısıdır; varlık nedeni 12 Eylüldür; yönetim anlayışı 12 Eylül'den devralınmadır. ANAP'ı yönetenler ve yönlendirenler, kimi aklı karışık bön çevrelerde sözümona "sivil" demokrasi adına baştanberi uyandırdıkları olur olmaz umutlara rağmen, o anlayıştan hiç şaşmadılar. Dış finans-kapital ve yerli tekel sermayesi adına üstlendikleri misyon, tersini yapmalarına engeldi.

Ülkede bugün 12 Eylül ertesini, 12 Eylül-Kasım 83 arasını pek andırmayan göstermelik manzaraya rağmen, rejimin niteliğinde öz ve işleyiş olarak değişen ne? Kasım 83'ten itibaren 12 Eylülcülerden devralınan 12 Eylülcü anayasa ve yasakçı yasal çerçeve olduğu gibi korunuyor. Demokratik hak ve özgürlükler tümüyle yasal teminattan yoksun. En temel yurttaş özgürlükleri ya bir "anlayışlı" bakanın, ya bir DGM savcısı, hattâ sıradan bir karakol polisinin, ya da doğrudan doğruya başbakanın iki dudağının arasında. Bugün var, yarın yok; bir başka gün belki yine olabilir!

Politik faaliyetleri, gazetecilik ve yayın çalışmaları göze batan insanlar durup dururken, hangi yasayı çiğnedikleri dahi bilinmeden ve söylenmeden "soruşturma" adı altında resmen "İçeri alınıp" keyfemayeşa içerde tutuluyor. Resmi ağızlar işkencenin süregiden varlığını "işkence azaldı" teranesiyle ikrardan çekinmiyorlar. 12 Eylül "hukuk"unun icadettiği suçların davalarına bakmayı sürdüren sıkıyönetim mahkemeleri habire ceza dağıtıyorlar. İdam kararlarının ardı kesilmiş değil, iki yüze yakın yurttaşın idamının onayı TBMM'de, yani ANAP'lıların elinin altında "bekliyor". Cezaevlerinde ikide bir değişen kasıtlı ve gaddar "rejim uygulamaları"yla tutuklular ve yakınları üzerinde maddi ve manevi zulüm uygulanıyor. Kitap, dergi yasaklamalarını, toplatma kararlarını günlük gazetelerin basılı nüshalarına kanunsuz el koymalar izliyor. Yüzbinlerce insanın açık/gizli fişlendiği ülkede bir o kadar yurttaş için yurt dışına seyahat özgürlüğü yok, duruma göre "müsaade" var. Hemen hiçbir gösteri yasal olarak izinsiz yapılamadığından ve hemen hiçbirine izin verilmediğinden polisin hunharca dağıttığı "kanunsuz" gösteriler gelen geçenin yüreğine terör salmak için fırsat biliniyor. Gençler, öğretmenler mahut 82 Anayasası gereğince dahi hakları olan dernekleri kurana kadar analarından emdikleri süt burunlarından getiriliyor. Grev hakkı üzerinde onca kısıtlamaya rağmen işçilerin ardarda ve birçok yerde birden greve çıkmaları, işyerlerinde hüküm süren işveren şımarıklığının ve devlet baskısının ne boyutlara ulaştığının işareti. Sol parti kurma teşebbüsleri üzerinde 141. Madde fiili ve potansiyel bir belâ olarak asılı dururken 141-142 cezalarının yarıya indirilmesi projesi "demokratikleşme"nin kanıtları arasında sayılıyor. Doğuda olağanüstü hal uygulamaları, insan peşinde sürek avları, devlet eliyle aşiretlerin birbirine düşürülmesi, din - mezhep ayrılıklarının körüklenmesi, militanlaştırılması sürerken Kürtlerin bebelerine istedikleri adı koyma özgürlüğüne **müsaade** edilmesi "demokratikleşme"nin ölçüsü oluyor!

Evet, doğru, ülkenin manzarası beş, altı yıl öncesine kıyasla bir hayli değişti. Lâkin manzaranın üstünü biraz kazıyınca altından ülkenin gerçek hâli çıkıyor. Genelde yurttaşların davranışlarını alttan alta belirleyen, dezpotizm ve polis devleti uygulamaları, yasakçılığın ve **yasakçılığa uyumun** sıradanlaşması. Kendi saptadığı icazet sınırları dışına çıkılmadıkça rejim dişlerini, tırnaklarını göstermeye gerek duymuyor artık; çıkıldığında, yine kendi kıstaslarına göre gereken durumlarda, en temel özgürlüklere saldırmakta perva duymuyor. Onca kısıtlı mevcut imkânlardan demokrasi mücadelesine yarar sağlayabilenler, politika yapmayı kendilerine yasaklamayanlar varsa, depolitizasyon çemberi rejimin saldırılarına rağmen orda burda kırılabiliyorsa, ülkede böylesi koşullarda kelleyi koltuğun altına almayı kahramanlık gösterisi için vesile değil, en basitinden yurttaşlık ve insanlık vecibesi sayanlarda olduğundandır. Aklı selimin onlardan yana olduğuna tarih tanıklık edecektir.

Bunlar hep, 12 Eylülde çakılan çivinin yerinde durduğunun kanıtları.

Dahası var.

12 Eylül öncesi rejimin kıçıkırık demokratik kurumlarına ve işleyişine dahi tahammülleri olmayanların kasıtla rejime soktukları çivinin üzerine yine aynı kasıtla 12 Eylül'ün çivisi çakıldı. O çivi hâlâ yerinde duruyor.

Al takke ver külah

Parlamento, öz olarak her bakımdan hileli, baskıncı seçimlerle oluşturulan ANAP çoğunluğunun ve o çoğunluğun sahibi ve efendisi Özal'ın elinde tam bir Makyavelist politik manipülasyon aracı. TC'nin yasaları ikide bir orası burası kırılıp tamir edilen, sonra yeniden parçalanıp keyfe göre başka türlü monte edilen çocuk oyuncağına çevrilmiş durumda. "Milletvekili" sıfatlı ANAP grubu üyelerinin en önemli ve nerdeyse yegâne işlevi, bir yerlerde kotarılıp önlerine getirilen "malı götürücü" dümenlere TBMM adına çırpıştırma "yasa" kılıfı geçirmek, efendilerini devlet işleyişinin her alanında özel yetkilerle donatmak. Olmazı olur yapmak.

Ülkenin hâlini ve geleceğini, milyonlarca in- ▶▶

sanın hayatını, kaderini belirleyen ekonomik kararlarda parlamentonun hiç sözü, denetimi geçmiyor. Yabancı bankalar ve yerli holdinglerle al takke ver külâh çalışan, bir ayağı içerde, bir ayağı dışarda mutemetlerin elinde ekonomik uygulamalar ve mevzuat, günübirlik özel çıkarlar, geçici politik amaçlar, manevralar uyarınca bin bir şekle sokulup çıkarılıyor. Her şey, hemen her alanda, kanun gücünde kararname yetkisini ellerinde tutan Özal'a ve yakın çevresine bağlı. Onun ne parlamento ne de ANAP çoğunluğu karşısında fiilen sorumluluğu var. Tersine, ANAP grubu, bir ANAP'lı bakanın geçen yılki deyişiyle "Emirle gelip emirle giden" göstermelik bakanları, "lider"in önünde sulta duran milletvekilleriyle, âdeta Özal'a karşı sorumlu. Burjuva demokratik iktidar ve meşrûiyet, yasallık, politik sorumluluk kavramlarının tüm içeriklerinden boşaltılarak böylesine çarpıtılmış, yozlaştırılmış (ya da, dilerseniz, en ilkel asli naturasına indirgenmiş!) bir örneğe zor rastlanır.

12 Eylül konseyi de ülkeyi ve ekonomiyi aynı böyle kanun yerine geçen kararnamelerle ve emirle gelip emirle giden mutemetler eliyle yönetmiyor muydu? Yöntemlerin biçimi, resmi görünümü değişmişse, yönetim anlayışı, pratiği aynıdır. Generaller konseyi milletin seçilmiş temsilcilerinin yerine kendisini ikame etmiş, sonra da dönüp, "Biz yaptık oldu!" diye millete meydan okumuştu. T.Özal da TBMM'nin işlevini kendi işlevinin boyutuna indiren, demokratik meşrûiyeti, temsil kaabiliyeti meşkuk ANAP çoğunluğuna ikide bir, kendisiyle "kaim" olduğunu hatırlatıyor. Aynı generaller konseyi 12 Eylül'ün en heyheyli günlerinde, "Yayınladığımız kararnameler anayasanın (61 Anayasası) herhangi bir maddesiyle çeliştiği takdirde, o hüküm iptal edilmiş biline" mealinde bir düstur çıkarmıştı. ANAP yöneticilerinin bugün, bırakınız parlamenter demokrasinin evrensel işleyiş ilkelerini, kendi anayasaları ve yasaları karşısında bile tutumları bundan farklı değil. "Biz yaparız, olur!" diyorlar. Oluyor da!

ANAP yönetimi 12 Eylül'ün yaratığıdır. Rejim hedef alınmadan yaratığa darbe indirilemez. Yaratığa indirilecek her ağır darbe, rejimi Ahilleus topuğundan yaralar.

"Seçimler millete hizmetle değil, belli bir havayla kazanılır" sözü ne demektir? Bu sözü politik kavganın sıcak anında söylenmiş bir "politikacı kelamı" diye yorumlayanların, o sözün 12 Eylül'den bu yana süregelen ekonomik, sosyal, politik durum ve gelişmeler bağlamında anlamını hepten kaçırdıkları anlaşılıyor. ANAP yönetiminin seçim olayı ve iktidar olgusuna yaklaşımı yansıyor o sözde Fütursuz gerçekçiliği sinisizme vardırmış bir yaklaşım: iktidar seçmen iradesine değil, seçmenin iradesi iktidar manipülasyonuna tabidir. Özal'ın "Referandumu kaybetsek de yüzde 40 Evet çıkarsa kazandık demektir" hesabı da aynı yaklaşımdan kaynaklanıyor. Referandumda kaybederlerse, yani Hayır'lar yüzde 50'yi geçerse, bu, ANAP'a ve kendisine Hayır! anlamına gelmezmiş; ama Evet'ler yüzde 40'ı bulursa (Hayır'lar yüzde 60'a kadar çıkarsa yani!) bu, ANAP'a Evet, millet kendisiyle beraber demek olurmuş!.

Evren de 82 "halkoylaması"nda çoğunluk oylar Evet de olsa, Hayır da olsa başta kalmayacak mıydı!?

Önemli olan hizmet değil, "hava" olduğuna göre malı bugünden götürmenin gerekçesini açıklıyor adamlarına TC'nin başbakanı: seçim, yazı da tura da ANAP'a çıkmış sayıldığı takdirde **seçimdir** diyor açıkça; seçimin yasalarını da, gereklerini de, anlamını da iktidar olgusunun icabatına uydurursun, olur biter; gerisi lâfı güzaf!

Göring de böyle derdi

ANAP yönetiminin demokrasi ve politik meşrûiyet anlayışının ne denli 12 Eylülcülerinkiyle aynı olduğunun ve nereye kadar varabileceğinin çarpıcı bir başka örneği eski MHP'li, şimdilerde "ılımlı Hareketçi" ve hani nerdeyse "liberal" H.Şıvgın'ın ağzından geçende sergilendi: "Genel başkan yardımcısı H.Şıvgın, halkoylamasında (seçimlere Evet) oyları kazandığı takdirde Kasım seçimlerinde meydanlarda muhalefet partilerine 'Siz niye geldiniz sandık başına? Seçim istemediniz, halk size rağmen seçime evet dedi. **Sizin seçime katılmaya hakkınız yok** diye bağıracağız' diyor." (Miliyet, 5 Ağustos 1988).

Göring de olsa böyle derdi!

Ne ki bu sözün kendisine ve söylenebilmiş olmasında sergilenen cürete hiçbir muhalif çevreden bugüne kadar doğru dürüst bir tepkinin gelmemiş olması daha da vahim. Ülkenin bağrına saplı çivi üstüne çivi ile birlikte yaşama alışkanlığının toplumda ne denli sıradanlaşmış olduğunu gösteriyor.

ANAP'ın sahibi ve yöneticileri tutumlarında tutarlılar. Onları habire demokrasinin temel normlarını çiğnedikleri, hiçbir kuralı kaale almadıkları için eleştirmenin fazla bir anlamı yok. Onların demokrasi diye bir dertleri yok çünkü. Kural tanır oldukları anda kendilerine ve destekçilerine yarar bir yönetim olmaktan çıkacaklarını, "iş bitiremeyeceklerini" biliyorlar. Yönetimi Kasım 83 "olağanüstü" seçimi ile milletten değil, doğrudan 12 Eylül konseyinin elinden aldıklarının ve bunun ne anlama geldiğinin bilincindeler. Kasım 87 "seçim"ini de olmaz'ı olur yaparak, emrivakiyle "kazandılar" ve o kazancın üzerine neyi nasıl kazandıklarını bilerek oturdular. Şimdi yeni bir emrivakiyi gerçekleştirmenin zamanıdır.

Çivinin çakıldığı yerde durduğunun bir başka kanıtı daha, onları tutumlarında haklı çıkarır görünüyor: bir buçuk yıl sonra cumhurbaşkanı yenilenecek. Seçimin nasıl bir ortamda yapılacağı, ne gibi bir yöntem kullanılacağı, o sırada fiilen kimlerin aday olacağı, vb. hep meçhul. Oysa bugünden ve ısrarla yalnız iki adayın adı geçiyor: Evren ve Özal. Cumhurbaşkanı seçiminin içeriği ve çerçevesi **bugünden** saptanıyor, belirleniyor: Özal mı, Evren mi?

Niçin yalnız bu iki isim?

Biri 12 Eylül'ün konsey ve devlet başkanı; sonradan, 82 "halkoylaması"nda sandığa üniformayla girip frakla çıkan cumhurbaşkanı. Öbürü 12 Eylül'ün başbakan yardımcısı, sonra da, 83 "genel seçimi"ne Washington Post'un adayı olarak girip TC'nin başbakanı olarak çıkan kişi, "demokrasiye geçiş"imizin kotarıcısı ve uygulayıcısı. Daha **bugünden** âdeta "Bu ikisinden biri, başkası olmaz"ın "hava"sı estiriliyor. Özellikle hep şimdiki gibi akla karanın birbirine karışmasıyla her şeyin gri renge bulandığı dönemlerde celadeti kendinden menkul demokrasi şampiyonu kesilen günlük basın da bu işte suç ortaklığını vazgeçilmez meslek icabı sayıyor!

O halde ne yapmalı? Oturup ağlamalı mı, gelecekten umudu kesmeli mi?

Hayır! Bütün bunlar, ülkenin daha yıllar boyu bu rejimle ve ANAP yönetimi ile bir arada yaşamaya mahkûm olduğu anlamına gelmiyor. **Çiviyi yerinden söküp atmak mümkündür.** Yeter ki bunun gereklerini yerine getirmeye niyetli ve kararlı olunsun. Gelecek referandum ya da en erken tarihte bir başka oylama bile (yapılması şart olan Mart yerel seçimleri, meselâ) ANA[…] yönetimine darbeyi indirerek çiviyi yerinden k[…]nırtmanın ilk zeminini pekâlâ oluşturabilir.

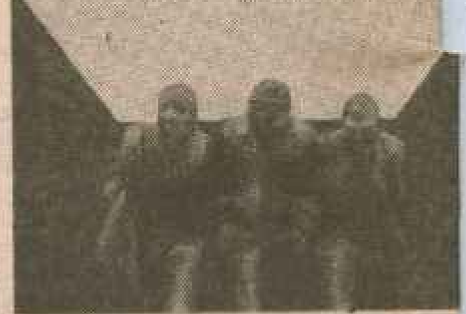
ANAP yönetiminden ve onun yönetim anla[…]yışından muttasıl yaka silkip yakınmak yetm[…]yor. Onlardan kurtulmaya **sahiden** niyetli olma[…] gerekiyor. O niyetin tek tutarlı kıstası ANAP'[…]la birlikte rejimin de hedef alınmasıdır. Bir baş[…]ka deyişle, Özal'ın malı her halükârda götürm[…] niyet ve hesabını boşa çıkarmanın maliyeti göz[…] alınmalıdır. Kimi çevrelerde sanıldığı gibi, çivi[…]yi yerinden sökmek için ANAP olgusu "ehven[…]şer" mantığı ile bir manivela gibi kullanılama[…] ne de, başka çevrelerin (özellikle sosyal demo[…]ratların) sandıkları gibi, çivinin yerinden sök[…]mesi göze alınmadan ANAP olgusundan ku[…]tulmak mümkündür. ANAP yönetimi 12 Eylü[…]ün yaratığıdır. Rejim hedef alınmadan yarat[…]ğa darbe indirilemez. Yaratığa indirilecek h[…] ağır darbe, rejimi Ahilleus topuğundan yarala[…] Bu hedeflenmez, sonuçları göze alınmazsa, g[…]reklerinin yerine getirilmesinden şimdiye kada[…] olduğu gibi ısrarla kaçınılırsa ANAP yönetim[…] ve başını çekenler misyonlarını sürdürmeye de[…]vam ederler. Ülkeyi ve toplumu demokrasiye l[…]yık görenler de daha yıllar yılı 12 Eylül'ün yı[…] dönümünü hüsnü kuruntu pazarına ya da ağ[…]lama duvarına çevirirler. ■

BİR KİTAP

Milliyet Yayınları

Truva Atında İlk Akşam

Zihni T. Anadol

1944 TKP tevkifatında Reşat Fuat Baraner ile birlikte tutuklanıp yargılanan Zihni Turgay Anadol'un 2. Dünya Savaşı anıları.

19 ŞUBAT GÜNÜNÜN MANA VE EHEMMİYETİ

Sayın bayanlar, baylar! Buradaki yazıyı muska gibi saklamanızı, en iyisi bir hamaylı gibi boynunuza asmanızı salık veririm.

Bizim şanlı tarihimizde anlam ve önemi çok büyük olan kutsal günlerimiz pekçoktur. Ama bu şerefli ve büyük günlerimizin en büyüğü, hiç kuşkusuz, 19 Şubat günüdür. Bu yüzdendir ki 19 Şubat yıldönümlerini başka tarihî günlerimizden çok daha coşkulu ve görkemli olarak kutlamamız gerekir. *(Bu konuşmanın aslı böyle değildir. Anlaşılabilmesi için günümüzde konuşulan dile aktardım. Konuşmanın aslı şöyledir: "Bizim şanlı tarihimizde mana ve ehemmiyeti çok büyük olan mukaddes günlerimiz pekçoktur. Ama bu şerefli ve büyük günlerimizin en büyüğü, hiç şüphesiz, 19 Şubat günüdür. Bu sebepledir ki, 19 Şubat sene-i devriyelerini başka tarihî günlerimizden çok daha heyecanlı ve ihtişamlı bir surette tes'it etmemiz icap eder." Değerli konuşmacının bundan sonraki sözlerini de anlaşılır biçime sokarak sizlere aktaracağım.)* 19 Şubat gününün ölümsüz yaratıcılarına her zaman minnet ve şükranlarımızı bildirmeli ve her yıldönümünde onları saygıyla anmalıyız. Salt büyük kentlerimizde değil, bütün kentlerimizde ve ilçelerimizde ve daha da küçük yerleşim yerlerinde, 19 Şubat yaratıcılarının adları verilen alanlar, geniş caddeler açmalı, alanlara onların heykelleri dikilmeli, böylece 19 Şubatçılara ulusça lâyık olduğumuzu kanıtlamalıyız.

19 Şubat öncesinin felaketli günlerini unutmamalıyız ki, o deneyimlerden yararlanarak bir daha aynı kötü durumlara düşmeyelim.

Çok iyi biliyoruz ki kimi vatan hainleri, 19 Şubat'ın ülkemizde çok şiddetli geçen kış günlerinden başka hiçbir anlam ve önemi olmadığını yayarak tarihimizin en büyük övüncü üzerine gölge düşürmek istiyorlar. Bunu asla başaramayacaklardır. Çünkü halkımız o kara günleri unutmamıştır ve hiçbir zaman unutmayacaktır. Değerbilir ulusumuz, 19 Şubatçıların canlarını tehlikeye atarak tarihimize altın harflerle geçen en büyük sayfayı kazandırmış olduklarını elbet bilmektedir. 19 Şubat öncesinde yurdumuz tarihinin en büyük felaketine sürükleniyor ve uçuruma yuvarlanmak üzere bulunuyorduk. İşte o el, 19 Şubatın kadife eldiven içindeki demir eli bizleri o felaket uçurumunun kenarından çekip kurtarmıştır.

19 Şubat öncesinin o kara günlerine nasıl sürüklendiğimizi unutmamalıyız ve o kutsal günü tarihin sayfalarına altın harflerle geçirmekle de yetinmemeliyiz. Eveeet, o altın sayfa tarih kitaplarına gömülü kalmamalıdır. 19 Şubat'ı yaşama geçirmeliyiz. Bütün okullarımızın bütün ders kitaplarında 19 Şubat'ın değeri, anlam ve önemi belirtilmeli ve her Türk çocuğu ve her Türk genci ve her Türk anababası, daha çocuk yaşından başlayarak, 19 Şubat'ta yurdumuzda nelerin değiştirildiğini ve neler yapıldığını öğrenmeli ve iyice bilmelidir.

19 Şubat bize neler getirdi? 19 Şubat'ın anlam ve önemi nedir? Bunları anlamamız ve sürekli olarak birbirimize anlatmamız gerekir. Bu konuda basınımıza da büyük görevler düşmektedir.

19 Şubat niçin kutsal bir gündür? Çünkü o gün - mübarek salı günü - daha önceleri kaybettiğimiz pekçok şeyimizi yeniden kazandık ve bu zafer bize geleceğin pek büyük başarılarının kapılarını açmış ve yollarını göstermiştir.

Kuşkusuz her ülkenin tarihinde şanlı günler vardır. Biz bunu inkâr etmiyoruz. Ancak şu da bir gerçek ki, bizim en şanlı günümüz olan 19 Şubatın dünya tarihinde çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Ve başka ulusların zaferlerinden çok daha üstün olduğunu da herkes bilmektedir. Çünkü, 19 Şubat günü, her ulus için alınacak dersleri kapsamaktadır. Böyle olunca, 19 Şubat gününün anlam ve önemi daha da büyümektedir. Bunun böyle olduğunu dost düşman bütün dünya bilmekte ve onlar bile 19 Şubat başarımızdan dolayı bizi kutlamaktadırlar.

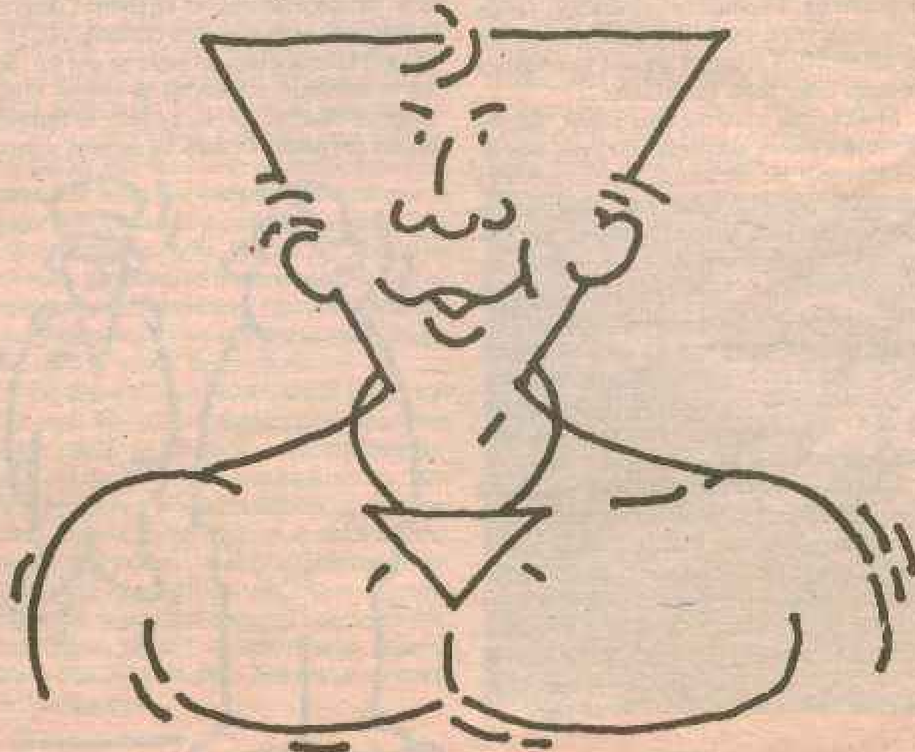
19 Şubatçıların, tarihimizde çok ayrıcalıklı ve seçkin yerleri vardır. Elbet tarihimizde pekçok kahramanlıklar vardır. Önce şunu söyleyelim ki, tarihteki kahramanlıkları mukayese etmek doğru değilse de, 19 Şubatçıların yeri çok daha başkadır; çünkü onlar gönlümüze taht kurmuşlardır. Özellikle, büyük özveriyle yaşamlarını hiç sayarak atıldıkları büyük tehlikeleri göze almış olmaları hiç unutulmamalıdır.

19 Şubat'ın anlam ve önemi ve özellikle...

□

Sayın bayanlar, baylar!

Yukardaki yazıyı muska gibi saklamanızı, en iyisi bir hamaylı gibi boynunuza asmanızı ▶▶

salık veririm. Çünkü bu yazı, yaşamınız süresince her zaman size gerekli olabilir. Ancak yazıdaki "19 Şubat" yerine "3 Mart", "18 Eylül", "7 Ocak" gibi o günkü duruma göre, bir gün koymanız gerekebilir. Daha açıkçası, yılın herhangi bir gününde, o günün anlam ve önemini belirtmek durumunda yada zorunda kalabilirsiniz. İşte o zaman, koynunuzdaki muskayı ya da boynunuzdaki hamaylıyı açıp bu yazıyı çıkarınız. Çok işinize yarayacaktır. Ancak yazıdaki 19 Şubat yerine, anlam ve önemini belirteceğiniz günü yazmayı sakın unutmayın. Böyle bir unutkanlık başınıza işler açabilir. Yanılıp da eski tarihi söylerseniz, ananızı ağlatabilirler.

Yukarda sunduğumuz yazıyı, kaleminiz kuvvetliyse, aynı biçemi ve saçmalığı koruyarak istediğinizce uzatabilirsiniz. Bu biçem, uzun uzun konuşup, dinleyene hiçbişey anlatmamaktır ve sanıldığı kertede kolay değil, anlatmadan konuşmak çok zor iştir.

Evet bu yazı, tıpkı ağzı kalabalık gezginci satıcıların sattıkları ilacı reklam için attıkları palavralara benzer:

"Yurttaş, yurttaş, yurttaş! Bir dakika, bir dakika! Almasan da bak yurttaş, bakmasan da dinle. Bakması, dinlemesi parayla değil bunun. Yurttaş, bu elimde gördüğün ilaç, yetmişiki derde devadır; bel ağrısına yel ağrısına, diş ağrısına baş ağrısına ve kuş ağrısına, belgevşekliğine, iktidarsızlığa, kadınların ay hali sancılarına, mayasıla, ekzamaya, uyuza kele, yılancığa, kelliğe körlüğe, sidiğini tutamayanlara, basur memesine, köpek memesine, saraya, inmeye, cüzama ve bilinen ve bilinmeyen her türlü hastalığa deva ve şifa olup..."

İşte tıpkı ağzıkalabalık satıcının reklamını yaptığı her derde deva ve şifa olan bu ilaç gibi, muska yada hamaylı içinde saklayacağınız bu yazı da - 19 Şubat gününü, tarihin cilvesine göre değiştirmeniz koşuluyla size her kapıyı açacak, geçmişinizdeki bütün utançları ve suçları silecek, geleceğinizi güneş gibi aydınlatıp parlatacak, size çevrenizde saygınlık kazandıracak, iktidara giden yolu gösterecek, dostlarınızı artıracak, dünyalığınızı doğrultacak, kazancınızı çoğaltacak, yaşam düzeyinizi yükseltecek, ailenizi mutlu edecek ve ülkenin ileri gelenleri arasına gireceksiniz ve daha neler neler olacaksınız...

Muskanızda koruduğunuz yazıyı, isterseniz söylev olarak alanlarda yineleyin, isterseniz herhangi bir toplantıda aradan zırt diye çıkarak kürsüde söyleyin, isterseniz bir gazetede başyazı yada köşeyazısı olarak yayınlayın, isterseniz bastırıp alanlarda dağıtın, kısacası kendinizin, 19 Şubatçılardan yada 4 Ağustosçulardan, yada 15 Kasımcılardan, yani günün yanardöner koşullarına göre herhangi bir güncülerden olduğunuzu kanıtlayın.

O büyük, o ulu, o görkemli, o şanlı, o yüce tarihî günler sıksık yineleneceği için, işbu yazı her zaman işinize yarayacaktır.

Evet, sayın bayanlar ve baylar! Sizler gibi 1 Hazirancılar, 19 Şubatçılar, 5 Aralıkçılar, yok daha ne güncüler denilen alçaklar varoldukça, utanmazlar, dönekler, çıkarcılar, ikiyüzlüler, yüzsüzler bulundukça, bizler daha çooook ve nice nice 25 Eylüller, 3 Temmuzlar yaşarız. Hey sizi gidi sizi... Sizi gidiler! ■

Kahire (Marriott Hotel - 1036)
26 Mart 1988

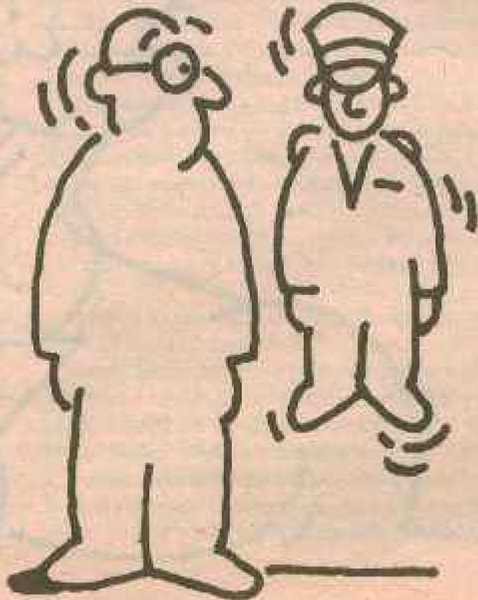
DOKUN

Doçent eşit başçavuş

Temmuz ayında Bakanlar Kurulu yeni aylık düzenlemesi yaptı. Bu düzenlemede görüldü ki, doçentlerle başçavuşlar aynı aylığı alıyor. Hekimlerde de durum aynı. Hekim Odaları, "Hekimlere de subay muamelesi yapılsın" diye basına bir açıklama yaptılar. Ayrıca gazeteler, "Askerlik gözde meslek oldu" şeklinde başlıklar koydular.

Türkiye'de bugün askerler ayrı ve ayrıcalıklı memur grubunu oluşturuyorlar. Devlet olanakları hep bunlardan yana. Neden böyle? Her on yılda bir iktidar olan, yönettiği toplumun sesini soluğunu kesen, istediğini işinden eden ve süren bir meslek grubu, kuşkusuz kendini öne alacaktır. Otuz yıldır askeri yönetim doğal da sivil yönetim bu doğalı kesiyor olmadı mı? Sonra, TSK'nın görevi koruma ve kollama değil mi? Kim korunur, kollanır orası ayrı. Bütün bunlar doğal. Doğal olmayanı sivil yönetimin kollama ve korumayı üstlenmesi. Ne yazık ki Türkiye bugün, sivil güçlere değil, askeri güçlere yakın yönetiliyor. Bu açık seçikliği unutturmak için de, Kenan Evren'in dediği gibi "Asker-sivil ayrımı yok" sözcükleri kamuoyuna sunuluyor.

Bugünkü aylık düzeninde üniversite doçenti bir kıdemli astsubay başçavuşla aynı aylığa uygun görülüyor. Aslında bu böyle mi olmalı? Doğrusu olmamalı. Bir doçent üniversite çıkışlı. Bunun üzerine yüksek lisans, doktora ve doçent sanlarını ekliyor. Her aşamada bir yığın emek, pek çok sınav geçiriyor. Bir başçavuş ise ortaokul ya da lise mezunu. Önünde ne bir sınav ne bir emek var. Onun işi "Allahtan sağlık, devletten aylık" beklemek. Ömrü uzun olsun yeter. Eşitliğe sırf aylıkla bakmak da yanlış. Aralarında öyle çok olanak ayrılığı var ki, saymakla bitmez. Şöyle ki: Başçavuşun konutu var. Beleş düzeyinde olanak sağlayan orduevi, ordu pazarı, ordu hastanesi, ordu berberi ve kuaförü, giyimi-kuşamı, kreşi, servisi, kampı, ev taşımacısı.vs. var. Doçentin nesi var, diyebilirsin. Onun ne konutu ne de beleş düzeyinde olanakları var. Elinde çanta kafasında bilgiden başka bir şeyi yok. Subay ve astsubayla aralarındaki bir fark da, birinin tüfeği var diğerinin yok. Bu ayrılıklar da herhalde bundan ileri geliyor. Profesör ve doçentin yapacağı tek şey biraz daha okuyup subay olmak.

Generalleri ağıza almak kimin "haddine" düşmüş. Onlar ülkenin gerçek sahibi ve bekçisi. Öyle olmalı ki, bir tuğgeneral bir müsteşardan 150 bin lira fazla alıyor. Köroğlu ne demiş, "tüfek icat oldu mertlik bozuldu". Sivilin mertliği, yiğitliği tüfekle yok olmuş. Bilim de bu silaha yenik düşmüş. Üstelik bilimin "talimnamesi" de yok. Çünkü, bilim, özgür bir ortamda yeşerir, talimname ve emirname dinlemez. Albay da bir genel müdürden 185 bin lira fazla alıyor. Albay da ne demek, tanrı ömür verdi mi, bilmem kaç yıl sonra albaysın. Arada ne bir sınav, ne bir bilgi geliştirme var. Öyleyse, yalnız hekimler değil, tüm sivil memurlar asker muamelesi istemeli. Aylık ve bu kadar beleş olanaklardan yararlanmanın başka çözümü olmaması gerek.

Mayıs ayında aynı konuda YÖK ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi yasalarında birer değişiklik yapıldı. Bu değişiklikle eski yasalara göre doçent olmuşlara yine eski yasalara göre profesör olma hakkı tanınıyordu. Bu yasa değişikliği aynı anda Kenan Evren'in önüne gitti. Evren, YÖK değişikliğini veto etti, Gülhane'ninkini onayladı. Sonra da, "asker-sivil ayrımı yok" dedi. Meclis YÖK değişikliğinde ısrar etti de en sonunda imzalamak zorunda kaldı. Bu arada Evren Paşa bir başka güzel söz de söyledi. "Ben demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne inanan birisi olarak anılmak istiyorum" dedi. Tarihe geçecek bu söz kamuoyunda pek ilgi görmedi. Oysa görmeliydi. Evren'in neyin üstünlüğüne inandığı tartışılmalı idi. Belki de anlamsız bulundu da es geçildi.

Bizim gözlerimize göre askerlerin ayrı olmayan tek şeyleri "cami"dir. Aslında bunun da ayrı olması gerekir. Diriyken ayrı olan ölürken niye ayrı olmasın. Caminin ayrı olmamasının zararı var. Şöyle ki, bir subay öldü mü, - ki Ankara'da hemen hergün ölüyor - en az iki-üç saat kilometrelerce yol trafiğe kapatılıyor. Kapatmak da öylesine kolay ki, her köşe başına iki asker diktin mi, iş tamam. Bir sivil kul da çıkıp "nedir bu" demiyor. Bu olguyu basit görmemek gerekir. Bir büyük kentte ana yolların trafiğe kapanması demek, her şeyin altüst olması, büyük zaman yitimi, daha çok benzin tükenmesi, bir yığın da sinirin bozulması, demektir. Kişisel olarak söylüyorum, benim yolum böyle bir yerde olmasından mı bilmem, ben bu uygulamadan çok rahatsız oluyorum. Konuştuğum dolmuş sürücüleri de öyle. Aynı camide bir sivilin cenaze namazı kılındığında yollar kesilmiyor. Bu işin tek çözüm yolu, subay cenazeleri için de ayrı bir caminin yapılması ve ölülerinin de siviller dışında öteki dünyaya gömülmesi.

MİT raporlarında da eşitlik yok asker-sivil arasında. Bir sivil hakkında bir MİT raporu olduğunda işinden atılırsın, sürgün edilirsin, tutuklanabilirsin; benzer rapor bir subay için olsa "Genelkurmay Başkanı" bile olabilirsin. Ayrılıklar bu kadar net.

Türkiye gerçek sivil kafaya yönelmeli. Asker konuşulmaz, tartışılmaz, eleştirilmez, hesap sorulmaz, kısacası, "tabu" olmaktan çıkmalıdır. Vatanın bağrından çıkan sadece onlar değil kuşkusuz. Herkes emeğine ve bilgisine göre değer bulmalı. ■

M.Tahir Hatiboğlu

Ayşe Sarı

Geçmişe sünger çekmek

Arjantin'de darbecilerin yargılanması sürüyor. Şu sırada yürütülen üç soruşturma/dava özellikle dikkat çekiyor. Bunlardan birincisi, Buenos Aires'te sivil savcılığın son cuntanın üyeleri aleyhine, 1982 Malvinas (Falkland) savaşındaki sorumluluklarından ötürü başlattığı soruşturma. Savcılık, cunta dönemleri (1976-82) suçlarının araştırılması sırasında askeri mahkemede yargılanan ve Mayıs 1986'da sırasıyla 12, 14 ve 8 yıllık hapis cezalarına çarptırılan General Galtieri, amiral Anaya ve tuğgeneral Lami Dozo ile ilgili cezaları hafif bularak, bunların sivil mahkemede yeniden yargılanmaları; askeri mahkemedeki dava sırasında beraat eden diğer generallerin de cezalandırılmaları talebinde bulunuyor. Savcılığın Temmuz 1988'de kamuoyuna açıklanan bu talebi, cuntacıların yargılanmasında askeri ve sivil mahkemelerin farklı yaklaşımına, uygulamadaki çifte standarda işaret ediyor.

Bir diğer dava, "Arjantin Rambosu" diye bilinen Albay Rico'nun Ocak 1988'de Monte Caseros'daki piyade alayına sığınarak kalkıştığı ikinci ayaklanmanın sanıklarını kapsıyor. Bu ayaklanma girişiminde yer alan askerlerden pek çoğu askeri mahkemece pek suçlanmayıp, mesela "disiplinsizlik" ve "emre itaat"a indirgenmeye çalışılırken, ayaklanmaya yardımcı olan yedi sivilin yargılandığı sivil mahkemede sanıklar için onbeş yıla varan hapis cezaları isteniyor. Sivil mahkemelerde duruşmalar kamuoyuna açık ve tanıklar dinlenerek yürütülürken, askeri mahkemeler kapalı kapılar ardında sürüyor.

Üçüncü bir soruşturmanın kötü namlı "kahramanları" ise 1976-81 yıllarında askerlere "süper bakan"lık etmiş, "ekonominin mimarı" Jose Martinez de Hoz ile kabine arkadaşı içişleri bakanı Albano Harguindeguy. Cuntanın ekonomi bakanı Martinez özet olarak ülke ekonomisini yabancı tekellere yağmalatmak, kamu işletmelerini yemliğe dönüştürmek, devlet kasasından görülmedik vurgunlarla "şirket kurtarmak", tam olarak saptanması belki mümkün olmayacak rüşvet, irtikâp, sahtekârlığa karışmaktan sanık bulunuyor. Yoksulları soyup zenginleri besleyen icraatından dolayı halk arasında "Hood Robin" olarak anılan Martinez, Kasım 1984'te diğer cuntacılarla birlikte tutuklanmış, daha sonra kefaletle serbest bırakılmış, Aralık 1985'te hakkında tekrar tutuklama emri çıkarılmış ve 850 milyon dolarlık mal varlığına el konmuştu. Martinez'in yanı sıra içişleri bakanı Harguindeguy da "yıkıcı unsurlarla savaş"ın sorumlusu olarak yargı önüne çıkarılmayı bekliyor.

Bilindiği gibi 1983 yılında Alfonsin yönetiminin işbaşına gelmesinden sonra, kitlelerin yoğun talebi üzerine cunta dönemleri suçlarının araştırılması ve suçluların yargılanmasına başlanmış, bazıları mahkûm edilmişti. Ne ki "yargılamaların orduyu huzursuz ettiği", "askerlerin sivil iktidara cephe almasını önlemek gerektiği" yönünde bir yaklaşımla punto final adıyla anılan ve yargılamalara son vermeyi öngören bir yasa kabul edildi. Punto final'i büyük tepkiyle karşılayan halk kanunda öngörülen son başvuru tarihi 27 Şubat 1987'ye kadar mahkemelere yüzlerce yeni suç duyurusunda bulundu. İşte bugünlerde birer birer gündeme gelen davalar çoğunlukla bu duyurulara dayanıyor.

Arjantinliler'in punto final'in demokrasiyi korumaya değil, cuntacıları cesaretlendirmeye hizmet edeceği yönündeki kanısı doğruluğunu göstermekte gecikmedi. Nisan 1987'de ülkenin çeşitli yerlerinde patlak veren ayaklanma girişimleri ve Albay Rico'nun Campo de Mayo ayaklanması, halka karşı yıllar yılı "kirli savaş" yürütmüş iktidar gaspçılarının demokrasiye tahammülsüzlüğünü gösterdi. Ordu 40 aydır demokrasi koşullarında zedelenen itibarının iadesini istiyordu! Verilen ödünün gerçekte daha büyük ödünlere gebe olduğu görülecekti. Campo de Mayo ayaklanması görünürde bastırılmıştı, ama parlamentodan bu kez de "obediencia debida" (emre itaat) yasası çıkmış, albay rütbesinden aşağıdakiler işledikleri suçlardan sorumlu tutulmaz olmuş, üstelik albay ve tuğgeneraller de "emre itaat" ettiklerini ispatladıkları takdirde yargı önüne çıkmaktan kurtulur hale gelmişlerdi. Bu arada ayaklanmacılar, mahkûm olmuş cunta şeflerinin serbest bırakılmasını da istiyorlardı. Raul Alfonsin kitleleri "itidal"e davet ediyordu, ne ki Arjantinliler demokrasinin sokaktan geçtiğini çok iyi biliyorlardı. Albay Rico'nun Ocak 1988'deki ikinci ayaklanma girişimi demokrasinin cuntacılara ödün verilerek değil, kitlelerden destek alınarak yaşatılabileceğinin altını çizmişti.

İşte Arjantin'deki yargılamalar bu koşullarda ve yalnızca bu ülke ve Latin Amerika ile sınırlı kalmayıp, benzer durumlardaki ülkelerde de etkisini duyurması açısından büyük önem taşıyor. Bu arada Uruguay'daki gelişmeyi de eklemek gerek. Bu ülkede sivil yönetime geçildikten sonra çıkarılan, cunta dönemleriyle (1973-85) ilgili yargılama yapılmayacağı yönündeki kanunun iptali için demokrasi güçlerinin mücadelesi etkili biçimde sürüyor. Uruguay Anayasası'na göre kanunun referanduma sunulabilmesi için seçmenlerin % 25'inin desteklediği bir başvuru gerekiyor. Böyle bir başvuruyu destekleyenlerin oranı ise şimdiden % 35'e ulaşmış bulunuyor.

Her iki ülkedeki gelişmeler demokrasinin "geçmişe sünger çekmek"le değil, geçmişin hesabını görmekle korunabileceğini bir kere daha gösteriyor. ■

Bir milyon ölü ve...

20 Ağustos tarihinde Birleşmiş Milletler gözetimi altında başlatılan bir ateşkesle İran-Irak cephelerinde silahlar sustu. Ama kalıcı bir barışa varılmasına daha çok var. Üstelik savaşın çıkmasının nedenleri giderilmiş değil. Bilindiği gibi İran-Irak savaşını başlatma günahı Irak'ın Saddam rejimine ait. Irak hava kuvvetleri 1979 yılının Haziran ayında İran sınır boylarını bombalamaya başlamış ve Arap asıllıların çoğunlukta bulunduğu İran'a ait Kuzistan bölgesini ele geçirmek amacıyla askeri harekâtı genişletmişti. Aralık 1979'da Irak daha önce İran'la imzalamış bulunduğu Cezayir anlaşması hakkında şu açıklamayı yapmıştı: "Bu anlaşmayı güçlü bir iç ve dış baskı altında imzalamıştık. Ama şimdi anlaşmanın gözden geçirilmesini ve bize ait Arap topraklarının iade edilmesini istiyoruz."

Irak'ın amacı devrim dolayısıyla zayıf düştüğünü sandığı İran'dan toprak koparmak değildi sadece. İran İslam devriminin rüzgârları nüfusunun çoğunluğu Şii olan ama Sünnilerce yönetilen Irak rejimini tehdid ediyordu. Saddam rejimi askeri bir harekâtla İran devrimini bozguna uğratmayı, bu olmazsa da savaşın doğuracağı düşmanlıkla Arap milliyetçiliğinin İslam ümmetçiliğine kayması tehlikesini bertaraf etmeyi hesaplıyordu.

"Dış düşman", İran İslami rejiminin tam da aradığı şeydi. Böylece şah diktatörlüğünü devirdikten sonra yeni bir diktatörlük altına girmeyi benimsemesi güç olan İran halkı susturulmuş olacaktı. Tüm dikkatler ülkenin bir yabancı istilasından kurtulmasına çevrilecek, içerdeki sosyal ve siyasi sorunlar geri plana düşecekti. Üstelik İslam'ı cihatla yaymak hem kitaba hem de İslami geleneklere uygundu. İran İslam rejimi kendi devrimini Irak, Suudi Arabistan, Basra Körfezi Emirlikleri, Pakistan, Afganistan ve Orta Doğu'nun diğer ülkelerine yayma emelleri güdüyordu.

Ve bir milyon insan öldü. Bu kadar büyük bir kayıp karşısında diğer maddi kayıpları sıralamak abes kaçar. Kimse kimseyi yenemedi. Saddam Kuzistan'ı fethedemedi ama İslam devriminin yayılışı tehdidini bertaraf etti. Humeyni İslam devrimini yayamadı ama içerde kendi iktidarını pekiştirdi, tüm muhalifleri susturdu. İran halkını çarşafa soktu. Erkekleri İslami dogmaların çarşafına, kadınları ise hem bunların hem bildiğimiz somut çarşafın çarşafına.

Savaş durdu. Ama kanımızca bitmedi. Çünkü her iki ülkede savaşa neden olan rejimler, bu rejimlerin korku ve özlemleri aynen sürüyor. Savaşı sürdüremez hale geldiler sadece. Belki ateşkesten savaşı tekrar sürdürmek için bir güç toplama dönemi olarak istifade etmek istiyorlar. Gelişmeleri göreceğiz. Ama şunu söylemek yanlış olmaz: Savaşa gerçekten son verebilecek olanlar Irak ve İran halklarıdır. Bununsa kendi rejimleriyle bir hesaplaşma demek olduğu biliniyor. ■

▼*Ölen öldü. Ve kimse kimseyi yenemedi. Savaş durdu ama kanımızca bitmedi.*

AURORA'NIN YENİ ROTASI

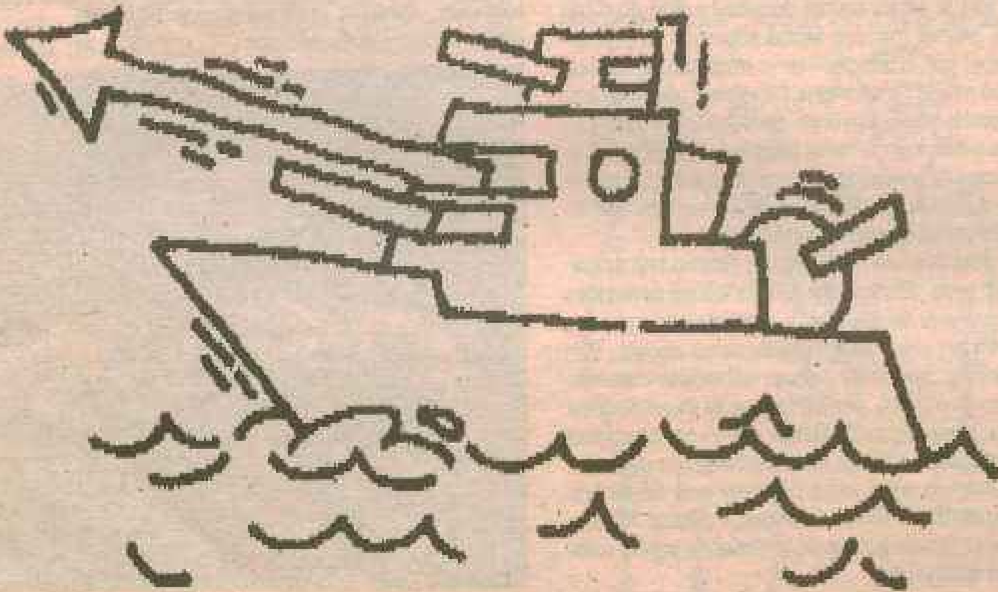
Sosyalist ülkelerde büyük boyutlu karşı devrim hareketlerini pek olası görmüyorum. Bu tehlikeyi göğüsleyecek sosyalist kadrolara ve işçi sınıfının nihai sağ duyusuna güveniyorum.

Ahmet Kaçmaz'ın geçen sayıda çıkan "Aurora'nın Yaptığı" adlı yazısı, başlattığı tartışmaya "başkalarının da" katılması dileğiyle bitiyordu. Bu yazıyı, hem bu çağrıyı yanıtlamak hem de Ahmet Kaçmaz'ın anlattığı o hazin şoför öyküsünün çağrıştırdığı başka bir öyküyü anlatmak fırsatı çıkacağı için yazıyorum. Önce şunu belirtmeliyim: "Aurora'nın yaptığı" ciddi ve keyifli bir yazı. Ciddiyetinin nereden geldiğini anlatmaya gerek yok. Keyifliliği ise, ciddi yazılarda görmeye alıştığımızın tersine, başlıca okunsun ve anlaşılsın diye yazılmış olmasından kaynaklanıyor.

A.Kaçmaz, "Aurora'nın yaptığı"nda, esas olarak sosyalist uygulamaların sorunlarına sistematik bir açıklama arıyor. Bunu yaparken de, günümüz sosyalist toplumlarının durumlarını daha iyi kavramamıza yardımcı olacağını düşünerek, sosyalist toplumlarla "Asyatik toplumlar" arasında bir "analoji"den yararlanmayı deniyor. Yazının tartışmaya açtığı tez, bu analojinin anlamlılığı ve tutarlılığı olmakla birlikte, bu yöntemsel çerçeveye sığdırılmaya çalışılan, sosyalist uygulamalardaki tıkanıklıklar ve Gorbaçov hareketinin kendisi de iste: istemez gündeme geliyor. Gelmesiyle birlikte de gündemin tümünü kaplayarak tartışmaya açılan söz konusu analojiyi, pratik sonuçları bakımından sorgulamaya başlıyor. Nitekim bu sorgulamayı A.Kaçmaz'ın kendisi en kestirme yoldan yaparak okuyucuya tartışacak pek fazla bir şey bırakmıyor. Hem, "varolan sosyalist uygulamalarda neler olup bittiğini kavrayabilmek için böylesi bir analojiye gerek varmıydı?" sorusunu soruyor ve bunu inandırıcı şekilde yanıtlıyor hem de bu analojinin en anlamlı sonucuna dikkatimizi çekiyor: "Kısacası asyatik üretim tarzını çözen, kapitalizmin, yani üretim araçlarının özel mülkiyetinin devreye girmesi olmuştu. Şimdi de üreticiyi teşvik amacıyla, toplumsal olarak dar çerçeve bir mülkiyet kategorisi, atıllaşmış sosyalist ekonomiye canlılık getirmek için devreye sokuluyor". Ben tartışmaya işte bu noktadan itibaren girmek istiyorum. Gerçekten de, Gorbaçov'un demokratikleşme çabalarına içtenlikle katılsa ve yeni ekonomik reformların, A.Kaçmaz'ın deyimiyle, "atıllaşmış sosyalist ekonomiye canlılık getireceğinden" emin olsa bile, "kraldan çok kralcı" kesilenler dışında hiç kimse piyasa rüzgârlarına göre dümen tutarak belirlenecek bu yeni rotanın, sosyalist toplumları hangi kıyılara götüreceğini şimdiden söyleyemez. Bunu Gorbaçov'un kendisi de söyleyemiyor: Bir taraftan, ".. bütün reformlarımızı sosyalist seçeneğimize uygun olarak gerçekleştiriyoruz. Ortaya çıkacak sorunların yanıtlarını sosyalizmin dışından değil içinden doğru arıyoruz" derken[1], öte taraftan, çaresiz, biraz el yordamıyla yola çıkıldığını, ortada sağlam ve bilimsel bir perspektif bulunmadığını açıkça dile getiriyor: ".. Bugün de böyle hazır yanıtlarımız yok. Sosyalist bilimciler bize derli toplu herhangi bir şey öngörmediler. Sosyalizmin politik ekonomisi, modası geçmiş fikirlerine takılıp kalmış ve artık yaşamın diyalektiğine uyum sağlayamıyor. Felsefe ve sosyoloji de, pratik uygulamaların gereksinmelerinin gerisindeler"[2].

Partinin ikinci adamı Ligaçev, ekonomik reformların, sosyalist ilkelerin dışına çıktığını dile getirirken, Sovyet Bilimler Akademisi Arşivler Enstitüsü Müdürü Afanasyef, "varolan sosyalizmin çarpık bir sosyalizm bile olmadığını", gerçek sosyalizmin ancak köklü reformlardan sonra, ilerde kurulabileceğini söylüyor.

Bu toz duman içinde açıkça ortaya çıkan bir gerçek şu ki, ekonomideki tıkanıklığı çözmek, başta parti ve devlet aygıtı olmak üzere, bütün toplumun demokratik ve katılımcı bir yapıya kavuşturulması gibi dev bir projenin itici gücü olarak, üretim araçları üzerindeki yeni mülkiyet biçimleri, piyasa ekonomisinin rekabetçi ortamı ve maddi özendirme unsurları öngörülüyor. Bütün bunlar sosyalizmin terkedildiğini gösteren yeterli kanıtlar değil kuşkusuz. En azından, bugün için "sosyalist bölüşüm ilkelerinden" uzaklaşıldığına işaret eden inandırıcı bir bulgu yok. Gorbaçov, sosyalizmin "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" ilkesinin tüketim koşullarını sağlayamıyacağını, bunun ancak komünizmde mümkün olacağını, sosyalizmin sosyal kazançlarının dağıtımında "herkesten yeteneğine göre, herkese çalışmasına göre" ölçüsünün geçerli olduğunu vurgularken, "işgücünün metalaşmadığını simgeleyen **ne pahasına olursa olsun tam istihdam**"dan, parasız sağlık ve eğitim hizmeti gibi Sovyet toplumunun artık kazanılmış hak olarak gördüğü bir dizi sosyal hizmetten geri dönülmeyeceğinin altını ısrarla çiziyor. Ama bu, geriye dönüşü engelleyecek yeterli bir garanti mi? Elbette değil. "Bölüşüm ilişkilerinin piyasa süreçlerinden soyutlanabilmesi, ancak ve ancak toplumun öncü kadrolarına sosyalistçe davranış normları egemense mümkün olur"[3]. Peki, günümüz sosyalist toplumlarındaki öncü kadrolara bu "davranış normları" egemen mi? Kimse buna evet ya da hayır şeklinde kestirme yanıtlar veremez. Polonya ve benzeri örnekler gözler önündeyken, kafası kategorik mantık kalıplarının tutsağı olmayanlar, sosyalist ülkelerdeki işçi sınıfının doğal olarak "sosyalizmin uyanık bekçisi" olduğunu ileri süremez. Sosyalizmin bekçisi sosyalistlerdir. Ama herhalde işçilerin de, en azından ücretlerinin ve yukarıda sözünü ettiğim kazanılmış sosyal haklarının uyanık bekçileri olduklarını kabul edebiliriz. Dolayısıyla eğer

bu, sosyalizm adına yeterli bir garanti ise, sosyalist ülkelerin işçi sınıfının, sosyalist bölüşüm ilkelerinden uzaklaşılmasına bilerek izin vermeyeceğini söyleyebiliriz. "Bilerek" diyorum, çünkü sosyalist ülkelerde diğer bazı toplumsal gruplar gibi işçi sınıfının önemli bir bölümünün de kilisenin ve Batılı tüketim toplumlarının baştan çıkarıcı oyuncaklarıyla gözünün boyandığını ve Batı'daki yaşam tarzının özlemini çektiğini düşünüyorum. Söylemeye dilim varmıyor ama, fiktif bir senaryo içinde, uygun bir dünya konjonktüründe, uygun bir coğrafyada bulunan herhangi bir sosyalist ülkede, işçi ve işçi olmayan binlerce insanın ellerinden gelirse, bu özlemin ardına düşüp kitleler halinde sınırların ötesine geçebileceği ya da kapitalizmin restorasyonu yolunda ciddi provokasyonlara alet olabileceği endişesini taşıyorum.

Bu iç karartıcı senaryonun tam bu noktasında sıra, Aurora'ya bakarak "bütün dertler bu gemiyle başladı" diyen Leningradlı şöförün öyküsüne benzeyen öyküye geliyor: Rastlantı bu ya, aynı gezi sırasında (belki de aynı gün) ben ve birkaç arkadaşım, o sırada Leningrad'da tedavi edilmekte olan Server Tanilli'yi ziyarete gidiyorduk. Yine meraklı bir şöförle havadan sudan konuşurken "Leningrad ne güzel bir şehir değil mi?" diyecek olduk. Adam "nereden bileyim güzel olduğunu, başka şehir görmedim ki ben" diye bizi bir güzel azarladı. Eh "haklı adam dedik", ses çıkarmadık. Ama şöförün sorularının ardı arkası kesilmedi. "Kime gidiyorsunuz?", "Niye gidiyorsunuz?", "Arkadaşınız kim" vb.vb. Biz de arkadaşımızın Türkiye'de bir üniversite öğretim üyesi olduğunu, faşistler tarafından vurulduğunu ve Leningrad'a tedaviye geldiğini falan anlattık. Adam anlaşılmaz bir öfke içinde "faşist ne demek?" diye tutturdu. Önce gerçekten anlamıyor zannettik. Sonra zevzeklikten yapıyor ya da bir bildiği vardır diye düşündük. Neden sonra, konuşma ilerleyip açıkça tavrını belli edinceye kadar adamın öfkeli bir rejim karşıtı olduğunu kavrayamadık. Peki ne var bunda, diyeceksiniz. Bu tekil örneklerden genelleme yapılamayacağını elbet ben de biliyorum ve genelleme yapmıyorum. Asıl beni ürküten Gorbaçov'dan izin çıkıncaya kadar gerçekleri bir türlü görmeyen gözler, işitmeyen kulaklar ve bütün bu olup bitenler karşısında en ufak bir kuşkuya düşmeyen kafalar. Senaryonun iç karartıcı olmasının asıl nedeni de bu. Fakat ben yine de sosyalist ülkelerde büyük boyutlu karşı devrim hareketlerini pek olası görmüyorum. Bu tehlikeyi göğüsleyecek sosyalist kadrolara ve işçi sınıfının nihai sağ duyusuna güveniyorum. Bütün dünyadaki sosyalistler adına düşündüğü ve karar verdiği varsayılan "Dünya Sosyalist Sistemi" efsanesini sildiği için Gorbaçov'u alkışlıyor ve onun **sosyalist demokrasiye** doğru attığı her adımının desteklenmesi gerektiğine inanıyorum. ■

*1- Mihail Gorbaçov: **Perestroyka.** Güneş Yayınları, 1988, s.36.*

2- Aynı kaynak, s.49.

*3- Korkut Boratav: **"Piyasa ve Sosyalizm", 11. Tez No.8 Haziran 1988 s.17.***

YAĞMA HASAN'IN BÖREĞİ

Yapı şirketinden Mobil gezisine

Emekli ikramiyesini Ekotaş'a yatıran öğretmenin beklentilerini sömürenler bugün devleti yönetiyor.

Geçtiğimiz ay içerisinde basında "Petrolden sorumlu bakan Kâzım Oksay'ın eşi yabancı petrol şirketince uluslararası geziye çıkarıldı..." başlıklı bir haber yer aldı. Haberin olağan nitelikte olması nedeniyle kimse üzerinde durmadı.

Petrol işlerinden sorumlu devlet bakanımız bakanlığından önceki dönemlerde edinmiş olduğu engin deneyimi ve birikimi doğal olarak bakanlığı sırasında da değerlendirmeye çalışıyor.

1970'li yıllarda büyük bir yapı şirketinin yönetiminde Sayın Başbakan'ımızla birlikte sorumluluk üstlenen bugünün devlet bakanı, binlerce kişinin büyük umutlarla konut sahibi olabilmek için emanet ettikleri tasarruflarını yok etme başarısını göstermiş deneyimli bir girişimcidir. Şimdi geçmişteki günlere dönelim ve olayı hep beraber hatırlayalım.

Odakule'nin üst katlarında yönetim odasında ünlü yapı şirketinin cicili bicili duyurularına kanarak konut sahibi olabilmek için para yatıran binlerce kişinin beklentisini noktalayacak bir toplantı yapılmaktadır. Bugünün sayın devlet bakanı ile ismi zaman zaman kamuoyunda tartışılan bir profesörümüzün konu ile ilgili ilginç bir görüşü vardır. "Ekotaş"'ın başarısızlığı ortaya çıkmak üzeredir. Bunu biraz daha geciktirici bir formülün yaratılması zorunludur. Üzerinde şimdi Sezai Türkeş firmasının gökdelenleri dikilen Kozyatağı'ndaki arsalar üzerine hemen küçük ve derme çatma bir gecekondu yapılması ve inşaatın bir bölümünün burada yapılıyormuş havası verilmesi fikri toplantıda kabul edilir. Hemen ertesi günlerde gazetelerde başarılı bir ilan kampanyası ile Ekotaş'ın yeni mucizesi tasarruf sahiplerine duyurulur. Paralar akmaya başlamıştır...

"Ekotaş" toplu konut yapımcılığında bugünkü devlet bakanımız ile başbakanımızın katkısı büyüktür. Ne yazık ki bu girişim hiç konut yapmamış, binlerce küçük tasarruf sahibinin parasını önce toplamış, onların ümitlerini sömürmüş, bilahare de ne yapalım olmadı diyebilmiştir.

Evet, Ekotaş'ın toplu konut yapacağını ilan ettiği arsalar üzerinde bugüne kadar hiçbir başarılı inşaat işi gerçekleştirilemedi. Buna karşılık bu işi organize eden yönetim kurulu üyeleri ile danışman kadro bugün devlet yönetiminde söz sahibi oldu.

Sayın devlet bakanımızın o günkü toplu konut yapımı deneyimi 1980'li yıllarda işe yaradı. Konut edindirme yardımı olarak çalışanların üzerinden hesaplanıp alınan ek vergiden yararlanma beklentisinde olanlar, şimdi kendilerine verilen 200 bin liralık (!) kredi ile herhalde konut edinme beklentilerine çözüm bulabiliyorlar!

Ücretle çalışanlara karşı yapılan bu saygısızlığın hesabını vermek zorunda olanlar, tabii ki bir gün gerçeklerin gün ışığına çıkacağını bildiklerinden bugün ellerine geçen fırsatları değerlendirmek çabasındalar.

Bu çaba sayın devlet bakanımızı mobilyacılıkla ilgilenmeye yönlendiriyor. Şu sıralar Balkanlar'ın ve Ortadoğu'nun en büyük mobilya yapım fabrikası olan Anadolu Mobilya'nın Bolulu işadamlarına devri için göstermiş bulunduğu çaba ve yakın ilgi yüzünden, söz konusu fabrika bugün çalışamaz hale geldi. Türkiye koşullarında teknolojik tüm yeniliklere sahip, bir benzerinin kurulması şimdilik pek mümkün olmayan Anadolu Mobilya'nın bugünkü hali yürekler acısı. Fabrika, alacaklıları tarafından satışa çıkarıldı. En büyük alacaklılar Vakıflar Bankası ile İş Bankası'dır. Bir yığın şirket kurtarılmaya çalışılırken kurtarma yasası bir türlü Anadolu Mobilya olayında işletilmedi. Buna karşılık fabrikanın satışa çıkarılması için yoğun bir çaba gösterildi. Bugünlerde duyuruları yapılan satışa kimlerin talip olacağı ve sonunda fabrikanın kimler tarafından alınacağı şimdi merak konusu.

Sayın devlet bakanımız ise şimdi petrolden sorumlu ve tabii ki bu sorumluluğuna yakışır bir davranışa girecek, kendisini ve eşini zaman zaman yurt dışında çıkarmanın maliyetini en aza indirici girişimlerde bulunacak.

Elindeki emekli ikramiyesini konut edinmek için Ekotaş'a yatıran 30 yıllık emekli öğretmenin beklentisini hiç çekinmeden kendi çıkarları doğrultusunda sömürenler bugün devleti aynı düşünce ile yönetiyorlar. "Mobil" olayındaki gerçek bunu bize kanıtlıyor.

Türkiye'de Ekotaş olayını yargılayacak, Mobil olayını değerlendirecek denetleyici nitelikte bir yapı henüz oluşmadı. Bu yapının oluşmasına da şimdilik imkân görülemiyor. Çünkü bugünkü yönetim denetimden kaçıyor, denetimi engelleyici her türlü girişimde bulunuyor. Olaylar hemen örtülüyor, halkın gözünden kaçırılıyor. İnsan ömrünün sınırlı olması nedeniyle de bazı olaylar kişilerle birlikte dünyayı terkediyorlar.

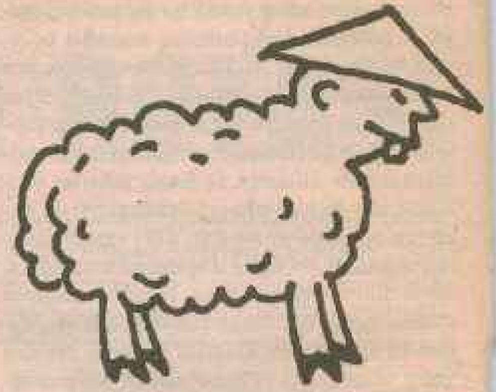
Devlet Bakanımız Sayın Oksay'ın konut yapımcılığı da tarih sayfalarına intikal etmiş örnek bir olay. Halkı kandırmanın bedeli bugün Mobil'in seyahati ile ödenebiliyor. Önemli olan budur. ■

*▲ **Kâzım Oksay.** Devlet bakanının konut yapımcılığı tarih sayfalarına intikal etti. Şimdi de sıra eşinin Mobil gezisinde.*

AREN'İN GÖRÜŞÜ

Tepki örgüt işidir

Halkımızın tepkisiz olduğu, yöneticilerin aldıkları kararlara itiraz etmeksizin boyun eğdiği söylenir. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

I. Öteden beri çeşitli uluslar hakkında uysal ya da asi, cesur ya da korkak, çalışkan ya da tembel, disiplinli ya da değil gibi genellemeler yapılagelmiştir. Örneğin, Almanlar'ın disiplinli, Japonlar'ın kanaatkâr, İngilizler'in soğukkanlı, Yahudiler'in çok tutumlu oldukları söylenir. Bu genellemeler bilimsel bir temele dayanıyormuş gibi görünmekle beraber, aslında en küçük bir incelemeye dayanamayacak kadar kofturlar. Gerçekten, insanlar ve onların oluşturduğu toplumlar, içinde yaşadıkları doğal ortamın ve ortaklaşa yaşadıkları olayların (tarihlerinin) özelliklerine göre farklılıklar gösterirler. Örneğin, deniz kıyısında yaşayanlar içerde yaşayanlardan, düşman işgali görmüş olanlar görmemiş olanlardan farklı kimliklerde olabilirler. Ama bu farklılıklar, küçük yerel topluluklar için geçerlidir. Bunu aşıp bu yerel özellikleri, bütün bir ülkeye-ulusa teşmil etmeye kalktığımız zaman iş değişir, hataya düşmüş oluruz. Çünkü hiçbir ülke ne doğa koşulları ne de hatta yaşadığı deneyimler yani tarihi bakımından türdeşlik gösterir. Bu nedenle Trabzonlular'ın ya da İzmirliler'in davranış özelliklerini bütün Türklere teşmil edemeyiz. Ayrıca, kaldı ki, bu yerel özellikler bile zaman içinde sürekli değişirler. Nitekim örneğin, Kayserililer'in açıkgözlülüğü bütün Türklere teşmil edilemeyeceği gibi, Kayserililer için de bu özellikten bugün elde birkaç fıkradan başka birşey kalmamıştır. İngilizler'in soğukkanlılığı ya da Almanlar'ın disiplinliliği için de durum aynıdır.

Gerçek odur ki, toplumlar hakkında bu tür genellemeler yapmak kimilerine girişkenlik, kimilerine disiplinlilik vb. atfetmek aslında uluslar ve ırklar arasında yaradılışlarından gelme temel bazı farklılıklar olduğu biçimindeki bilimsel olmayan (ırkçı) bir görüşe dayanmaktadır.

II. İşte Türkiye'de yaşayan halkın tepkisiz bir toplum olduğunu söylemek de böyle bilim dışı bir görüştür. Çünkü Türk halkının dünyamızın diğer halklarından temelde hiçbir farkı yoktur. Eğer bugün diğer toplumlardan değişik özel farklılıkları varsa, bunun nesnel ve değişebilir nedenleri vardır. Düşüncemi açıklamak için şöyle bir benzetme yapılabilir: Bugün dünyadaki çeşitli ulusların davranış farklılıkları aynı bir insanın (bireyin) çeşitli yaşlardaki ve/veya çeşitli görevlerdeki davranış farklılıklarına benzer. Yani esas aynıdır, farklılığı dış koşulların değişmesi yaratır.

Bu aynı düşünceyi şöyle de ifade edebiliriz: Eğer onlar da Türkiye'nin coğrafi konumunda ve Türk halkının gelişmişlik düzeyinde vb. olsalardı, İngiliz, Portekiz ya da İsveç halkı da Türk halkının davranış özelliklerine sahip olurlardı.

III. Günlük yaşamın pratiğine tersmiş gibi görünmekle beraber, toplumlar ve onları oluşturan insanlar ve onların davranışları hakkında yukarıdaki gibi bir görüşe sahip olunmadan ne demokrat hele ne de sosyalist olunabilir. Çünkü demokratlık da sosyalistlik de temelde, insanların ve toplumların benzerliğine ve eşitliğine dayanır. Gerçekten eğer Türk halkı, örneğin tepkisiz, yani hakkını aramayan türden insanlardan oluşmuşsa, onlar için demokrasi ve sosyalizm istemek maddi-nesnel temelden yoksun platonik (idealistçe) bir talep olurdu. Oysa biliyoruz ki, demokrasi ve sosyalizm insanların ekonomik sömürüye karşı yürüttükleri mücadele temeline (tepkilere) yani maddi nesnel bir temele oturur.

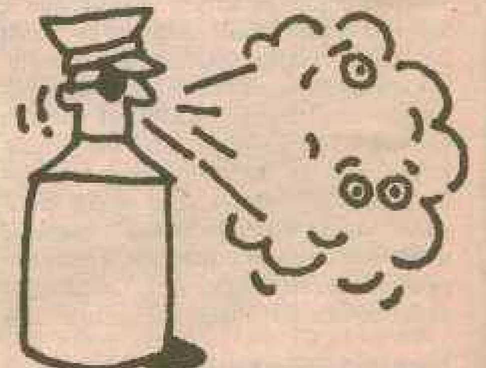
IV. Çeşitli toplumlar hakkında çalışkan-tembel ya da tepkili-tepkisiz gibi (demogojik) genellemeler yapmanın temel yanlışlığı ve sakıncasını belirttikten sonra şimdi Türk toplumunun tepkisiz olduğu yargısı üzerinde ayrıca durabiliriz: Bir kere bu yargı ya da tespit doğru değildir. Hatırlanacağı üzere 12 Eylül'den önceki dönemlerde emekçi halkımız özellikle işçilerimiz haksızlıklara karşı sayısız grev, işyeri işgali, direniş, toplantı ve yürüyüşler yaparak tepkiler göstermişlerdir. Din çevrelerinin de kendi anlayışları doğrultusunda bazı tepkiler gösterdiklerini anımsayalım. Öyle ki, emekçi halkımızın tüm bu tepkileri sonradan 12 Eylül askeri darbesine gerekçe olarak gösterilmiştir. Ayrıca 12 Eylül'den sonra da, dönemin bütün baskılarına rağmen işçilerin yer yer grevlerini sürdürdüklerini, aydınlarımızın da çeşitli tepki eylemleri yaptıklarını biliyoruz. Bu durum karşısında, halkımızın tepkisiz olduğunu söylemek -tepkiden maksat kanlı ayaklanmalar değilse- doğru olmadığı gibi insafa da sığmaz.

V. Kaldı ki, halkımızın tepkisizliği bir gözlem olarak doğru olsa bile örgütlenme durumuna bakmadan, sadece bu gözleme dayanarak, tepkisiz bir toplum olduğumuzu söylemek gene de yanlıştır. Çünkü -ve şimdi konumuzun diğer önemli noktasına geliyoruz- tepki örgüt işidir. Örgütsüz insanlar ne kadar haşin mizaçlı olurlarsa olsunlar uğradıkları haksızlıklar karşısında gerektiği gibi tepki gösteremezler. Buna karşılık en sakin ya da boynu bükük insanlar bile eğer örgütlü iseler, her zaman gerekli tepkiyi gösterebilirler.

Ayrıca, tepkiden söz edilirken, maruz kalınacak baskının şiddeti de gözönünde tutulmalıdır. Örneğin 12 Eylül gibi en küçük bir tepkinin en ağır ve acımasız bir biçimde cezalandırıldığı bir dönemde, üstelik örgütsüzleştirilmiş de olan toplumun, fazla tepkili olamaması doğaldır. Bu durum, Nazi Almanyası, Musolini İtalyası ve Franco İspanyası için de geçerli olmuştur.

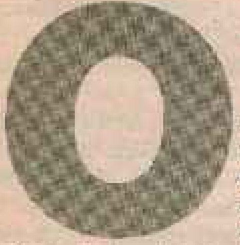
VI. Tepki göstermekle ilgili olarak örgütlülüğün iki temel işlevi vardır. Birincisi, bireylerin tek tek tepkilerine ön ayak olmak, bunları örgütleyerek şu ya da bu biçimde dışa vurmalarını (gerçekleşmelerini) sağlamaktır. Örgütlülüğün ikinci işlevi, gerçekleştirilecek tepkilerden sonuç alınmasını sağlamaktır.

İnsanlar çok defa haksızlıklara karşı onu düzeltme olasılığı varsa tepki gösterirler. Örgütlülük aynı zamanda sonuç alma olasılığını artırdığı için, bir toplum ne kadar örgütlü ise o kadar tepkili olur. Bundan ötürüdür ki, 12 Eylül askeri yönetimi, toplumun rahatça sömürülmesini sağlamak üzere onu tepkisizleştirmek için, bir taraftan açlık, hapis ve işkence ile tek tek bireyleri yıldırmaya, diğer taraftan da emekçi halkı örgütsüzleştirmeye çalışmıştır. Ama gördüğümüz gibi askeri yönetim bu her iki çabasında da başarıya ulaşamamıştır. İnsanlarımız ne işkence, hapis ve işsiz bırakılmaktan yılmış ne de örgütsüz kalmaya razı edilebilmiştir. Hatta örgütlenme konusunda öncekinden de ileri adımlar atılması, örneğin yasal bir komünist partisinin kurulması, ciddi bir biçimde gündeme gelmiştir. ■

EĞİTİM ŞÛRASININ ARDINDAN

Son yıllarda tüm mesleki ve teknik öğretim okulları içinde en yüksek gelişme imam-hatip liselerinde oldu, mezunların istihdamında doygunluğa ulaşıldı.

On İkinci Milli Eğitim Şûrası arkasında bir yığın soru ve sorun bırakarak Temmuz ayında toplandı ve dağıldı. Örgütsel yapı içinde bir danışma organı olan şûranın işlevi, eğitim düzeninin işleyişini gözden geçirerek aksayan yönlerini saptamak ve eğitime istenilen insan tipini yetiştirecek biçim ve içeriği kazandırmaktır.

Cumhuriyet Türkiyesi'nde eğitimin temelini ve belkemiğini Atatürk'ün bakanı Mustafa Necati döneminde çıkarılan Öğretim Birliği Yasası'nın getirdiği ilkeler oluşturur. Anayasa, bu yasayı koruması altına almış ve değiştirilmesi yollarını da kapamıştır. Anayasal düzeydeki bu düzenleme, iyimser olmaya yetmemektedir. Görmezden gelinen, uygulanmayan yasaların başında belki de bu Öğretim Birliği Yasası yer almaktadır.

Bakanlıkça hazırlanıp şûraya sunulan "Genel, Meslekî ve Teknik Ortaöğretim Raporu"-nun "Sistem" arabaşlıklı II'nci bölümünün 24'üncü maddesinde yer alan bir saptama, bu olumsuz örneklerden biridir. Raporu hazırlayan kurulun saptaması şöyle:

"İmam-Hatip Liseleri; imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile ilgili elemanları yetiştirmek üzere, ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayıcı programları uygulayan kurumlardır."

1. Bu yaklaşım, insangücü planlaması hedeflerine ve din öğretimine ilişkin yasal kurallara terstir.

a) Kalkınma planlarında, imam-hatip liseleri öğrenci ve mezun sayıları bakımından zaman zaman ele alınarak belli saptamalar yapılmış, ülke kaynaklarının verimli kullanılması ve yetişmiş insangücü açısından durum irdelenerek hedefler gösterilmiştir. Son yıllarda tüm mesleki ve teknik öğretim okulları içinde en yüksek gelişme imam-hatip liselerinde olmuştur. Örneğin bu okulların, 1963-1964 ile 1971-1972 öğretim yılları arasındaki ilk kayıtlarında yüzde 766, toplam öğrenci sayısında yüzde 612, mezun sayısında yüzde 335 oranındaki gelişme 1973-1974 ile 1977-1978 arasındaki yıllarda yüzde 905'e ulaşmıştır. Kalkınma planlarında, bu gelişmenin olumsuzluğu vurgulanarak, gelecek yıllarda hem yeni okul açılmaması ve hem de yeni öğrenci alımında kısıntıya gidilmesi hedeflenmiştir.

Açıkçası, imam-hatip lisesi mezunlarının istihdamında yıllar öncesinde doygunluğa ulaşılmış; artık ülkenin imamlık, hatiplik yapacak insana gereksinmesi kalmamıştır. Raporu hazırlayanlar, sayısal verilerle saptanan bu gerçeği görmezden gelmekte; imam-hatip liselerinin imamlık ve hatiplik gibi dinsel görevleri yürütecek insangücü yetiştiren kurumlar olduğunu ileri sürerek ülke gerçeklerine ters düşmektedirler.

Burada iki olasılık düşünülebilir: İlki, raporu düzenleyenlerin bu konuda hazırlık yapmadan, gerekli bilgileri derlemeden bir sonuca ve yargıya varmış olmalarıdır. Bu da bağışlanacak bir yanılgı değildir kuşkusuz, ama asıl önemli olan ikinci olasılıktır. Mustafa Kemal, devlete sonradan yamanan ve onun asıl yapısında bulunması hiç de gerekli olmayan hilafeti bir çırpıda söküp atmıştır. Türkiye'de bir kesim, kimi zaman açıktan, kimi zaman da gizliden gizliye bu çağdaş yapılaşmaya karşı çıkmış, halifeliği yeniden getirmeye çalışmış ve çalışmaktadır. Bu düşüncenin gerçekleştirilmesi için dinsel öğretim yapan imam-hatip liselerini, Kur'an kurslarını zemin olarak seçmiştir. Tehlikeli ve acı olanı, böyle bir düşünceyle rapora bu yaklaşımın yerleştirilmiş olmasıdır.

b) İmam-hatip liselerine, yüksek öğretime hazırlayıcılık işlevi yüklenemez. Bu yöndeki saptama da anlamsız ve tutarsızdır. Türkiye'de yüksek öğretim kurumları, öğrenci bulmakta sıkıntı çekmemektedir. Tersine bu alanda kapasite yetersizliği, talep fazlalığı vardır. Bu gereksinme, genel liseler tarafından fazlasıyla karşılanmaktadır.

İmam-hatip liselerine böyle bir görev yüklenmesi, dinsel eğitimden geçmiş kişilerin ileride devletin yasama, yönetim - yürütme ve yargı alanlarında köşe başlarını tutmalarının sağlanmak istendiğini düşündürmektedir. Umarız şeriat devleti kurulması amaçlanmamaktadır.

c) İmam-hatip liselerine, yüksek öğretime hazırlayıcılık işlevinin yüklenmesi, yukarıda adını andığımız Öğretim Birliği Yasası'na da terstir. Yasa, din öğretimi yapan kurumların görevlerini "imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurlar" yetiştirmekle sınırlamıştır. Başka bir görev, bu sınırın dışına taşar.

2. Maddede, bir de Kur'an kursu öğreticiliğinden söz edilmektedir. Kur'an kursları, salt Kur'an-ı Kerim'in belletildiği - ezberletildiği yerlerdir. Eğitimde - eğitimcilikte ezberciliğe kesinlikle yer yoktur. Eğitim bir bilimdir ve bu bilim ezberciliği reddeder. Ezberciliğe dayalı bir etkinlik, bilimsel anlamda bir eğitim sayılamaz.

Sadece Kur'an-ı Kerim'i ezberletmek görevi yapılan Kur'an kurslarının Anayasa ve Temel Eğitim Yasası'na uygun düşmediğini de belirtmekte yarar vardır. Anayasa'ya göre "çağdaş bilim ve eğitim esaslarına" aykırı eğitim ve öğretim kurumu açılamaz (md.42). Temel Eğitim Yasası da, eğitimin temel ilkeleri arasında bilimselliği öngörmektedir (md.13).

Kur'an kursları, anayasanın "din kültürü ve ahlak öğretimi"nin ilk ve ortaöğretim kurumlarında verileceğini öngören hükmüyle de çelişmektedir (md. 24). Anayasanın bu mantığı karşısında, ilk ve ortaöğretim kurumlarında verilmekte olan din kültürünün dışında, yine din kültürü vermek amacıyla ayrı yerler açmanın haklı nedeni ve gerekçesi olamaz.

SONUÇ

İnsangücü açısından ülkenin imamlık ve hatiplik yapacak yeni elemana gereksinmesi yoktur. İmam-hatip lisesi mezunlarının pek çoğu, alanlarının dışında iş aramakta ve çalışmaktadır. Bu alanda büyük bir atıl kapasite vardır. Kur'an kursları, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uygun olmayan öğretim yerleridir. Varlıkları, yürürlükteki hukuk kurallarıyla çelişmektedir. İmam-hatip liselerine, yüksek öğretime hazırlayıcılık işlevi verilmesinin haklı bir nedeni yoktur. Bu bakımdan;

1. İmam-hatip liselerinin, ülkenin imamlık ve hatiplik görevlisine gereksinmesinden çok mezun verdiği gözönüne alınarak, bunların sayısı yapılacak insangücü ve istihdam belirlemelerine göre azaltılmalıdır.

2. Buradan doğacak kapasite (bina, araç - gereç, vb.), öğrenci sayısı kabarık sınıfların rahatlatılması, sekiz yıllık temel eğitimin doğal olarak yaratacağı sıkışıklığın giderilmesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarının kitaplık, laboratuvar, vb. gereksinmelerinin karşılanmasında kullanılmalıdır.

3. Binaların bazısı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilerek, buraların genel kitaplıklara dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Bakalım; Atatürkçü olduklarını dillerinden düşürmeyen, XXI. yüzyılın insanını yetiştirmeyi amaçladıklarını ileri sürenler ne diyecekler bu işe. ■

Yasa din öğrenimi yapan kurumların görevlerini "diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurlar" yetiştirmekle sınırlamıştır. Başka bir görev, bu sınırın dışına taşar.

Muzaffer Sencer

TARİHSEL MİRASIMIZ

Osmanlı toplumundan sınır tanımayan bir kanun gücü ve bireyleşememiş bir insan mirası aktaran Cumhuriyet Türkiyesi, günümüzde bile bu mirasın derin izlerini taşıyor.

Türkiye insanı, tarihsel koşullara bağlı olarak bireyleşememiştir. Bireyleşme, bu bağlamda insanın toplum içinde ya da kamu gücü karşısında hak ve özgürlükleriyle özerk bir kişilik kazanmasıdır. Genel olarak insanımız toplumsal mirasın etkisi ve baskıları altında henüz böyle bir kimlikten yoksundur. Anılan toplumsal miras, kamu gücünün tüm sivil toplumu aşan ve özel yaşamı kuşatan bir kapsam kazandığı tarihsel koşullardan kaynaklanmıştır. Günümüz Türkiyesi'nin yapısal özelliklerini belirleyen bu tarihsel koşullar ana çizgileriyle şöyle özetlenebilir.

Osmanlı toplumu, kuruluşunu önceleyen koşulların etkisiyle, benzeri Asya toplumları gibi, merkezi bir örgütlenme göstermiştir. Tüm üretim güçlerini merkezi denetim altına alan bu örgütlenme, genel olarak üretim sürecinde, özel olarak toplumsal yaşamda özel ilişkilere ve bireye çok sınırlı bir özgürlük alanı bırakmıştır. Üretim güçlerinin mülkiyetini ya da denetimini ilkece elinde bulunduran devlet, ekonomik ve toplumsal etkinlikleri sıkı sıkıya kurallayarak topluluk, aile ya da bireyleri ağır baskılar altında tutmuştur. Başka bir deyişle üstün kamu gücü, insanı üretim sürecinde ve toplumsal yaşamda kendisine bağımlı kılmıştır. Toplumsal yaşamın her katını ve toplumsal ilişkilerin her kesimini denetleyen ve düzenleyen devlet, özel yaşama kısıtlı bir örgütlenme ve etkinlik alanı tanımıştır. Biricik örgütlü güç olan kamu gücü karşısında, topluluk ve bireyler kul ya da uyruk statüsünün çerçevesini aşamamıştır.

Bu oluşumda mülkiyetin bireyselleşmemiş olması, önemli bir rol oynamıştır. Kamusal gücün öncelik kazandığı Osmanlı toplumu, bu bakımdan çağdaşı Batı feodalizminden derin ayrımlar göstermiştir. Feodal toplumun üretim sürecinde bireysel mülkiyet egemen ilke olduğu gibi, senyör, bireysel mülk sahibi sıfatıyla merkezi otorite karşısında kıskançlıkla savunduğu hak ve yetkileriyle bağımsız konumunu korumuştur. Buna karşılık, klasik Osmanlı düzeninde, ana üretim aracı olan toprağın mülkiyeti ilkece kamuda kalırken, gelirleri hizmet karşılığında kamu görevlilerine bırakılmıştır. Klasik düzenin uzun bir çözülme süreci sonunda yeni biçimler aldığı son yüzyıllarda bile toprak, Batılı anlamda özel mülkiyet konusu olamamıştır.

Feodal toplum koşulları içinde soylularca merkezi otoriteye (krala) kabul ettirilen hak bildirilerinin tümü, kralın başta vergilendirme olmak üzere mali yükümlülükler koyma ve asker besleme yetkisini sınırlamayı amaçlamış ve bu belgelerde öne sürülen hakların başında her zaman "mülkiyet" hakkı gelmiştir. Mülkiyeti temel hakların odağı sayan bu anlayış, liberal öğretimin ağırlık merkezini oluşturmuştur.

Sözgelimi İngiltere'de feodal soyluların krala imzalattıkları ve tarihin ilk yazılı hak belgesi sayılan 1215 tarihli Magna Charta (Büyük Ferman), merkezi otoritenin yetkilerini sınırlarken, başta mülkiyet hakkı olmak üzere kimi hak ve özgürlükleri güvence altına almak istemiştir. Ferman, feodal soylulardan oluşan Krallık Meclisi'nin onayı olmadıkça kralın vergi salma yetkisini yadsıdığı gibi, kişi özgürlüğü ve güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Buna göre, her toplum kesiminin kendi yargı kurumlarının kararına ya da yasaya dayanmadıkça bir özgür insanın yakalanması, tutuklanması, **malına el konması,** sürgüne gönderilmesi ya da kötü bir davranışa uğraması yasaklanmıştır.

Büyük Fermanla tanınan haklar, İngiliz tarihi boyunca önce feodal soyluların, sonra burjuvazinin, krala karşı kazandığı hakları dile getiren öteki belgelerde yinelenerek geliştirilmiş ve özellikle bu hakların güvencesi olarak kralın vergi toplama ve sürekli bir ordu besleme yetkileri giderek kısıtlanmıştır.

Mülkiyet hakkı, liberal öğretinin temel taşıdır. Sözgelimi liberal düşüncenin ve bireyciliğin öncüsü olan J.Locke'a göre, insanların bir sözleşmeyle doğal yaşamdan toplum yaşamına geçişlerinin temel gerekçesi, yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını güvence altına almaktır. O halde siyasal otorite ya da devletin, toplum yaşamında doğal haklarını koruyan insanın bu haklarını çiğnemesi sözleşmeye aykırıdır. Antlaşmayı bozan siyasal güce karşı direnmek ve onu değiştirmek halkın doğal hakkıdır.

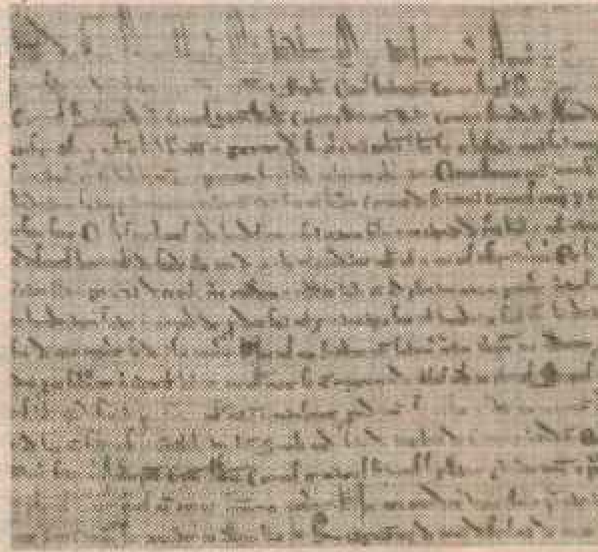
Locke'un düşüncelerinden geniş ölçüde etkilenen Amerikan ve Fransız Devrimi'yle mülkiyet hakkı siyasal toplumun temeli olmuştur.

Liberal öğretiye dayalı burjuva devrimlerinin ilki Amerikan Devrimi'dir. Bu devrimin habercisi olan ve Fransız Devrimi'nin haklar bildirisini önceleyen Virginia Haklar Bildirgesi (1776) mülkiyet hakkını doğal hak sayan anlayışın tipik bir örneğidir.

Bildirgenin ilk maddesine göre tüm insanlar doğuştan

▼ **II. Mahmud, Sened-i İttifak'ı onayladı.** 1808'de kabul edilen belgede padişah, mülkiyet hakkı konusunda ayana güvence veriyordu.

▲ **Magna Carta.** 1215'te yayınlanan Büyük Ferman'ın British Museum'daki orijinal başlangıç bölümü.

eşit, özgür ve bağımsızdır. Yine doğuştan sahip oldukları belli hakları vardır. Yaşam ve özgürlük haklarıyla mülkiyet, mutluluk ve güvenlik haklarını içeren bu haklar, hiçbir anlaşmayla devredilemez ve vazgeçilemez haklardır.

Aynı anlayış Fransız Devrimi'nin ürünü olan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde de açıkça dile getirilmiştir.

Günümüze kadar temel bir hak ve özgürlükler belgesi olarak önemini koruyan bu bildirge de ilk maddesiyle tüm insanların doğuştan özgür ve eşit oldukları ilkesinden yola çıkarak ikinci maddesinde siyasal topluluğun ana amacının doğal insan haklarını korumak olduğunu ilan etmiştir. Bildirgeye göre bu haklar, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme haklarıdır.

Görüldüğü gibi, Batı'da devlete karşı hak ve özgürlüklerin kazanılma sürecinde, bireyin özerklik ve bağımsızlığının güvencesi olan özel mülkiyet hakkının belirleyici bir rolü vardır. Başka bir deyişle, mülkiyet bireyin doğal haklarının başında yer almış ve bu hakkın korunması siyasal toplumun temel görevi, hatta varlık nedeni sayılmıştır.

Buna karşılık Osmanlı toplumunda mülkiyet, geleneksel olarak her türlü güvenceden yoksun kalırken müsadere (zoralım) ve zapt (elkoyma) devletin özellikle büyük mülkleri kamulaştırmak için başvurduğu yaygın bir uygulama niteliğindedir. Kamu gücünün, özellikle kamu giderlerini karşılamak amacıyla ağır olağan vergilere ek olarak sık sık avarız (olağanüstü vergiler) salmasının yanı sıra, kamu hizmeti karşılığında gelirini bıraktığı toprak mülklerine ve büyük servetlere çeşitli vesilelerle el koyma geleneği kuruluşundan başlayarak süregelmiştir. Daha Fatih zamanında Çandarlı ailesine uygulanan bu yöntem, tüm Osmanlı tarihi boyunca kamu maliyesinin temel ilkesi olarak benimsenmiştir.

Yine Osmanlı düzeninde mal güvenliği şöyle dursun can güvenliğini bile tanımayan "siyaseten katl (siyasal amaçla öldürme)" büyük mülklerin kuşaktan kuşağa süregelmesini ve önemli servetlerin oluşumunu önlemiştir. Siyaseten katl, egemenin (hükümdarın) mutlak otoritesine ya da takdir yetkisine dayanarak verdiği bir ceza olup başlıca sonucu katledilenin mallarının müsaderesidir.* Osmanlı toplumunda kapitalizmin ve burjuvazinin tarihsel önkoşullarından biri olan para olarak servetin birikimini engelleyen en önemli etkenlerden biri, devletin ticari etkinlikler üzerinde kurduğu tekellerin yanı sıra bu birikmiş servetlere el koyma geleneğidir.

Oysa Batı'da, anılan burjuva devrimlerinin temel amaçlarından biri, devlet tekellerinin kırılması ve mülkiyet hakkının güvenceye bağlanması olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahın yetkilerinin yerel güçlerce sınırlandırıldığı ilk hak belgesi sayılan Senedi İttifak, gerçekte kamu yönetiminin can ve mal güvenliği, vergi ve askerlik yükümlülüğü konusundaki keyfi uygulamalarını bir düzene bağlama çabasının ürünüdür.

Bu özelliğiyle, görünüşte de olsa, kişi özgürlüğü ve güvenliğiyle mülkiyet hakkını güvenceye bağlamayı, ve vergi ve hizmet yükümlülüğü konusunda adaleti sağlamayı amaçlayan Tanzimat Fermanı'nın habercisi niteliği taşır.

Ancak gerek Tanzimat Fermanı, gerekse onu izleyen belgelerde, anılan haklar tanınmışsa da gerçekte mülkiyet üzerinde kamunun denetim gücü tüm Osmanlı döneminde süregelmekle kalmamış, güçlü bir gelenek olarak Cumhuriyet Türkiyesi'ne yansımıştır.

Görüldüğü gibi, Batı'da geniş ölçüde burjuvazi öncülüğünde gerçekleşen devrimlerle ve mülkiyet hakkına dayanılarak kazanılan kişi hak ve özgürlükleri, bireyin devlet ya da kamu gücü karşısında özerk bir varlık olarak tanınmasını sağlamıştır. İnsan, kişiliğine bağlı olan bu vazgeçilmez ve devredilmez haklarıyla kamu gücü karşısında kul ve uyruk statüsünden kurtularak yurttaş kimliğine kavuşmuştur. İnsanlık tarihinde ilk kazanıldığı için klasik haklar olarak nitelenen bu haklar arasında mülkiyet hakkı, kuşkusuz en önemli yeri almış ve tüm öteki hakların güvencesi sayılmıştır.

Klasik hakların zaman içinde toplumsal gelişmeler ve devrimler sonucu kazanılan toplumsal ve ekonomik haklarla tamamlanması, mülkiyet hakkını kişi hak ve özgürlüklerinin güvencesi sayan anlayışa son vermiştir. Devlete karşı öne sürülen toplumsal ve ekonomik hakların kazanılmasıyla kişi hakları gerçek güvenceye bağlanmış ve bu haklar ancak mülkiyet hakkından yararlanabilen kesimlerin ayrıcalığı olmaktan çıkmıştır.

Anılan sürecin geniş ölçüde dışında kalan Osmanlı mirasına dayalı günümüz Türkiyesi, tarihsel olarak kişi hak ve özgürlüklerine yabancı kaldığı gibi, toplumsal ve ekonomik hakları ancak sınırlı bir ölçüde tanımıştır.

Osmanlı toplumundan sınır tanımayan bir kamu gücü ve bireyleşememiş bir insan mirası aktaran Cumhuriyet Türkiyesi, günümüzde bile bu mirasın derin izlerini taşımaktadır.

Kamu yönetimi dışında hiçbir örgütlenmeye yer vermeyen ve kamu gücü karşısında insanı kul ya da uyruk konumunda tutan tarihsel mirasın etkisiyle günümüz Türkiye toplumu, hak ve özgürlüklerin taşıyıcısı olan bireysel kişiliklere yeterince varlık alanı tanımadığı için sivil ve çoğulcu bir topluma dönüşememiştir.

Tarihsel olarak taşıdığı uyruk konumunun sınırlarını aşamayan insanımız hak ve özgürlüklerin gereğince sahip çıkamadığı gibi, demokrasinin ön koşulu olan kurum ve ilişkilere yaşam kazandıramamış ve devlete karşı insan haklarını güvenceye alacak sistemler oluşturamamıştır.

Kısaca özetlenen bu tarihsel miras, Türkiye'nin yapı ve insanıyla demokratikleşmesi yolunda aşılması gereken en önemli engeldir. ■

** Bkz. Ahmet Mumcu: Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985.*

Oktay Ekşi ve Rauf Tamer'e açık mektup

Sayın Ekşi, sayın Tamer,

Hürriyet ve Tercüman gazetelerinin, 31/7/88 tarihli Avrupa baskılarında; "Aşiret devleti mi bu?" ve "Başka kapıya" başlıklı yazılarınızı okudum. Yine aynı günkü Tercümanda çıkan "serseriler" başlıklı Prof. Fahir Armaoğlu'nun yazısına ise kullandığı dil nedeniyle cevap verme lüzumunu duymadım. Açık mektubu ikinize birlikte yazmamın tek nedeni, tesadüfen aynı günkü gazetelerde aynı konuyu işlemeniz ve hemen hemen aynı sonuca varmanızdır. Köşe yazılarında "terbiyesizlik", "dört kafadarlık", "serserilik" gibi terimlere bol bol yer vermenizi, adeta zevkle kullanmanızı sizlere yakıştıramadım, üzüldüm. Avrupalı 28 komünist partinin temsilcileri sıfatıyla Ankara'ya gelen, Başbakan Özal'la görüşüp, Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın serbest bırakılmasını isteyenler, niyetleri sadece bu olan temsilciler ne yaptılar da, bu ağır ithamlarınızı hak ettiler? İsviçre gazeteleri izinli bir randevu olduğunu yazıyor, sizler aksini iddia ediyorsunuz. Tages Anzeiger ve Le Matin gazetelerine göre temsilciler polisçe tartaklanmış; sizler ise onların görevli polisi "tekmelediklerini" yazıyorsunuz. Kime inanmalı?

Düşünce suçuna karşı olmak ve dünyanın neresinde olursa olsun fikir suçundan hapse atılanların özgürlüğünü talep etmek ne "küstahlık" ne de "soytarılık", "serserilik"tir. İnsan olmanın gereğidir.

Temsilcilere uygulanan baskıları ve sizlerin "ulusal hassasiyetin" çifte standart anlayışını taşıyan tek yanlı yazılarınızı kınıyorum. Yazılarınız daha çok alınganlık duygularıyla yazılmış; yüzeysel ve komünistler, hele hele yabancı komünistler söz konusu olduğunda, alışagelinen "soğuk savaş" kalıplarının içerisinde değerlendirilebilinir ancak.

Diğer yandan Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne imza koymuştur. Bu sözleşmelerde düşünce suçu diye bir suçun olamayacağı ayan-beyan belirtilmiştir. Hal böyleyken Kutlu ve Sargın'ın düşünce suçundan yargılandıkları DGM savcısının iddianamesiyle belgelenmiştir. Düşünce suçunu kabul etmemek gerekirken sizler "içişlerimize karışma", "bizim hukuk kurallarımız" gibi basmakalıp sözlerle yazmanız yetmezmiş gibi temsilcileri ağır deyimlerle suçluyorsunuz. Düşünce suçuna karşı olmak ve dünyanın neresinde olursa olsun fikir suçundan hapse atılanların özgürlüğünü talep etmek ne "küstahlık" ne de "soytarılık", "serserilik"'dir. Tam aksine insanlığın gereği ve onurlu bir davranıştır. Yakın bir örnek: Güney Afrika'da Nelson Mandela yıllardan beri ırkçı devletin zindanında bulunuyor. Onun serbest bırakılmasını isteyen milyonlarca insan arasında Mitterrand, Kohl, Gorbaçov gibi birçok önemli şahsiyet de yer alıyor. Şimdi sizce bunlar Güney Afrika Cumhuriyeti'nin iç işlerine müdahale eden "küstahlar ve soytarılar"mıdır sayın Ekşi ve sayın Tamer? Yoksa "derhal sınırdışı edilmeleri gereken anarşist tavırlı komünistler" midir?

Sayın yazar baylar,

Dünyanın neresinde olursa olsun insanlık ve demokrasiden yana olanlar fikir ve düşünce suçunun karşısında olmak zorundadırlar. "Ülkemizin içişleri" gibi sözde bahanelerle bu sorun geçiştirilemez. İnsan temel hak ve özgürlükleri hiçbir ülkede içişleri olarak görülemez. Bunlar tüm insanlığın evrensel değerleridir, ve ne kadar hep birlikte savunulur ve gözetilirse o kadar anlamlıdır.

Açık mektubu yazarken ilginçtir 1 Ağustos 1988 tarihli Tribune de Geneve ve Le Matin gazetelerinde iki haber dikkatimi çekti. Fotokopilerini ekte gönderdiğim habere göre; Kenya Devlet Başkanı Daniel Arap Moi, ülkesinde insan haklarının çiğnendiği haberlerine çok kızmış ve Af örgütü temsilcileri, yabancı gazetecilerin ve bu konuyu araştırmaya gelen tüm yabancıların derhal sınır dışı edileceklerini açıklamıştır. Kenya Başkanı yabancı temsilcileri "sömürgeci zihniyeti devam ettirmekle", "küstahlık" ve "casuslukla" da suçlamayı ihmal etmemiş. Haberde başkan, "ülkesinin egemen bir devlet olduğunu ve kendi kuralları bulunduğunu" yabancılara hatırlatmış ve bu kurallara uymayan yabancıların - tam da Bay Ekşi'nin hararetle istediği gibi - ülkelerine zorla geri gönderileceğini yazıyor.

Şimdi sizin gibi değerli iki yazarın aynı konularda, Kenya'nın tek parti - tek şef lideri, diktatörü Daniel Arap Moi ile aynı görüşleri paylaşmasını nasıl açıklayabilirsiniz?

Başka bir örnek, biz göçmen işçilerden verebiliriz. Bizler bulunduğumuz ülkelerde seçme ve seçilme hakkı ister, ırkçılık ve baskılara karşı çıkarken yıllarca bu ülkelerde vergi vermemize, yaşamamıza rağmen sağcı, aşırı - sağcı ve neo - nazi parti ve gruplar bizleri "ülkelerinin güvenliğini bozmakla", "politika yaparak içişlerine karışmakla", "haddini bilmezlikle" suçluyor ve ağır deyimlerle geri gönderilmemizi istiyorlar. Elbette sizleri bu aşırı sağcı ve ırkçı neo- nazilerle kıyaslamam. Ne var ki "içişleri" söz konusu olunca benzerlikler düşündürücü oluyor.

Sayın Ekşi, sayın Tamer,

Türkiye'de insanlığa düşman olmayan her türlü düşünce ve görüşün politik arenada yer almasını ve ülkemin özgürlükçü, ileri ve çağdaş ülkeler arasında gösterilmesini istiyorum. İnsan temel hak ve özgürlüklerine saygılı bir ülkenin vatandaşı olarak yaşamak istiyorum. Tüm bunlar birbirine bağlantılıdır ve bunun yolu tam demokratik bir Türkiye'den geçer.

Gerçek insan, gerçek demokrat, insanlığın en temel evrensel değerlerini, kişi hak ve özgürlüklerini en başta kendi ülkesinde, ama aynı zamanda dünyanın her yerinde, her hal ve şartta önyargısız ve koşulsuz savunan ve haksız uygulamalara karşı sesini yükseltendir. ■

Saygılarımla.

Ünal DOĞAN, Neuhausen-İsviçre

ELİM BİR ZAYİ

Her ikisi de kendi ülkelerinde ordunun en üst kademesinde kumandandılar. "Halkın devlete karşı olan güvenini kaybederek sokaklara dökülmesi, ekonomik durumun bozulması ve ülkenin bir iç savaşın eşiğine gelmesi" gibi hemen hemen aynı gerekçelerle emirleri altındaki orduları harekete geçirerek demokratik rejimi devirdiler, parlamentoyu dağıttılar, sıkıyönetim ilan ederek kendi başkanlıklarında birer askeri konsey kurdular. Tüm demokratik mevzileri, yani sendikaları, partileri, dernekleri faaliyetten men ettiler, kapattılar. Geniş bir tutuklama kampanyasıyla ülkelerinde terör estirdiler. İdamlar, işkenceler günlük hayatın bir parçası oldu. Biri, referanduma sunduğu anayasa kabul edilince otomatikman cumhurbaşkanı oldu, diğeri, halk ülkenin şeriata göre yönetilmesine evet deyince otomatikman devlet başkanı oldu. Her iki referandum da yüzde 90'ın üstünde "evet" oylarıyla sonuçlandı. Biri genel seçimlere yalnız kendi onayını alan partileri ve adayları soktu. Diğeri daha ileri gitti ve seçimleri **partisiz** yaptırdı. Adaylar seçimlere partileri adına değil bağımsız olarak katıldılar. Her ikisi de ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne bağımlılığını pekiştirdiler. Birbirlerini çok sevdiler, birbirlerinin deneylerinden çok yararlandılar. Birbirlerine "biraderim" dediler.

Bunlardan biri öldü. Arkasından ağlayanlar olur mu? Olmaz diyemeyiz. Mısırlı köleler de firavunlarının ardından çok ağlamışlardı.

Sabahattin Kerim

"ASLOLAN KAZANMAK DEĞİL, İYİ YARIŞMAKTIR"

Dünya çapında bir spor platformu sunan olimpiyatlar, kaçınılmaz olarak, farklı sosyoekonomik sistemler arasında kıyaslamalar yapılmasına yol açıyor.

Olimpiyatlar bu ayın 17'sinde Seul'de başlayacak. Yaz olimpiyatlarının 24'üncüsü oluyor bu oyunlar. Ancak biliniyor, önceki 23 olimpiyat oyununun hepsi gerçekleşemedi. Bunların 3'ü, I. ve II. Dünya Savaşları nedeniyle yapılamadı.

Evet, sadece dünya savaşları engel olabildi olimpiyat oyunlarına. Değişik ülkelerden sporcuları biraraya getiren, onlar arasında dostluk ilişkilerinin kurulup gelişmesine imkan sağlayan, ülkeler arasındaki rekabeti spor sahalarında dürüstçe yarışmaya aktaran, bu niteliğiyle özünde barışçı olan ve barışa hizmet eden olimpiyatların dünya savaşları yüzünden kesintiye uğraması bir bakıma doğal.

Daha doğrusu bize "doğal" geliyor. Oysa antik çağın **bilge** Yunanlılarına sanırım böylesi pek doğal gelmezdi. Çünkü o zamanlar olimpiyatların başlamasından 3 ay önce, aralarında sürekli çatışmalar olan site devletleri arasında mütareke ("ateşkes" diyemiyorum çünkü ateşli silah yok henüz o dönemde) ilan edilir ve bu mütareke oyunların bitiminden itibaren, sporcuların ülkelerine salimen dönebilmelerine imkan sağlayacak bir süre için uzatılırdı. Yani Eski Yunan dünyasında -ki zaten dünya onlar için o kadardı- olimpiyatlar barışın başlıca amiliydi. Savaş olimpiyatları kesintiye uğratamıyor, aksine olimpiyatlar savaşa son verilmesini kısa süreli de olsa barışın sağlanmasını mümkün kılıyordu.

Devamlı savaş hali, 4 yılda bir yapılan olimpiyatlarla kısa süreli barışçı kesintilere uğrayacağına, arada bir de olsa olimpiyatların kesintiye uğraması daha evladır diye düşünülebilir. Ama niye daha ileri gidip "ne barış kesintiye uğrasın ne olimpiyatlar" demeyelim?

Zaten başka türlüsü de pek olası gözükmüyor. Şayet olimpiyatları engelleyebilecek tek faktör bir dünya savaşı ise, olimpiyat oyunlarının geleceği kesinlikle garanti altında demektir. Tabii, herkesin, yokolmuş bir dünyada olimpiyatlar-barış ilişkisinin absürdlüğünü kavrayacak kadar aklı selim sahibi olduğunu varsayarsak!

Olimpiyatların geleceği garanti altında gözüküyor ama, olimpiyatlar üzerinde dolaşan kara bulutlar da hiç eksik olmuyor. Bunun başta gelen nedeni günümüzdeki dünya sistemleri arasındaki rekabetin spor alanına da yansıması. Dünya çapında bir spor platformu sunan olimpiyatlar, kaçınılmaz olarak, farklı sosyoekonomik sistemler arasında kıyaslar yapılmasına da yol açıyor.

SSCB'nin olimpiyatlara katılmasından önceki tüm oyunlar ABD'nin madalya açısından özel av alanı görünümünde. Sadece üç olimpiyatta (Paris 1900, Londra 1908 ve Berlin 1936) toplam madalya klasmanında ABD'yi ikinci sıraya düşmüş görüyoruz. ABD'li sporcuların bu hegemonyası SSCB'nin katıldığı ilk olimpiyat olan Helsinki 1952'de iyiden iyiye sarsılıyor. ABD'nin toplam 76 madalyasına karşılık SSCB 71 madalya ile ikinci sırada yer alıyor. Hemen bir sonraki olimpiyatta, Lembourn 56'da toplam madalya sayısında birinci sıraya yükselen SSCB, 1968 Meksiko dışında bu konumunu devamlı koruyor. İlk defa 1968'de olimpiyatlara tek başına katılan Demokratik Alman Cumhuriyeti ise, 1972'de SSCB ve ABD'nin arkasından üçüncü sıraya, 1976'da ise ABD'yi geçerek ikinci sıraya tırmanıyor. Bütün bunlara öteki sosyalist ülkelerin başarılı sonuçları da eklenince "Doğu-Batı" kıyaslamasında terazinin "Doğu" kefesinin ağır bastığı görülmeye başlanıyor. Bundan da gelişkin kapitalist ülkeler, en başta da ABD, son derece rahatsız oluyorlar.

İşte özellikle 1970'li yıllarda "Batı" kamuoyunda olimpiyatlara karşı yürütülen olumsuz propagandanın kaynağında bu olgu yer alıyordu. Bu ortamda Afganistan olayı Moskova 80'in boykot edilmesi için ele geçmez bir fırsat oldu. Ne ki, Vietnam suçlusu ABD'nin boykotun başını çekmesi bu boykotun, olimpiyatların sabote edilmesini amaçlayan bir bahaneden başka bir şey olmadığını gözler önüne seriyordu. Sonuçta sağduyu hakim oldu. ABD'nin boykot çağrısına F.Almanya, Japonya, Kanada, Çin Halk Cumhuriyeti gibi nispeten madalya potansiyeli olan ülkeler dışında pek rağbet eden çıkmadı.

Ancak yine de olimpiyatlara ilişkin sıkıntılar bitmedi. 1980'li yılların ilk yarısında ABD ve yandaşları tarafından estirilen soğuk savaş rüzgârının etkisiyle SSCB, Los Angeles 84'e katılmama kararı aldı. Bunu, Romanya, Yugoslavya ve Çin dışında öteki sosyalist ülkeler, ayrıca sosyalist blok ile iyi ilişkiler içinde olan bir kısım Üçüncü Dünya ülkeleri izlediler. Buna rağmen 140 ülkenin sporcuları Los Angeles'e gitti. Bu bir rekordu. Ancak boykotsuz son olimpiyat olan Münih 72'nin atlet sayısı rekoru bu olimpiyatta da kırılamadı.

Los Angeles'da sosyalist ülkelerin, özellikle de SSCB ile DAC'nin yokluğu kendini hissettirdi. Sosyalist ülke sporcularının domine ettiği spor branşlarında kalite düşüktü ve elde edilen dereceler dünya çapında olmaktan uzaktı. Yine de yarışmalar genellikle dünya standardını tutturdular ve bütün dünyada ilgi ile izlendiler. Los Angeles'in esas "başarısı" ise ticaret alanında oldu! Olimpiyat tarihinde ilk kez Los Angeles oyunları organizatörlerine kâr getirmişti; hem de tamı tamına 215 milyon dolar!

Olimpiyatlar üzerinde dolaşmakta olan kara bulutlar 1984'ten sonra da varlığını sürdürdü. Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nde (UOK) yapılan oylamada 1988 için Seul seçilmişti. Bu bir talihsizlikti; çünkü Kuzey ve Güney Kore'ler devamlı sürtüşme içindeydiler. Üstelik sosyalist ülkeler ile Güney Kore arasında diplomatik ilişki bulunmuyordu. Bütün bu olumsuzlukların üstüne, K.Kore Seul Oyunları'na ortak olmak isteyince sorun bir hayli ağırlaştı. Olimpiyatların statüsü uyarınca oyunları şehirler düzenlerdi, ülkeler değil. Bu bakımdan K.Kore'nin talebi makbul sayılamazdı. Öte yandan oyunların, bölünmüş bir ülkenin sadece bir bölümünde düzenlenmesine karşı K.Kore'nin talebinin de anlaşılır bir tarafı vardı. Sosyalist ülkeler K.Kore'nin bu talebini desteklediler ve UOK bir uzlaşma sağlamak amacıyla, bazıları kısmi olarak beş spor branşının K.Kore'ye bırakılmasını önerdi. Seul bu öneriyi kabul etti. Ancak K.Kore seremonilerin bir bölümüyle dokuz spor branşının kendi ülkesinde yapılmasında ısrar etti. Sonuçta bir uzlaşmaya varılamadı ve K.Kore Seul'ü boykot etti.

Seul'e 161 ülke davet edildi. Bunlardan altısı hariç geri kalanı katılma kararlarını açıkladılar. Oyunlara bir ay kala elde edilen dereceler yarışmaların alabildiğine çekişmeli ve kaliteli geçeceğine işaret ediyor. Ama asıl önemlisi sağduyunun hakim olması ve katılımın rekor seviyeye ulaşması. "Aslolan kazanmak değil, iyi yarışmaktır" diyen Baron Pierre de Coubertin'in kulakları çınlasın!... ■

◀ **Greg Louganis.** *ABD'li tramplenci Seul'de iyi yarışmaya çalışacak. Tıpkı diğerleri gibi.*